

NOVOSTI HOBUCI

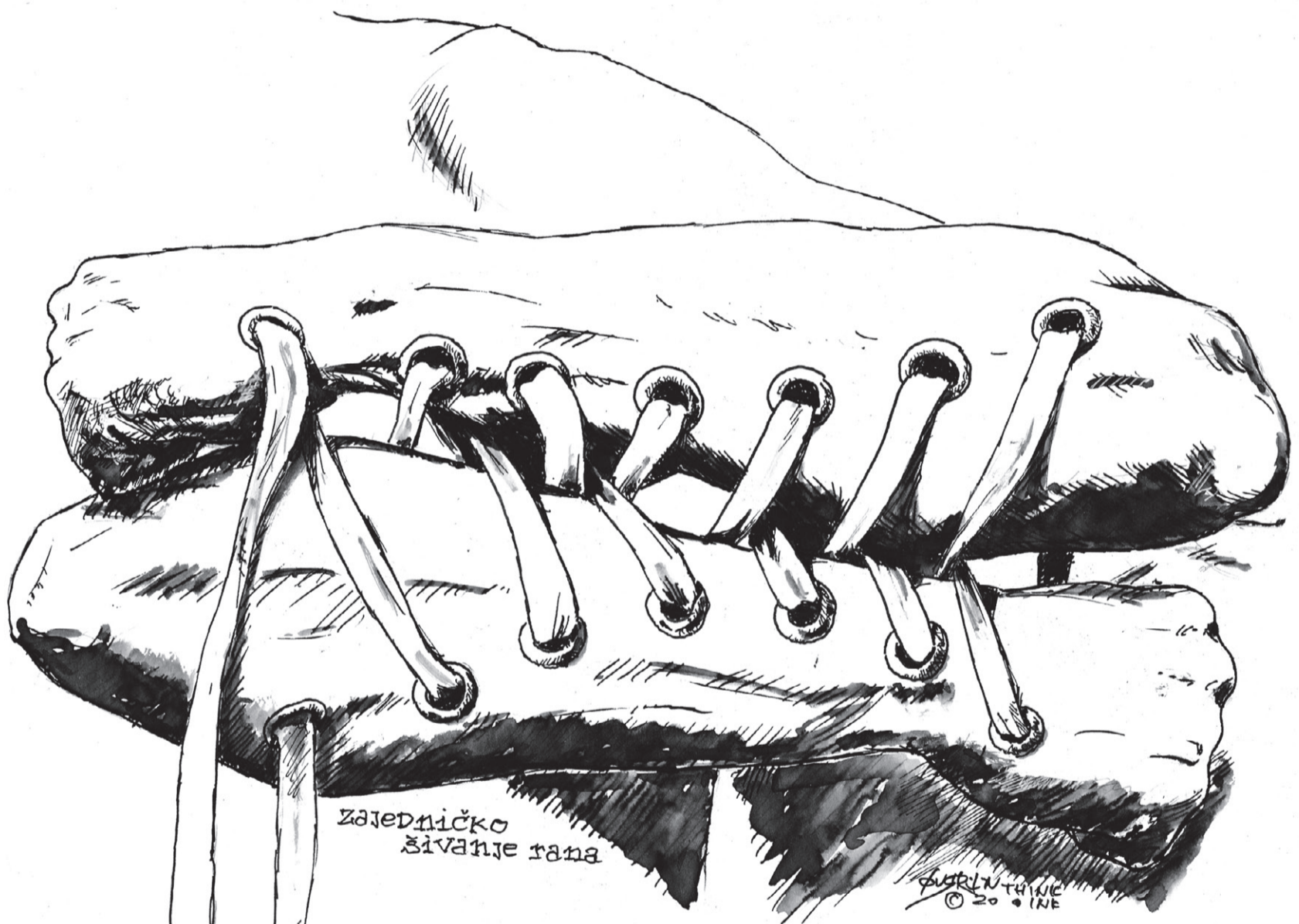
#1080

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 28/08/2020
10kn/100din/1.20€

9 771845 895007

3520

zajedničko
šivanje rana

Mir u Gruborima

Proces hrvatsko-srpskog pomirenja, započet na obilježavanju "Oluje" u Kninu, nastavljen je ovog utorka u Gruborima, gdje su se predsjednik Zoran Milanović i ministar branitelja Tomo Medved poklonili ubijenim srpskim civilima str. 3-6.

RABLJENA SEDMICA

Vrh stranke poslao je jasnu poruku i on tu ne može ništa – Vili Beroš (Foto: Damir Špehar/PIXSELL)

Snimka

U prvorazredni bi se skandal izrodio telefonski razgovor bezgrešnog VILIJU BEROŠA i DIJANE ZADRAVEC, bivše kandidatkinje za ravnateljicu Kliničkog bolničkog centra Sestre milosrdnice, da je snimljen i objavljen u nekoj drugoj državi koja možda i ne postoji nego je plod novinarske potrebe za izmišljanjem sjajnih i savršeno funkcionalnih paralelnih svemira. Ovako, u Hrvatskoj, poslužiti će kao skandal od dan ili dva. Snimljen je početkom lipnja, prije nego što je poništen natječaj na kojem se Zadravec kandidirala. Ona ministru govori da se u natječaju pogoduje protukandidatu MARIJU ZOVAKU kojeg povezuje s korupcijom te ministru predlaže da nešto poduzme jer će u protivnom imati skandal pred izbore. On joj pak veli kako je vrh stranke poslao jasnu poruku – ona, razabire se iz snimke, glasi Zovak, a ne Zadravec – te kako on tu ne može ništa. Zadravec spominje i nejasnoće u njegovoj imovinskoj kartici, on uzvraća kako ne zna o čemu priča. Po objavi snimke, Zadravec je spomenula mogućnost tuženja ministra zbog snimanja njihova razgovora, dok je on kazao da nije snimao, ali i da je uključio 'razglas da prisutni čuju o čemu je riječ, o pritiscima i insinacijama... Niti sam razgovor snimio, a još manje da sam ga pustio u medije', izjavio je ministar zdravstva, preciziravši da je na sastanku, na kojem je bio s nekoliko ljudi, pustio sugovorničin glas preko zvučnika. Na nešto dužoj snimci koja je također stigla do medija malo je i duži uvod, na njemu se čuje nešto nalik pripremama za snimanje. Ženski glas šapuće 'ugasi zvuk, molim te', a potom i glasnije kaže 'jedan'.

Beroš, dakako, tvrdi da je sam postupak izbora ravnatelja KBC-a bio legalan, legitiman, ali ima i dobar razlog zašto ne objašnjava svoje pozivanje na volju stranačkog vrha – to nitko ne traži od njega. Kao što je poznato, sve bitnije kadrovske odluke u Republici Hrvatskoj donose se u stranka-

ma, a najviše ih je u HDZ-u jer je najduže na vlasti. Objava snimke samo je još jednom podsjetila na postupak odlučivanja, skandaloznog je koliko u svemu nema ničeg skandaloznog i iznenađujućeg, jer u onom našem zamišljenom komadiću svijeta sve funkcionira idealno, na upravljačka mjestu imenuju se ljudi zato što su obrazovani, stručni i sposobni, a ne zbog partijske knjižice. Nismo sigurni da takvo mjesto postoji, ali lijepo ga je zamišljati. Naročito iz nečeg tako udaljenog od ideala kao što je Republika Hrvatska.

Pripreme

Cijelo ljeto nije bilo dovoljno Ministarstvu znanosti i obrazovanja da organizira predstojeću školsku godinu. Otopio se cijeli čudni kolovoz, pun virusa, nevremena i kiša, komemorirano je štošta, oplakivane su žrtve, slavile se Gospe, koristilo se gođišnje, ali dotično ministarstvo i njegova glavna glava poznata pod imenom RADOVAN i prezimenom FUCHS nisu se previše zamarali pravovremenom organizacijom. Zašto i bi? Izbori su prošli, birači su glasali za stare prevarante, nema političkog pritiska, nitko neće izaći na ulice i oboriti Vladu čak i ako školske godine uopće ne bude. Razloga za stres u ministarstvu zbilja nema. Očito ga nije ni bilo. Kad se, eto, činilo kako baš nikakve odluke neće biti, Fuchs i ekipa ipak su se oglasili i predzadnjeg kolovoškog ponedjeljka otkrili da će za sve učenike osnovnih i srednjih škola nastava započeti 7. rujna. K tome, čitamo u prijestolničkim novinama, 'namjera je Ministarstva znanosti i obrazovanja da učenici iz svih županija budu u školskim klupama', uz podrazumijevajuće pridržavanje The Uputa. The Upute očekuju da će se učenici distancirati, što upućuje na zaključak da su ih sastavili ljudi koji nikad nisu išli u školu ili pak netko tko se odlično zabavlja. Tako će se, nada se The Uputa, 'organizacija nastave provoditi uz mjere pojanice higijene, pridržavanje fizičkog razmaka u učionicama i na školskim hodnicima te nemiješanje odgojno-obrazovnih skupina/razrednih odjela, a učenici

od 5. do 8. razreda te oni u srednjim školama u određenim će situacijama morati nositi maske tijekom nastave', prepisuje prijestolnička štampa iz The Uputa. A mi od prijestolničke štampe.

Dr. IVANA PAVIĆ Šimetin, zamjenica ravnateljica Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, objavila je kako je osnovno pravilo da zaraženi ne idu u školu, što nam pomalo izgleda kao revolucionarno otkriće, koga našeg vremena. Dodala je da treba održavati razmak, 'odvajati druge i smanjiti kontakte'. 'Ono što je važno jest da su upute pisane tako da svaka škola i vrtić iz njih naprave ono što se može, ali uz prilagodbu svojim specifičnostima', otkrila je Pavić Šimetin. Doznali smo da će u osnovnim školama učenici biti razmješteni metar i pol, u srednjima dva metra, a ako to nije moguće, svi učenici nosit će maske. Njih ne moraju nositi učenici nižih razreda osim onih s kroničnim bolestima. I tako dalje i tome slično. S ovako preciznim i životnim uputama, što može poći po zlu? U redu, možda ih nije bilo moguće drugačije koncipirati, ali da se nije moglo ranije, e u to već ne vjerujemo.

Putnik

ZORAN MILANOVIĆ odlučio je predsjednički mandat odraditi po principu za svakog pomalo: kada je valjda shvatio da će inzistiranjem na zakonitom radu Stožera i dalje uspješno dizati tlak ANDREJU PLENKOVIĆU i HDZ-ovcima, ali neće šarmirati desnicu, odlikovao je ZLATANA MIJU JELIĆA i postrojbe Hrvatskog vijeća obrane te osvojio srce LJUBE ČESIĆA ROJSA. Tako se krči put do drugog mandata, tako se osigurava ugodna vožnja do penzije. No gdje je tu malo osobnog zadovoljstva? Ovih dana Milanović je anonimno prijavljen Povjerenstvu za odlučivanje o sukobu interesa zbog puta u Albaniju. Onamo je išao polovicom mjeseca i pritom, navodno, za privatni posjet premijeru EDIJU RAMI koristio 39 metara dugu 'Učku', motornu jahtu Hrvatske ratne mornarice, ali i vojni helikopter. Jest, ni nama nije bilo jasno zašto su mu trebali helikopter i jahta za relativno jednostavno putovanje do Albanije, pa smo pročitali da se, opet navodno, prvo helikopterom transportirao s Hvara, gdje ljetuje ili je ljetovao u državnoj rezidenciji, do Dubrovnika. Nekoliko dana kasnije, opet je koristio helikopter od Dubrovnika do Hvara, pa se pretpostavlja da mu je Dubrovnik bio polazna postaja za put do Albanije HRM-ovim plovilom. U ovom predsjednikovu izletu kod bivšeg poslovnog partnera najspornija je objava iz njegova ureda od 12. kolovoza u kojoj stoji da privatno boravi u Albaniji na osobni Ramin poziv. No u očitovanju Povjerenstvu, Ured ističe da je Milanović

Dočekali smo The Upute i škola može početi (Foto: Damir Špehar/PIXSELL)

A nekada je putovao vlakom – Zoran Milanović 2011. (Foto: Boris Šćitar/PIXSELL)

posjetio Albaniju 'u sklopu obnašanja predsjedničkih dužnosti'. Povjerenstvo je obelodanilo ispitati slučaj.

Zoja

U strašnoj 2020. zauvijek je zastala ZOJA ODAK, velika kazališna glumica. Jedna od najvećih. Preminula je u 73. godini, iza sebe ostavila brojne, dojmljive uloge, naročito u matičnom splitskom Hrvatskom narodnom kazalištu. 'Di me sad vode sjećanja na tebe? Na onu ikoničku sliku koju danas svi

Zoja Odak (1947. – 2020.) (Foto: Duško Jaramaz/PIXSELL)

objavljaju: ti Klitemnestra! Bilo je to drugo vrime, ka šta su sva vrimena druga. Ali onda se ipak računalo na Ljubljanu, Beograd, Zagreb. Tvoja Klitemnestra bila je događaj za sebe, posvuda po Jugoslaviji i godinama poslije. Ne treba se pozivat na onu o mrtvima i svemu najboljem o njima da bi se reklo kako si to odigrala ka niko prije i poslin u nas', zapisao je na Facebooku, opraštajući se od Zoje, redatelj IVICA BULJAN te osim na njezinu umjetničku karijeru podsjetio i na intervju u kojima je 'jebala mater fašistima' i 'prkosno podržavala splitski Pride'. Širi tekst o velikoj umjetnici donosimo na str. 26. Zoja, počivaj u miru.

IMPRESSUM

Godina XXI / Zagreb | petak, 28/08/2020

NOVOSTI
HOBOCIJA #1080

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće
ZA IZDAVAČA
Dragana Jeckov
i Aneta Vladimirov
GLAVNI UREDNIK
Nikola Bajto

ZAMJENICE GLAVNOG UREDNIKA
Tamara Opačić
i Andrea Radak
IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal
Novosti), Petar Glodić
(Kronika), Boris Postnikov
(Kultura)
REDAKTORICA Darija
Mažuran-Bučević

KOLUMNISTI
Marinko Čulić, Boris
Dežulović, Viktor Ivančić,
Sinan Gudžević,
Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina,
Mašerjka Bačić, Jerko
Bakotin, Dragana Bošnjak,
Milan Cimeša, Zoran
Daskalović, Ivica Đikić,

Tena Erceg, Milan Gavrović,
Dragan Grozdanić,
Tomislav Jakić, Mirna Jasić
Gašić, Nenad Jovanović,
Vladimir Jurišić, Davor
Konjikušić, Saša Kosanović,
Anja Kožul, Igor Lasić,
Bojan Munjin, Srećko Pulig,
Hrvoje Šimičević, Alem
Čurin (ilustrator) i Borivoj
Dovniković (karikaturist)

TAJNICA REDAKCIJE
Vedrana Bibić
GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak,
Darko Matošević
DIZAJN
Parabureau / Igor
Stanišević & Damir
Bralić, Nikola Đurek
ILUSTRACIJA NASLOVNIČE
Alem Čurin

ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb', Zagreb
TIRAŽA 6500

Novosti su financirane
sredstvima Savjeta za
nacionalne manjine Vlade
Republike Hrvatske.

REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 481 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

ARITMETIKA
POLITIKE

Novi kurs

PIŠE Marinko Čulić

Sada kada se učvršćuje, ili barem tako izgleda, položaj Srba u Hrvatskoj, a nešto slično moglo bi se dogoditi i Hrvatima u Srbiji, nacionalne manjine preuzimaju i novu odgovornost – sudjelovati u socijalnoj rekonstrukciji propalih ili napola propalih eksjugoslavenskih država

DOK započinjem ovaj već treći tekst zaredom o novom 'novom kursu' hrvatsko-srpskih odnosa u Hrvatskoj, svjestan sam da tu može biti popriličnih primjesa repetitivnosti pa i dosade. Koji, dovraga, 'novi kurs'? Zapravo je taj kurs vrlo star, star više od jednog stoljeća, kada su hrvatski i srpski političari u Hrvatskoj udružili snage protiv tadašnje Austro-Ugarske, što je i danas ostalo iznimno važno. No u međuvremenu su se dogodila i strašna srpsko-hrvatska trvenja i bratoubilaštva između Hrvata i Srba (četrdesetih i devedesetih), pa čovjek ne zna što bi o tome zapravo rekao. Imamo cirkulaciju istodobnih dobrih i loših epizoda zajedničke povijesti, ali ovo drugo ipak preteže. Ukratko, imamo zatvoreni, umalo mrtvi krug. Ima li iz tog napola pogrebnog stanja izlaza? Ne znam, ali znam da to možda nitko i ne zna. Ovdje mi pada na pamet vrijeme provedeno u vrlo prestižnom, u međuvremenu, nažalost, zaboravljenom zagrebačkom tjedniku Danas, kada su neki urednici znali zezati nas komentatore da cijeli život pišemo isti tekst. U tome su donekle bili u pravu, ali donekle, bogami, i sasvim u krivu. Da, bilo je to vrijeme kada su ex-yu scenom zakoračili najprije SLOBODAN MILOŠEVIĆ, a onda i FRANJO TUĐMAN, i o čemu si, dovraga, mogao pisati nego o njima, takve tekstove su, uostalom, naručivali i spomenuti urednici. Ono što su oni debelo promašili jeste procjena da će ta dvojica kratko trajati i da neće svojim čizmetinama ostaviti traga u pješćanim prtinama još desetljećima poslije. I eto, zato moraš cijeli novinarski vijek pisati 'isti tekst'.

Ipak, urednici su u jednom važnom, prevažnom detalju bili u pravu. Čak i u zemljama najtežih, pa i zatrovanih međunacionalnih odnosa, ipak se čitav politički život ne može, ne smije svesti samo na nacionalno, jer je i klasno uvijek barem toliko prisutno da ga nije pametno nogom ćušnuti u stranu. Ovih dana odlični 'Prime Time' koji emitira televizija N1 to je lucidno ilustrirao primjerom čuvene izjave STJEPANA RADIĆA da ne treba srljati u Beograd 'kao guske u maglu'. To je, kao, ugaoni kamen očuvanja hrvatskih nacionalnih interesa, kojeg se poslije uhvatio tko je htio, od Tuđmana do drugih, još gorih zagovornika hrvatskog suverenizma. Ali prema preciznom citatu 'Prime Timea', Radić uopće nije mislio na to da ne treba surađivati sa srpskom komponentom bivše jugoslavenske kraljevine – uostalom, kako i bi kada je poslije otvoreno i strateški jasno koalirao s tada najvećom srpskom strankom u Hrvatskoj – nego je zapravo rekao da ne treba srljati u već tada grabežni kapitalizam, koji je gulio kožu s leđa nižih slojeva, uključujući brojno seljaštvo koje ga je slijedilo. A to je, složiti ćete se, sasvim drukčija, dublja priča. Sada neću spominjati da je Radić neko vrijeme pripadao čak i prokomunističkoj seljačkoj internacionali, ali to je kratko trajalo i, hajde, recimo da je spadalo u njegove često razbarušene i hirovite političke zavojnice (KRLEŽA mu se rugao što je unatoč svom grlatom republikanizmu posjećivao KARADORĐEVIĆEVE dvorske balove u Beogradu). Ali svakako je vrijedno spomena da je hrvatsko-srpski 'novi kurs' otprije stotinjak godina počivao ne samo na suprotstavljanju Austro-Ugarskoj, neko vrijeme i monarhijskoj Jugoslaviji, nego da je sadržavao i važnu afirmacijsku spojnicu prema socijalnim pitanjima. I eto, zato je naslov ovog teksta 'Novi kurs'. Time želimo

Krešimir Sever i Milorad Pupovac
2013., u vrijeme prosvjeda
Hrvatskog sindikata pošte (Foto:
Patrik Macek/PIXSELL)

naglasiti da je taj više od stotinu godina star hrvatsko-srpski sporazum dostignuo planinske visine, iako sam planinski vrh neosporno pripada klasno i nacionalno osviještenom partizanskom bratstvu iz vremena Narodnooslobodilačke borbe u Drugom svjetskom ratu, iz razloga koje je lako objasniti. Taj novi kurs sadržavao je ne samo nacionalnu nego i snažnu socijalnu komponentu, makar ona nije bila baš sasvim osviještena i politički operacionalizirana.

ITO je ono što se i danas traži. Najvažnija srpska stranka u Hrvatskoj, SDSS, ne samo da ima pravo nego i obavezu brinuti se o osakaćenom ustavnom pravu na čirilično pismo, ima pravo na odbojnost prema otvorenom mahnitaju ustašonostalgije ne samo na stadionima i ulicama nego i usred Sabora, na pozivanje na ustavnu zadanost zastupljenosti Srba na lokalnoj razini vlasti... Ali to pravo i obaveza protežu se i na stvaranje socijalno pravednijeg društva, i to ne samo za Srbe koji u nerazumnom nedostatku elementarne empatije nemaju struje ili vode po zabitima ove zemlje, nego i za Hrvate koji po gradovima imaju sve to, ali nemaju sigurnosti da tu vodu i struju mogu platiti, a kamoli da mogu živjeti u socijalno zbrinutoj i osiguranoj državi. I da li SDSS to radi? Da, radi, štoviše, otprije niza godina ta se stranka deklarira kao lijeva, uvjetno kazano socijaldemokratska, ali su i dalje glavni politički tokovi u Hrvatskoj takvi da je se namjerno želi vratiti u izgledane nacionalne vododerine. Sada kada je BORIS MILOŠEVIĆ otišao na godišnjicu 'Oluje' u Knin, od SDSS-a se traži da Srbe proglasi jedinim krivcima za ratove devedesetih, što naravno nije točno.

Isto tako, evidentno zahlađenje u odnosima SDSS-a s ALEKSANDROM VUČIĆEM nakon Knina želi se cementirati u stanje trajnog raskida odnosa Hrvatske sa Srbijom, što je jednako deplasirano, jer dvije zemlje mogu biti i najgori susjedi, što ipak nije sasvim točno, ali i dalje ostaju susjedi i to se ničim ne

može promijeniti. Zato se, po cijenu da zbilja postanem dosadan, vraćam stoljetnom novom kursu. SDSS je podrškom nekim od najvećih štrajkova u Hrvatskoj pokazao da je senzibiliziran i za socijalna pitanja, a istodobnim interpelacijama na evropskoj razini to je i potvrdio. E sad zamislite da tako nešto postoji i u Srbiji, iako ne kažem da uopće ne postoji (mada samozvani socijalist IVICA DAČIĆ svakako ne spada u tu kategoriju), pa da se te dvije inicijative još i udruže. Što bi onda bilo? Pa bilo bi to da bi se dominantan nacionalistički narativ u dvjema zemlja ne baš urušio, prejak je on da bi se to tako lako dogodilo, ali bi mu barem kleknula koljena uoči ekonomske krize koja se osnovano očekuje najesen poslije ove korona-pandemije. Ali tog klecanja nema na vidiku i zato sam mišljenja da bi crtu pod najnovije događaje u Hrvatskoj trebalo podvući otprilike ovako.

SDSS je dodatnim približavanjem PLENKOVIĆEVOJ stranci ostvario potencijalno važne iskorake za srpsku nacionalnu manjinu u Hrvatskoj. Štoviše, utjecao je i da Aleksandar Vučić, izgleda, razmišlja pod tim utjecajem podebljati političku prisutnost Hrvata u Srbiji, kao i Srba u Hrvatskoj, što je, naravno, dobro. Pa ipak, ja bih to nazvao maksimumom minimuma, jer bi nacionalne manjine u Hrvatskoj, Srbiji i drugdje ostvarile višu, možda i najvišu točku svojih političkih prava i to je sve. Zato mi je puno draži pristup minimalnog maksimuma, a to je da nacionalne manjine u skladu sa svojim mogućnostima iniciraju, osim zaštite svojih prava, i socijalnu rekonstrukciju ovdašnjih propalih ili napola propalih postjugoslavenskih država. Te mogućnosti nisu prevelike, kao što je, uostalom, i njihov udio u većinskom stanovništvu drastično pao, ali te mogućnosti ipak postoje i bilo bi neodgovorno, a mogao bih upotrijebiti i neku težu riječ, ne iskoristiti ih. ■

Mir u Gruborima

Jučer sam po prvi put bila ovdje, za sve ove godine, a da nisam bila sama, nego su oko mene bili drugi mještani Grubora. Srce mi igra od sreće, ma koliko bio tužan momenat i obilježavanje svih tih žrtava, kazala nam je Mira Grubor nakon komemoracije na kojoj su sudjelovali predsjednik Milanović i potpredsjednici Vlade Milošević i Medved

Milošević, Medved, Milanović
i Pupovac pred križem za žrtve
(Foto: Hrvoje Jelavić/PIXSELL)

SAVO ĐURIĆ imao je 53 godine kada su hrvatski vojnici došli u Plavno. Bio je 6. kolovoz 1995. godine. Savo ih je u avliji dočekao s majkom, koja se brinula o njemu, jer je Savo bio bolestan i život je provodio u invalidskim kolicima. Majka i sin, nemoćno su gledali kako vojnici pale njihovu kuću, a kada su banditi u uniformama došli po Savu, majka ih je molila da mu poštede život. Nisu je poslušali. Tog 6. kolovoza 1995. oko 18 sati, 'oslobodioci' su podignuli invalidska kolica skupa sa Savom i bacili ga u buktinju njegove rodne kuće.

Tih dana i mjesecima nakon toga, dolinom Plavnog harali su ubice i maroderi u uniformama pobjedničke vojske, koji su nekažnjeno ubijali preostalu starčad, pljačkali njihovu imovinu, odvodili stoku i ponašali se kako su htjeli. Za to vrijeme, taj su prostor pustošili njihove kolege koji su planski palili i minirali kuće, trovali bunare, uništavali infrastrukturu, sjekli telefonske žice, pilili i odnosili stupove za struju i radili sve kao bi onemogućili da se tamo nastavi život, ukoliko netko bude dovoljno hrabar da se na ta područja vrati.

U selu Plavno, prema podacima Hrvatskog helsinškog odbora, tokom i nakon 'Oluje', ubijeno je 16 ljudi. Većinom je riječ o ljudima starije životne dobi, bakama i djeđovima. Osim RAMIZA SLIJEPEČEVIĆA, koji je imao oko 45 godina i koji je, kada je vidio da mu ususret dolaze vojnici, podigao ruke i rekao: 'Ja sam Musliman', na što mu je prije pucanja odgovoreno: 'Takvi nam i trebaju', svi ubijeni bili su srpske nacionalnosti.

Prema podacima udruženja Veritas, žrtava je bilo i preko 30, ali da nije bilo zločina u obližnjem zaseoku Grubori, odnosno da nije bilo svjedoka iz UN-a, koji su gledali kako ubojice iz Antiterorističke jedinice Lučko odlaze tamo i koji su s kamerama ušli u Grubore netom nakon odlaska ubojica, velika većina građana za sve ove smrti ne bi ni znala, kao ni za slična stratišta nesretnika koji su poslušali poziv predsjednika FRANJE TUĐMANA, objavljivan svakog sata preko državnog radija, da ostanu u kućama jer im se ništa neće dogoditi. Međutim, zahvaljujući bahatosti ubojica, opravdano uvjerenih da će proći nekažnjeno, svijet je doznao za Grubore i ubojstvo šestoro ljudi, većinom staraca.

Ovog utorka, 25. kolovoza, na dan masektra u Gruborima, selo Plavno i njegov zaseok Grubori doživjeli su barem da visoki državni funkcioneri, predsjednik Republike ZORAN MILANOVIĆ i potpredsjednici Vlade TOMO MEDVED i BORIS MILOŠEVIĆ dođu tamo i da se poklone srpskim žrtvama. Osim što je potpredsjednik Vlade i ministar branitelja, Tomo Medved je general vojske koja je počinila ratni zločin u Plavnom i Gruborima, ali i čovjek kojem je u ratnim borbama oko Slunja poginuo brat, čije je tijelo nađeno, identificirano i pokopano tek godinama kasnije. Velika je stvar što je Medved došao i rekao da 'Hrvatska kao pobjednik u Domovinskom ratu žali zbog svih stradalih, osobito civila, i naša je dužnost iskazati pijetet nevinim žrtvama' te naglasio da je povjerenje između većinskog hrvatskog i manjinskih naroda preduvjet razvoja i sigurne zajedničke budućnosti.

Žalosan je jedino da je trebalo proći četvrt stoljeća da se stvori klima u kojoj je moguće da se ovakve riječi izgovore. Predsjednik Milanović je rekao da u Plavnom i Gruborima za državu počinjena šteta koja je 'nagrdila hrvatsku reputaciju koja do tada nije bila loša, reputaciju države koja je napadnuta. Ona je kompromitirala i ugled jedne postrojbe hrvatske policije koja je uspjela čitav rat raditi i boriti se na jedan junački, primjeren i pošten način.

To je specijalna policija.' Ne sumnjamo u dobre namjere, ali moramo se prisjetiti i Milanovićevog govora nakon puštanja na slobodu generala Gotovine i Markača, kada je rekao da će Hrvatska procesuirati zločine iz 'Oluje', što se nije dogodilo do danas, a teza o reputaciji koju je nagrdio tek zločin u Gruborima kod ozbiljnijeg pratitelja opusa TOMISLAVA MERČEPA, MIRKA NORCA i sličnih može izazvati tek ironičan osmijeh. Međutim, treba priznati da je posjet državnog vrha kod stanovnika ovih sela izazvao osmijeh zadovoljstva, bez imalo ironije. Milanović je kazao kako zločin u Gruborima izaziva moralni užas i naglasio da ne postoje u Evropi dvije nacije sličnije od Hrvata i Srba.

MIRA GRUBOR bila je laborantica u kninskoj bolnici kada je u nju upala Hrvatska vojska. Pobjegla je u kamp UN-a, a onda kasnije otišla s narodom u Srbiju. Živjela je u Novom Zelandu i Engleskoj, a zadnje tri godine živi u Srbiji. Rodni kraj prvi je put posjetila 2013.:

— Muž i ja smo se provlačili od glavnog puta ovamo gore jedno kilometar, jer je sve bilo obraslo. Da čovjek nije znao gdje je selo i da tako dobro ne zna put, ne znam bi li potrefila da se provučem do samog sela. Zato je ovo što se dogodilo velika stvar. Velika je stvar da mogu doći kolima do kuće i da je nešto očišćeno. Jučer sam po prvi put bila ovdje, za sve ove godine, a da nisam bila sama, nego su oko mene bili drugi mještani Grubora. Srce mi igra od sreće, ma koliko bio tužan momenat i obilježavanje svih tih žrtava. S druge strane, bilo mi je lijepo. Prošle godine sam spavala u šatoru dvije noći i bili smo sami. Ovo je prvi put da sam ujutro vidjele lica mojih komšija, da me pitaju je li gotova kava. Vratila sam se u dane prije svega ovoga i prisjetila se nekih normalnih vremena – kazala nam je Mira.

U Gruborima su joj ubijeni susjedi s kojima se rodila, rasla i formirala kao osoba. — Nitko od tih ljudi nije meni direktno krvna veza. Međutim, to su ljudi koji su nosili dušu tog sela. Naša MILICA GRUBOR, koja je bila malo retardirana, bila nam je svima zabavna i draga, baš zato što je bila takva. Nju smo baš svi obožavali, ona nam je bila... možda je ovo ružan izraz, ali, kao maskota. Svi smo je voljeli, bila je dobra duša. Ovaj MILOŠ, koji je stradao u toj sobi... bio je tako dobar, njegov unuk je moja generacija, išli smo u školu i družili se. Taj Mičko je volio malo popiti, uvijek je bio drag i nasmijan čovjek, mnogo smo ga voljeli – kaže Mira Grubor.

Ljudi koji su bili tamo i koje uživo srećem, ovaj su događaj prihvatili jako pozitivno, a pojedinci koji se odnose prema svemu nacionalistički, takve ignorišem. U suštini, jako pozitivna i dobra energija, kaže Miloš Rusić iz Plavnog

Petar Grubor i Mira Grubor u razgovoru s članovima Vlade (Foto: Saša Kosanović)

Grubori su do ulaska ubojica iz Antiterorističke jedinice Lučko živjeli kao jedna velika porodica,

— Svi ti ljudi koji su bili stariji, ako je tko živio sam ili nije imao porodicu blizu, svi smo vodili računa jedni o drugima. Nije bilo bitno da li ću ja danas skuhati nekome ručak ili će im netko drugi, da li ih treba odvesti kod doktora... jednostavno se živjelo kao jedna porodica i ja sam ih smatrala svojom, na neki način bližom rodbinom, nego rodbinu koja je živjela kojekuda po svijetu – priča Mira.

PLAVANJAC MILOŠ RUSIĆ danas živi malo u Plavnom, malo u Mariboru, gdje mu žive djeca. Na njegovu sreću, u vrijeme 'Oluje' i poslije, boravio je u Sloveniji, ali je zadnjih godina izuzetno aktivan u pokušaju da se vrati život u njegov zavičaj. — Ljudi koji su bili tamo i koje uživo srećem, ovaj su događaj prihvatili jako pozitivno, a pojedinci na društvenim mrežama koji se odnose prema svemu više nacionalistički, nego racionalno, takve ignorišem. U suštini, jako pozitivna i dobra energija – kaže Miloš.

Dodaje da je struja došla prije tri dana, a da su na njegovu inicijativu prije tri godine dovukli bandere i povukli kabel.

— Tu smo dobili garancije da će se brzo priključiti jer je investicija bila velika. Sada smo iskoristili tu priliku, a Mira Grubor je imala i obnovu kuće, pa su sad priključili nju i postavili tri-četiri javne sijalice i ostavili drugima mogućnost da se priključe. Nije im niko branio da to naprave i u zadnje tri godine, ali administracija je zlo – kaže Miloš Rusić.

Danas u Gruborima nitko ne živi. Makadamski put je napravljen prohodnim prije dvije godine, ali je dovoljna ozbiljnija kiša da ga napravi neprohodnim. Pored svega toga, još ima puno ljudi koje vuče zavičaj. Mira Grubor kaže da se mnogi žele vratiti, ukoliko se stvore uvjeti.

— Nisam ja osoba koja traži veliki luksuz, mogu da kampujem dvije noći, ali lijepo je osjetiti kada dođeš kući krov nad glavom, da imam struju, da mogu da uključim frižider koji još nemam, da mogu da uključim šporet da skuham kafu, da skuham ručak i da se istuširam u kupatilu kao čovjek. Moji roditelji su tražili obnovu 2002. i dobili nakon deset godina. Tata JANDRIJA danas ima 85, mama Jeka 81 godinu i željela bi im omogućiti ljepši život, jer je svaki dan njihovog života meni bukvalno dar. Moj tata je sve

što je od 1965. zaradio u Francuskoj ulagao u našu kuću u Gruborima, u traktore, alat, štalu... Radili su se vinogradi, kukuruzi, polje, mama je svaki kamen preko svojih ruku dotjerala, jer tada nije bilo cigle. Ta je kuća izgorjela, ali moji bi se vratili u ovaj dio koji nam je obnovljen. Dobili smo 55 kvadrata. Ne treba nam više – priča nam Mira.

Želju za obnovom kuće i povratkom barem tokom ljeta ima i PETAR GRUBOR, koji živi u Batajnicima još od prije rata.

— Dugo se ćutalo i krilo šta se desilo i danas nije niko kažnjen, ali je dobro bar nešto da se uradi. U vrijeme kada se to desilo ja sam bio u Crnoj Gori, a žena i deca su mi bili ovdje u poseti, pa su se povukli par dana prije ovoga. Meni su stradali rodaci u drugom kolenu, JOVO koji nije nađen mi je od strica sin, pa nesretna Milica i onaj Miloš šta su ga našli u krevetu. Mi pozdravljamo ovo šta se dešava, radimo na tome da nam i voda poteče, mi smo imali skoro 20 izvora okolo, samo bi povukli crevo i imali vodu. Imali smo vodu iznad sela, bukvalno kao gradski vodovod, ali izvorska voda – kaže Petar Grubor.

Mira i Petar kažu da još ima šest-sedam porodica zainteresiranih za povratak i da se nadaju kako bi njihov povratak motivirao i druge. Potpredsjednik Vlade BORIS MILOŠEVIĆ obraćao se u svom govoru u Gruborima upravo njima, ali i onima koji su ratne zločine ostavili nekažnjenima.

— Došli smo da bar malo ublažimo bol ljudi odavde, da pokažemo ljudsku solidarnost, da ovdje osjete društvenu empatiju, da osjete da su priznati i prihvaćeni od države... I zato je važno da mi svi ovdje koji smo se

Mi pozdravljamo ovo šta se dešava, radimo na tome da nam i voda poteče, mi smo imali skoro 20 izvora okolo, samo bi povukli crevo i imali vodu, kaže Petar Grubor

okupili, a pogotovo Vlada RH, čiji sam član, odavde pošaljemo snažnu poruku da nitko nema pravo šetati selom i ubiti šest starih i nemoćnih, da će svaki ratni zločin biti kažnjen bez obzira na nacionalnost počinitelja, da će svaka žrtva biti prihvaćena, bez obzira na nacionalnost. Empatija i priznanje svih nevinih žrtava su pretpostavka pomirenja i prestanka mržnje, a vrijeme je da mržnja prestane, da se ne prenosi na nove generacije. Da djeca ne rastu s predrasudama prema drugima samo zato što su ti drugi neke druge nacionalnosti. Samo tako zajedno možemo graditi bolju Hrvatsku okrenutu budućnosti i to je politika ove Vlade, kazao je Milošević i pozvao ljude da se vrata, naglasivši da je svjestan da je i danas za to potrebna hrabrost, ali i da je Vlada tu da im pomogne.

Predsjednik SDSS-a MILORAD PUPOVAC podsjetio je na sramotu hrvatskog pravosuđa koje ni nakon 25 godina nije našlo načina da osudi ubojice iz Grubora i one koji su zataškavali taj zločin. Pupovac je riječima ilustrirao kako je to izgledalo u Gruborima 25. kolovoza 1995.

— Ubijeni su dok su čuvali stoku, dok su radili svoje poslove u polju, dok su ležali u bolesničkoj postelji, dok su čistili grah ili važol, kako se kaže u ovom kraju, ili pak sjedili u invalidskim kolicima. Ubijeni su i sa rukama podignutim u zrak. Nisu bili vojnici, nisu bili naoružani, nisu mogli nikome nauditi, nisu mogli ni sebe obraniti, ni pred slabijim, a kamoli tako jakim i tako naoružanim, kao što su bili oni koji su došli s namjerom da ih usmrte, kazao je Pupovac.

— 'Pali će živjeti u sjećanju, propali će umirati u zaboravu. Sjetimo se svih i neka im je vječni spomen koji su nedužno stradali, a učinimo sve da oni koji nisu kažnjeni osjete barem sram zbog djela koja su počinili', zaključio je Pupovac.

A dok se hrvatsko pravosuđe i dalje sramoti, nekadašnji stanovnici Grubora se okupljaju i čekaju da se ostvare obećanja koja su im dali političari. Čekaju obnovu kuća i infrastrukture koja će barem malo poništiti planove koje su etnički čistači imali za ovaj kraj i za srpski narod u Hrvatskoj. Do tada, pjevaju pjesmu koja se i prije par dana, kada se narod prvi puta okupio i zapjevao nakon toliko godina, čula u Gruborima: 'Kako koja godina zamakne i ode, sve sam više željan zavičaja rode. Sanjam skoro svake zore selo Plavno i Grubore, Bašinci i Orlovicu, suza je na mome licu.' ■

To su muke crne bile

‘Mi izišli na polje, kad vidimo, naše kuće gore. Dim puši, puca se’, priča za Novosti Marija Grubor (90), koja je imala sreću da se u trenutku zločina u Gruborima nije nalazila u selu, ali je neposredno nakon toga svjedočila posljedicama: ‘Oni su ubili dva čovjeka na krevetu, babu na krevetu, i Miću su ubili na krevetu, ležao je jadan na krevetu i ubili su ga’

ULJETO 1995. godine tada 65-godišnja MARIJA GRUBOR ostala je u Gruborima nakon ‘Oluje’. Njena snaha i dvoje unučadi otišli su s većinom u kolonu, dok je njen sin četiri godine služio u krajiškoj vojsci i nisu znali gdje se nalazi. Marija je odlučila s još nekolicinom ljudi ostati jer nije znala gdje joj je sin, a mislila je da će se njena snaha i unuci brzo vratiti. No nitko se nije vratio, a Marija Grubor 25. kolovoza 1995. svjedočila je posljedicama zločina nad svojim sumještanima. Danas živi pored Čačka u Srbiji, a kako sa svojih 90 godina slabije čuje, s njom smo razgovarali putem video-veze te uz pomoć njene unuke MILENE GRUBOR. U bašti unukine kuće, s crnom maramom na glavi, ispričala nam je svoju priču.

Marija Grubor nije pratila suđenja za Grubore u kojima na kraju nitko nije osuđen, a ne prati ni hrvatsku politiku. Tako joj ni odlazak hrvatskog političkog vrha na ovogodišnju komemoraciju u Grubore ne znači previše. No zato se kobnog dana 25. kolovoza 1995. godine dobro sjeća. Njena unuka Milena Grubor, koja je tada imala osam godina i s majkom je iz Grubora otišla u vrijeme ‘Oluje’, kaže kako je baka više puta pričala o tom danu te kako o tome priča ‘kao da se dogodilo nekom drugom, prije sto godina’.

Marija Grubor sjeća se kako joj je u selu ostala s uglavnom starijim ljudima, a s njima je ostala i sestra Marijinog bivšeg supruga MILICA GRUBOR, žena s psihičkim poteškoćama, kako će nam pojasniti Milena. Milica je također ubijena.

Na pitanje zašto je ostala te što su radili to vrijeme, Marija nam odgovara da nisu radili ništa i da ne zna što su mislili.

— Nismo znali kud ćemo, šta ćemo, de ćemo ići. Mislili smo: vratit će se oni (ljudi iz Grubora koji su otišli, op.a.). Nijesam znala gdje mi je sin bio, je l’ živ, gdje je. Kako mi je bilo? Crne muke su bile, eto tako. Sve je bilo pušteno, ovce, svinje, krave. Hodaju krave, svinje, ovce su bile na planini, pa se vratile kući jer su vidjele da nema čobana. Onda su došli kamionom, pa su ih kupili, još dok smo mi bili ovdje. Oni došli kamionima, kupe sve – prisjetila se Marija Grubor, misleći pritom na hrvatske civile i vojnike koji su nakon ‘Oluje’ operirali tim krajevima u potrazi za ratnim plijenom.

Tog 25. kolovoza Marija i nekoliko drugih žena otišle su školu u Plavnom gdje su ih iz UNPROFOR-a pozvali da se dođu popisati. U Gruborima, zaseoku Plavnog, ostalo je še-

Marija Grubor
(Foto: NOVOSTI)

storo ljudi, žrtava zločina koji će se uskoro dogoditi: JOVO GRUBOR (65), MILOŠ GRUBOR (80), ĐURO KARANOVIĆ (45), MARIJA GRUBOR (90), JOVAN GRUBOR (73) i Milica Grubor (51), sestra Marijinog bivšeg supruga. Kada je izašla iz škole u Plavnom, Marija je ostala zaprepastena.

— Mi izišli na polje, kad vidimo, naše kuće gore. Dim puši, puca se. Zovnula sam DUŠKU. Izade Duška. Ona, jedna MIHA i ja, ukupno nas pet-šest hoćemo ići kući. Vidimo da gori

Marija Grubor nikad se više nije vratila u Grubore ni u Hrvatsku. ‘Šta ću tamo kad nema nikoga? Vratila bih se da ima nekoga, ali šta ću sama’, kaže Marija

Dukina kuća, da gori strine Mihe štala. Šta ćemo mi jadne? Stojimo, ne smijemo ići – prisjetila se Marija Grubor.

Sklonile su se sa strane i gledale, bilo ih je strah, nisu znale što da rade. Potom su na glavnom putu vidjele kola s pripadnicima UNPROFOR-a koji su se također zaputili u Grubore. One su krenule pješke za njima. Prizor koji ih je dočekaao Marija Grubor i danas opisuje isprekidano, u slikama.

— Oni su ubili dva čovjeka na krevetu, babu na krevetu, i Miću su ubili na krevetu, ležao je jadan na krevetu i ubili su ga. Čiču Jovu nisu našli nigdje. Da li je utekao pa su ga ubili u nekom grmu, nije ni sahranjen – priča Marija, misleći na Jovana Grubora koji je zapaljen sa svojom kućom, pa nastavlja.

— I onda su nam uvečer rekli da nećemo tu noćiti, da noćimo u nekom drugom selu. Otišli smo u to drugo selo i noćili, a sutradan su oni došli kupiti one ljude, a ja rekoh: ‘Dabogda su i mene ubili.’ A onaj jedan okrenu pušku u me da će me ubiti. A drugi prileti njemu, kaže: ‘Sjedi, budi miran’ – priča isprekidano Marija Grubor.

UNPROFOR je preživjele mještane Grubora odveo u Knin gdje su bili nekoliko dana. Dobili su hranu, spavali su u školi. Nakon

toga su ih odveli u Zagreb. Tamo su im rekli da će ih odvesti na granicu da vide hoće li ih ‘njihovi primiti’. Kad su ih prebacili preko granice, Marija je otišla prvo kod svoje sestre. Na pitanje kako se tada osjećala, Marija kaže: — Strah. Iz svoje kuće bježiš. To su muke crne bile. Kukala sam kao kukavica crna. Iz svoje kuće otići, šta ću tražiti, de ću naći? Nemam para da kupim, a šta da nađem – priča Marija.

Sjeća se da je dva puta dobila po 200 maraka, da je nakon prelaska granice neko vrijeme boravila kod sestre, pa kod snahe, ‘od kuće do kuće lutala’. Za život je zarađivala čuvajući starije žene sve dok je mogla, a onda je uspjela dobiti mirovinu od bivšeg supruga koji je još prije rata otišao za Srbiju. — Bilo je to samo preživljavanje – kazat će kratko o tom periodu.

Na pitanje što danas misli o svemu što se dogodilo, o ratu, o zločinu, o svom odlasku, samo kaže:

— A šta ću misliti jadona, kad ne mogu tamo sada? Šta ću? Sve je ostalo tamo.

Marija Grubor nikad se više nije vratila u Grubore ni u Hrvatsku, premda u Pademima ima sestru koja se vratila. Njena unuka pak odlazi povremeno, željela je odvesti baku, barem da sestru vidi, no ona nije htjela.

— Šta ću tamo kad nema nikoga? Vratila bih se da ima nekoga, ali šta ću sama? – kaže Marija.

Iako povremeno dolazi u Hrvatsku, ni Milena se ne misli trajno vratiti.

— Nakon 25 godina života ovdje ne mislimo se vraćati. U redu bi možda bilo obnoviti kuću i imati gdje doći – kaže Milena.

Ona se ne sjeća previše detalja iz vremena ‘Oluje’ i izbjegličke kolone. No tragedija Grubora obilježila joj je život.

— Šta da smo mi ostali? Šta da je mama ostala s nama? Ne bi bilo ništa drugačije. Vjerojatno bi slično prošli – misli danas i svaki put kad čuje bakinu priču.

Ni ona, kao ni baka, nije pratila podizanje optužnice protiv trojice pripadnika Antiterorističke jedinice Lučko, FRANE DRLJE, BOŽE KRAJINE i IGORA BENETE 2010. godine, kao ni suđenja na kojem su svjedoci mijenjali iskaze i gubili sjećanje, da bi Beneta, koji je najavio da će progovoriti o zločinima, na koncu bio pronađen mrtav. Milena i njena baka Marija nisu pratile ni postupak protiv Željka SAČIĆA zbog zataškavanja po zapovjednoj odgovornosti. Nakon 25 godina od zločina i njihova izbjeglištva, ohrabrujuće riječi koje su se mogle čuti ovog utorka na komemoraciji u Gruborima za njih dvije, nažalost, dolaze prekasno. ■

UGOVOR
S ĐAVLOM

Islamska država Hrvatska

PIŠE Boris Dežulović

*Iz izvještaja
Ministarstva
regionalnog
razvoja i fondova
EU Hrvatska se
čita upravo kao
predkoronska
Islamska država,
ona kakvom su
nas plašili prije
pet-šest godina,
onakva dakle
kakva bi bila da se
ludi kalif onomad
zaista dobacio do
granice Khartoum-
Kandahar-
Virovitica*

PRIJE pet-šest godina, sjetit ćete se toga, svi su svjetski mediji objavili vijest da je Islamska država Iraka i Levanta, zloglasni ISIL, iz svoga naziva ukinula lokalnu iračko-levantnu atribuciju i službeno se proglasila nadregionalnom, globalnom Islamskom državom. Svoje nove i šire geostrateške ambicije samoproglašeni je kalif ABU BAKR AL-BAGDADI prisnažio tada i kartom svog kalifata, veličanstvenog šerijatskog imperija što se razbaškario globusom sve od Portugala do Kine, od afričkog ekvatora na jugu do Beča na sjeveru, pa su vijesti s Levanta ovdašnje novine i portali popratili paničnim naslovima kako 'ISIL u svojim granicama želi i Hrvatsku!!!' i kako 'Kalif al Bagdadi osvaja Lijepu našu!!!'.

Bilo je to u ono vrijeme prije pandemije koronavirusa, kad je gotovo sedamdeset posto svjetske industrije panike živjelo isključivo od Bagdadijevih glasovječa, videozapisa njihovih naročito okrutnih egzekucija i turbobnih vijesti iz Islamske države, u kojoj je ukinut praktički i faktički sav ljudski život osim strogog prakticiranja islamske vjere, šerijatskih zakona i vjerskih društvenih konvencija. Proizvođači straha ulagali su tih dana silan trud u plastično dočaravanje šerijatske Europe, napose Lijepu našu, kakva bi bila da se ludi kalif za pet-šest godina zaista dobacio do granice Khartoum-Kandahar-Virovitica, pa da u europskom kalifatu i islamskoj Hrvatskoj ne ostane baš nikakav drugi život osim vjerskog.

Zgodno se toga prisjetiti danas, tih pet-šest godina kasnije, kad je mračna Islamska država fanatičnog vjerskog vođe Bagdadija već daleka prošlost, a civilna europska Hrvatska modernog ANDREJA PLENKOVIĆA sve bliža sadašnjost. Kako pak ta moderna civilna Hrvatska i njena europska sadašnjost izgledaju, plastično je pokazala vijest o dvadeset milijuna kuna koje je Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, kao svake godine, razdijelilo u okviru Programa ulaganja u zajednicu, a prema potrebama – sad citiram – 'šire lokalne zajednice za ulaganje u obnovu, izgradnju i rekonstrukciju građevina javne namjene čija će provedba pridonijeti jačanju socijalne kohezije, izvornih vrijednosti, vjerskih sloboda i očuvanju kulturne baštine, kao i drugih građevina javne namjene koje imaju utjecaj na širu lokalnu zajednicu'.

Iako je novac već odavno podijeljen, Ministarstvo je detaljnu specifikaciju objavilo tek ovih dana, i to nakon inzistiranja novinara Indexa ILKA Čimića, nevoljko na koncu otkrivši posve nevjerojatan podatak kako su od stotinu dvadeset četiri prihvaćena i financirana projekta gotovo devedeset posto njih – čak stotinu i deset! – projekti Katoličke crkve i njenih župa, samostana, svetišta, sjemeništa, biskupija, nadbiskupija i svećeničkih domova, za obnovu i sanaciju crkvenih krovova, zvonika, fasada, oltara, križeva, kapelica, stepeništa, parkirališta i garaža, uključujući – ovo se sad ne zajebavam – i numizmatičku zbirku župe Uznesenja Marijina na otoku Zlarinu.

Doda li se toj brojci i pet projekata srpske i makedonske pravoslavne crkve, ispada da od stotinu i dvadeset četiri projekta za one, kako se zove, 'javne namjene s utjecajem na širu lokalnu zajednicu', samo njih devet nisu pod mantijom crkve: od tih devet, pak, svega su tri projekta iz javnog zdravstva – sanacije i popravci u bolnicama u Virovitici i Slavanskom Brodu, te u slavonskobrodskoj Poliklinici za rehabilitaciju djece Zlatni Cekin – tri su iz područja obrazovanja, dva su manja ulaganja u dječje vrtiće i cijeli fantastičan jedan iz kulture: stotinu pedeset hiljada kuna za modernizaciju rasvjete u dubrovačkom kazalištu Marina Držića.

Recimo da je jedan jedini odobreni projekt iz područja kulture – jedan od, podsjećam,

Turobni katolifat na rubu Europe (Foto: Ivo Čagalj/PIXSELL)

stotinu dvadeset četiri, odnosno tristo hiljada od dvadeset milijuna kuna, dakle, samo trenutak da izračunam, bijednih 0,7 posto – otprilike i realna slika suvremene Hrvatske i položaja njene nadaleko slavne tisućljetne uljudbe. Najzad, vidljivo je to već iz propozicija famoznog Programa ulaganja u zajednicu, gdje u stavci 2.1. javnog natječaja – 'Važnost projekta s obzirom na ciljeve i prioritete' – lijepo piše kako se 'projekti koji pridonose zadovoljenju vjerskih potreba' valoriziraju s osam bodova, dok oni koji 'pridonose podizanju kvalitete usluga u kulturi' nose samo četiri boda. Što znači da je samo jedan od stotinu i deset projekata s kojima je aplicirala Katolička crkva – evo, recimo, upravo ona numizmatička zbirka zlarinske župe Uznesenja Marijina – dobio dvostruko više novaca od dubrovačkog teatra. Odnosno, ono što se reče sljedstveno, točno dvostruko više od svih projekata u kulturi Republike Hrvatske u 2020. godini, ukupno, uopće.

Tri stotine hiljada kuna, uostalom – priznat ćete i sami – lijepa je i vrijedna numizmatička zbirka.

Recimo stoga da je to razumljivo. Recimo da je razumljivo i to da su se na budžetu državnog Programa našle svega tri hrvatske škole: u rečenju rubrici 'Važnost projekta s obzirom na ciljeve i prioritete', naime, čak i 'obrazovne usluge' nose manje bodova od 'vjerskih potreba'. Zanimarimo čak i ljupki detalj po kojemu se vjera u izvještaju Vladina ministarstva tretira kao 'potreba',

a kultura i obrazovanje kao 'usluge', odnosno uslužna djelatnost: ako je sve to, kako rekoh, i razumljivo – stvarno, koji će nam kurac škole i kazališta? – nešto je teže razumljivo da su novac Ministarstva regionalnog razvoja nasuprot stotinu i deset projekata Crkve dobile samo tri zdravstvene ustanove (brojkom: 3, prstima jedne ruke: tri).

USRED svjetske pandemije koronavirusa, usred drugog vala globalne pošasti usred turističke sezone, dok hrvatsko javno zdravstvo stenje pod svakodnevnim rekordima zaraženih i oboljelih – usprkos tome što 'projekti koji pridonose podizanju kvaliteta zdravstvenih usluga' u natječaju Ministarstva nose uvjerljivo najviše, dvanaest bodova – hrvatske su bolnice, eto, iz programa za financiranje projekata javne namjene dobile govno četiri posto novca, ili okruglo dvadeset i dva puta manje od Crkve.

Ukratko – i to bi po prilici bila poanta – ako usporedba Hrvatske s ISIL-ovim šerijatskim imperijem pet-šest godina nakon one strašne mape Velike Islamske države od Magreba do Zagreba i jest pretjerana, onda je pretjerana samo na ISIL-ovu štetu: da je poživio tih pet-šest godina, i da se 2020. našao poharan koronavirusom, čak bi i Bagdadijev kalifat među stotinu i dvadeset projekata financiranih iz budžeta nekakvog ministarstva regionalnog razvoja i saudijskih fondova – uz stotinjak projekata obnove sunitskih džamija, te rušenja onih šijitskih – ugurao barem desetak područnih bolnica i domova zdravlja u iračkoj provinciji.

Da je, metnimo, ISIL-ov glavni čovjek za financije FADIL AHMED AL-HAJALI velikom kalifu donio onakav izvještaj o raspodjeli novca za javne namjene kakav je ministar regionalnog razvoja ispostavio Andreju Plenkoviću i hrvatskoj javnosti, bogami bi i mu sam premijer Abu Bakr al-Bagdadi rekao: 'Jebiga, Ahmede, stotinu i deset džemata, sto i deset džamija, munara, mesdžida i šehitskih mezarja! Što će svijet reći, pobogu, Ahmo?'

Ovako, iz izvještaja Ministarstva regionalnog razvoja i fondova EU Hrvatska se čita upravo kao predkoronska Islamska država, ona kakvom su nas plašili prije pet-šest godina, onakva dakle kakva bi bila da se ludi kalif onomad zaista dobacio do granice Khartoum-Kandahar-Virovitica: mračni, turobni katolifat na rubu Europe, u kojemu je na kraju službeno ukinut sav ljudski život osim strogog prakticiranja vjere, vjerskih zakona i vjerskih društvenih konvencija.

Danas, onih pet-šest godina kasnije, moderna europska Hrvatska iz Programa ulaganja u zajednicu financira samo jedno kazalište više nego što ih je onomad na svom teritoriju financirala Islamska država: jednu dakle jedinu kulturnu ustanovu više od vjerske paradržave u kojoj je svaka bezbožna kultura bila zabranjena pod prijetnjom smrtno kazne javnim gaženjem tenkom.

Danas, 2020. godine, jedina je razlika između Islamske države i katoličke Hrvatske u tome što Islamske države više nema. ■

Zarobljenici prošlosti

U slučaju pobjede, Peđa Grbin suočit će se s činjenicom da ne kontrolira veliki dio svojih saborskih zastupnika i dobar dio stranke, a on dosad nije pokazao da raspolaže svojstvima neophodnima za postizanje uspjeha u tako nepovoljnim okolnostima: spašavanje SDP-a bio bi teško premostiv izazov i za nekoga s neusporedivo većim kapacitetom i političkim talentom

Favorit za nasljednika Davora
Bernardića – Peđa Grbin (Foto:
Patrik Macek/PIXSELL)

Ako se nešto ne promijeni u iduća dva-tri dana, a malo je vjerojatno da će biti zvučnih promjena, tri lica krenula su u potragu za prijestoljem Socijaldemokratske partije: načelnica Omišlja na Krku i nova saborska zastupnica MIRELA AHMETOVIĆ, saborski zastupnik PEĐA GRBIN te krapinsko-zagorski župan ŽELJKO KOLAR. Ostavit ćemo po strani javu kandidature MARINA PERCANA, člana pulskog odbora SDP-a, jer se radi tek o pokušaju skretanja pažnje na vlastiti lik i djelo. Ovakva kadrovska ponuda, odnosno činjenica da je samo ovih troje ljudi pokazalo interes za preuzimanje čelne stranačke pozicije i automatski uloge lidera opozicije, dovoljno govori o dubini krize koja je zahvatila SDP, krize čije je sjeme posijano za vrijeme premijerskog mandata ZORANA MILANOVIĆA i koja se razbuktala u nepune četiri godine stranačke vladavine DAVORA BERNARDIĆA, e da bi kulminaciju doživjela teškim porazom na parlamentarnim izborima 5. srpnja. Dvoje relativno uspješnih lokalnih političara za koje se uopće ne zna izvan njihovih kotara (Ahmetović i Kolar) te jedan pristojan, ozbiljan i marljiv saborski zastupnik ali ništa više od toga (Grbin), prilično su mizeran saldo za partiju koja pretendira da opet bude više-manje ravnopravan takmac Plenkovićevom HDZ-u.

Tko god da odnese pobjedu na izborima 26. rujna, jasno je da će SDP do daljnjega ostati podijeljena i utoliko nefunkcionalna i neuvjerljiva politička organizacija, otprilike onakva kakva je bila i u protekle četiri godine. Razlika je, ipak, u tome što je za Bernardićevog mandata, pogotovo u drugoj polovici tog mandata, tinjalo realno očekivanje da bi se moglo doći na vlast, a iz toga je proizlazila kakva-takva homogenost, to jest prigušenost sukoba: sad tog očekivanja nema i neće ga biti ni u doglednoj budućnosti, naravno, ako se ne dogodi nešto što u ovome trenu nitko ne može predvidjeti ili naslutiti, nešto poput naprasne ostavke IVE SANADERA usred drugog premijerskog mandata. Pojavila se, osim toga, i platforma Možemo! koja će SDP-u sigurno na duže staze otkinuti komad biračke podrške. Koliki će biti taj komad ovisit će i o SDP-u i o njihovoj konkurenciji slijeva.

Kad kažemo da će socijaldemokrati ostati podijeljeni ili da će postojeći rasjedi biti dodatno produbljeni zbog smanjenja SDP-ovog formata, mislimo ponajprije na to da će na jednoj strani biti ZLATKO KOMADINA, RAJKO OSTOJIĆ i DAVORKO VIDOVIĆ, zajedno s mrežom svojih ljudi u lokalnim organizacijama, a na drugoj strani bit će svi ostali, bez obzira na to jesu li svi ti ostali međusobno povezani, jesu li politički istomišljenici i vide li na sličan način partijsku sadašnjost i sutrašnjicu. Zahvaljujući Bernardićevoj slabosti i nedoraslosti, Komadina, Ostojić i Vidović zarobili su SDP svojim kadrovima i, što je još pogubnije, svojim shvaćanjem politike i stranke kao krinke za realizaciju vlastitih interesa i ambicija, kao područja u kojem je najvažnije pobrinuti se za svoj lagodni život uz što veću količinu društvene moći i obračunati se sa svakim tko to iznutra dovede u pitanje, obračunati se s takvima kao jedinim istinskim političkim protivnicima, osvetiti se za umišljene nepravde bivših šefova i pritom ne prezati od spletki, podmetanja i drugih oblika destrukcije.

Neovisno o tome tko će naslijediti Bernardića, SDP će do idućih parlamentarnih izbora, a u redovnom ritmu do toga su četiri godine, u velikoj mjeri biti zarobljen političkom filozofijom trojice Bernardićevih ključnih pomagača i savjetnika, jer je parlamentarni klub SDP-a većinski napunjen

Zahvaljujući slabosti i nedoraslosti Davora Bernardića, Zlatko Komadina, Rajko Ostojić i Davorko Vidović zarobili su SDP svojim kadrovima i, što je još pogubnije, svojim shvaćanjem politike kao krinke za realizaciju vlastitih interesa

Načelnica Omišlja Mirela Ahmetović (Foto: Davor Puklavec/PIXSELL)

pripadnicima tog političkog klana, koji ne posustaje unatoč ogromnom doprinosu srpanjskom izbornom porazu. O tome svjedoči inzistiranje Rajka Ostojića na preuzimanju funkcije potpredsjednika Sabora iz SDP-ove kvote, jer dotični nije u stanju vidjeti išta osim sebe, ali o tome svjedoče i kandidature Mirele Ahmetović i Željka Kolar. Njih dvoje ne bi se ni kandidirali mimo poticaja ili ohrabrenja Komadine i Ostojića, jer tako velike ambicije Ahmetović i Kolar bile bi tragikomične bez podrške rečene dvojice bardova isprazne kombinatorike. Komadina, Ostojić i Vidović nastavljaju s misijom obrane SDP-a od 'milanovićevaca', odnosno s misijom zaštite svoga utjecaja i privilegija, potpuno ravnodušni prema efektima svoga djelovanja na sami SDP i utoliko na cjelokupni politički život zemlje. Oni su, zajedno s Bernardićem, u protekle četiri godine najveću količinu kreativnosti pokazali u smišljanju statutarinih i proceduralnih smicalica za očuvanje unutrašnjeg statusa quo, za otežavanje promjena, za

podizanje električne ograde oko močvare u kojoj je nekolicini persona lijepo i ugodno. To je krajnji politički domet tih ljudi, pa nije nimalo iznenađujuće što je SDP pao na sadašnje grane. I što su veoma skromni izgledi za povratak na cestu slave.

U slučaju pobjede, Peđa Grbin suočit će se s činjenicom da ne kontrolira veliki dio svojih saborskih zastupnika i dobar dio stranke, a on dosad nije pokazao da raspolaže svojstvima neophodnima za postizanje uspjeha u tako nepovoljnim okolnostima: spašavanje SDP-a bio bi teško premostiv izazov i za nekoga s neusporedivo većim kapacitetom i političkim talentom, i za nekoga tko politiku shvaća šire i dublje od više ili manje inteligentnog cjepidlačenja oko paragrafa, i za nekoga tko ne smatra da je takmičenje u debati i logičnom zaključivanju vrhunac političkog umijeća, i za nekoga tko je manje opterećen formom a više sadržajem. Grbin ostavlja dojam da je za nj dolazak na položaj šefa SDP-a – vrh svijeta, i da sav odiše strahopoštovanjem prema toj organizaciji. Njegovi dosadašnji javni nastupi u ulozi kandidata za predsjednika stranke posvećeni su, prije svega, tehničkim aspektima dosta kompliciranog unutarstranačkog izbornog procesa i tome tko može glasati a tko ne može, umjesto da se otpočeka obraća najširem krugu birača na koje SDP može računati, da govori o temama koje su važne tim ljudima, da što konkretnije formulira alternativu HDZ-ovom viđenju Hrvatske u svim ključnim područjima, od ekonomije do kulture. U današnjem SDP-u – mimo brenda i relativno malog broja politički kompetentnih i suvislih ljudi – nema gotovo ničeg što bi bilo vrijedno poštovanja i igeovanja.

U idejnom pogledu, SDP je nedefiniran, konfuzan i inertan, osim na razini kurtoaznih proklamacija o antifašizmu, radničkim i ljudskim pravima, poštenju i zaštiti slabijih. Što je dodana vrijednost koju SDP unosi u hrvatsku politiku? Zašto bi netko glasao za SDP, a ne za Možemo! ili za proeuropski HDZ pomaknut prema centru?

U SMISLU političkog zanata i profesionalizma, SDP je ostao u dalekoj prošlosti: ta stranka, da ostanemo samo na najkardinalnijim primjerima, već mjesecima, možda i godinama, nema glasnogovornika, ili ga dobro skriva, nema nikakvu strategiju javnog komuniciranja, nema ni nešto nalik analitičkom odjelu. Što se tiče članstva i lokalnih podružnica, vladaju totalni nered i apatija proizvedeni tretiranjem najšireg članstva isključivo kao repromaterijala za ostvarivanje osobnih ambicija vrlo uskog kruga ljudi. SDP-u, dakle, sad ne može pomoći lider čija je namjera da po svaku cijenu okupi i pomiri suprotstavljene frakcije, da zakrpi i prikrije pukotine, da sklopi paktove o ne napadanju s unutarstranačkim interesnim grupacijama i samoproglašenim patrijarsima. Umjesto poboljšane verzije Bernardića,

U idejnom pogledu, SDP je nedefiniran, konfuzan i inertan, osim na razini kurtoaznih proklamacija o antifašizmu, radničkim i ljudskim pravima, poštenju i zaštiti slabijih. Što je dodana vrijednost koju SDP unosi u hrvatsku politiku? Zašto bi netko glasao za SDP, a ne za Možemo! ili za proeuropski HDZ pomaknut prema centru?

Krapinsko-zagorski župan Željko Kolar (Foto: Vjeran Žganec Rogulja/PIXSELL)

SDP-u je potreban čovjek koji će preorati unutrašnji klijentelistički mentalni sklop u kojem su snishodljivo tavorenje i 'princip dosjlosti' najsigurniji načini za napredovanje u partijskoj hijerarhiji. SDP je odavno prestao privlačiti ljude koji nešto o nečemu znaju i koji nešto znače u svojim profesionalnim sredinama ili u javnom životu: organizirano i planski orijentirali su se na svoj zatvoreni i mediokritetski kadrovski bazen, pa sad i imaju to što imaju. Teško da će Grbinov izbor proizvesti katastrofu, ali njemu manjka karizme, hrabrosti i autoriteta da, bez većih gubitaka iz nešto dugoročnije perspektive, napravi zaokret i udahne novu energiju umornoj i okoštaloj stranci. Tako misli čak i Ranko Ostojić koji je položaj šefa svoje unutarstranačke predsjedničke kampanje 2016. godine bio povjerio upravo Grbinu.

U slučaju Grbinovog poraza, SDP će nastaviti ondje gdje je stao Bernardić, odnosno putem propasti dinamikom koju će diktirati trojica – uz Bernardića – najodgovornijih za izborni debakl. To bi mogao biti moment formalnog raspada SDP-a na dvije stranke, to bi mogao biti prvi korak prema sudbini koja je zadesila HSLS. ■

Broj glasača smanjen

Na SDP-ovim unutarstranačkim izborima ujesen 2016. glasalo je oko 17 hiljada ljudi, od tadašnjih oko trideset i pet hiljada upisanih u bazu članova. Na izborima 26. rujna pravo glasa imat će nešto manje od 12 tisuća članova: ostatak je diskvalificiran zbog neplaćanja članarine. To znači da će novi predsjednik stranke biti izabran s tri-četiri-pet hiljada glasova, što i nije baš drastična razlika u odnosu na delegatski sustav biranja, a za ulazak u Predsjedništvo i Glavni odbor, naročito s obzirom na to da postoji i sistem kvota, neće trebati bitno veći broj glasova od onog koji su kandidati znali dobiti dok su birali izaslanici na konvenciji.

DAMIR BAKIĆ Škole je trebalo pripremiti puno ranije

Dobili smo jasnu odluku da škola u klasičnom obliku započinje 7. rujna u cijeloj državi, za što smo se i zalagali. Ipak, mjere se svode uglavnom na higijensko-tehničke napatke, dok je o odgojno-obrazovnom procesu rečeno vrlo malo. Svi uključeni bili su dužni pripremiti novu školsku godinu već proljetos, čim je zdravstvena kriza izbila. Odluka da se Sabor raspusti i ide na izbore, a da se škola rješava kad i ako se formira vlada, bila je skandalozna

UPUTE za novu školsku godinu što ih je u ponedjeljak, dva tjedna prije početka nastave, obznanilo Ministarstvo znanosti i obrazovanja

sadržajno ne donose ništa inventivno, u najvažnijem tek mantre o razmaku, higijeni, maskama. Mjere koje su izazov prije svega za najmlađe školarce dolaze u trenutku kad su koronavirusom zaražena vrtićka djeca u Dalmaciji i odgojiteljica u Zagorju. Kako bi se upute mogle dodatno odraziti na učenike i nastavnike?

Najvažnije je, prije svega, da smo dobili jasnu odluku da škola u klasičnom obliku započinje 7. rujna u cijeloj državi, za što smo se i zalagali. Uvjereni smo da je ta odluka bila potrebna i da je u najboljem interesu učenika. Ipak, mjere su sasvim tehničke, doista su neinventivne i utoliko ne pomažu mnogo. Uočljivo je da se svode uglavnom na higijensko-tehničke napatke, dok je o meritumu, tj. odgojno-obrazovnom procesu rečeno vrlo malo. Za to nam nije bilo potrebno povjerenstvo; dovoljno bi bilo zatražiti od epidemiologa precizne upute i ostaviti ih na razradu školama. Maske su pritom najmanje važne. Njih ćemo ili nositi ili nećemo – odluka treba biti na epidemiolozima – i rasprava o maskama, sve te varijacije, izuzeci, pragovi fizičke udaljenosti, samo nas odvrćaju od bitnih pitanja. Udaljenost od 1,5 metara između učenika treba, naravno, shvatiti aproksimativno. Veći je problem u tome što će u praksi to biti teško provedivo, ne samo zbog prostornih ograničenja, nego i zbog prirode odgojno-obrazovnog procesa. Mnogo važnije bi bilo inzistirati na podizanju svijesti i discipline učenika u poštovanju određenih protokola i za vrijeme nastave i u slobodnom vremenu.

Za klasičnu, direktnu školu

Važno je pritom uočiti obaveze učitelja i nastavnika koji posebno moraju bdjeti nad učenicima razredne nastave, koji bi trebali funkcionirati po principu 'mjehurića', pri čemu ne bi trebali imati doticaja s drugim razrednim skupinama, čime preuzimaju primarno zaštitnu, a tek onda obrazovnu funkciju?

Što se tiče razredne nastave, ne vidim boljih rješenja. S druge strane, upravo je i jedino razredna nastava prikladna za stvaranje 'mjehurića'. Tu je doista izvedivo da škola gotovo i potpuno normalno funkcionira jer osim iznimno, nema sadržajne potrebe za interakcijom s drugim odjeljenjima ili nastavnicima. Ravnatelji će znati organizirati rad tako da učitelji razredne nastave dobiju potrebnu asistenciju u prihvatanju i ispraćanju učenika te u potrebnim trenucima odmora. Pravo je pitanje kako osigurati nesmetano odvijanje nastave i kako osmisliti sve potrebne protokole u učionicama i na hodnicima, i na satu i na odmoru. Nadalje: kako organizirati nastavu u praktikumima i što je s nastavom tjelesne kulture? Što s dodatnom i dopunskom nastavom i nastavom gdje se nastavne grupe spajaju od podskupina učenika koji dolaze iz različitih razreda? Čuli smo lakonski odgovor ministra na ovo posljednje pitanje: *online!* Ali kako, gdje, kada? Znači li to da će sva takva nastava biti izvođena isključivo *online* i isključivo u suprotnom turnusu? Nemoguće je i zamisliti kako će to izgledati na primjer u jezičnim gimnazijama, gdje zapravo svaki sat drugog stranog jezika okuplja učenike iz različitih razreda.

Sindikalistkinja Gordana Kovač Bluha ostala je razočarana nakon dva sastanka radne skupine za pripremu nove školske godine, očito je mnogo toga neprovedivo za priličan broj škola u funkciji pandemijske nastave. Prema lipanjskim podacima Ministarstva, čak 13 osnovnih i srednjih škola stradali su u zagrebačkom potresu, koje pohađa 6290 učenika, neće biti u mogućnosti organizirati nastavu u novoj školskoj godini. Što platforma Možemo! kani ponuditi na ovu temu doskora u Saboru?

Oštećene škole stradale u potresu su priča za sebe. U tom će slučaju rješenje morati iznaći zajednički Grad Zagreb i Ministarstvo, po potrebi angažiranjem nekih zamjenskih prostora, što smo sugerirali još početkom lipnja. No što se samih mjera tiče, ključna točka je uputa da se razredi podijele u turnuse kako bi se u učionicama osigurala potrebna fizička distanca. Međutim, i ako se nastava za taj drugi turnus drži u školi i ako se odvija *online*, to udvostručuje ukupni volumen nastave, čega, čini se, radna grupa i ministar nisu svjesni. Ako smo u razredu na nastavi samo s polovicom učenika, čak i ako je ona druga polovica kod kuće, s njom treba netko raditi, istovremeno ili kasnije tijekom dana. I kako smo proljetos vidjeli, *online* nastava je zahtjevnija od klasične i traži više vremena za pripremu materijala, komunikaciju s učenicima i ispravljanje zadaća. Uputa dakle da se razredi podijele u turnuse implicira da se posao nastavnika udvostručuje, što na duži rok ne može funkcionirati. Mi u Možemo! bili smo toga svjesni još prije tri mjeseca, kad smo se zalagali da se krene u organizaciju široke mreže volontera koji bi nastavnicima asistirali, osobito u *online* nastavi. Bili bi to

apsolventi nastavnčkih studija na našim sveučilištima, možda i absolventi drugih studija, odnosno disciplina koje su u nastavi zastupljene. Time bismo pomogli stasanju nove generacije nastavnika i izveli ono što se često zagovara, a malokad ostvari: krizu bismo iskoristili kao šansu. Razumljivo, to nije moguće učiniti sada i odmah, iako smo imali vremena da se osmisle protokoli, prođe inicijalni trening, uspostavi organizacija i da se škole, nastavnici i volonteri povežu u tom ozbiljnom pothvatu, čija realizacija, po mojoj procjeni, može započeti tek u drugom polugodištu.

Nedavno ste izjavili da su na djelu nebriga, nepoštovanje i neshvaćanje obrazovanja. Koje ključne činjenice izdvajate u prilog takvoj ocjeni?

Ključno je to što su svi uključeni bili dužni pripremiti novu školsku godinu već proljetos, čim je zdravstvena kriza izbila. Svako me tko se u školu imalo razumije – učeniku, roditelju ili učitelju – bilo je već tada jasno da ćemo krizu iznijeti improvizacijom i požrtvovnošću, ali da nas pravi, ozbiljan problem čeka na jesen i da smo poslu svi trebali prionuti ovoga ljeta. Odluka da se Sabor raspusti i ide na izbore, a da se škola rješava kad i ako se formira vlada, u tom je smislu bila skandalozna. Da pojmimo o kolikoj neodgovornosti je riječ dovoljno je zamisliti scenarij, pritom ne nemoguć, u kojem bi izborni rezultat bio takav da pregovori oko formiranja vlade još traju. Vladu, doduše, imamo; dobili smo i radnu grupu za pripremu školske godine koja se svela na derivaciju općih epidemioloških uputa. Paradoks ove situacije je u tome da nitko više ni ne pita što je radna grupa zaključila

o pitanju svih pitanja: koliko smo spremni za trenutni prijelaz s klasične na *online* nastavu kad i ako epidemiološke prilike to budu zahtijevale. Na koji način će konkretno *online* nastava biti organizirana; što i koliko bolje i više ćemo posložiti u odnosu na proljetnu improvizaciju? Čitav je niz problema koje nismo ni dotaknuli, a bojim se da ni nećemo tako skoro.

Vladajućima bliski epidemiolozi otpočeka ističu da djeca nisu superširitelji Covid-19, što su potvrdile i neke studije, no ima i onih suprotnih. Premda niste epidemiolog već pedagog, smatrate li ipak da su roditelji najodgovorniji za svoju djecu i da je Ministarstvo trebalo uvažiti sugestije iz inicijative roditelja 'Sigurnost prije svega' koji su u novonastalim pandemijskim uvjetima zatražili mogućnost izbora između klasične i *online* nastave?

Zalažemo se za klasičnu, direktnu školu kad god je to moguće. Ona je supstancijalno važna za odgoj i obrazovanje, odrastanje i sazrijevanje mladih ljudi. Škola je kolektivni poduhvat koji sadrži u sebi mnogo više od pukog savladavanja gradiva. O tome hoće li škole biti otvorene mogu i trebaju odlučivati isključivo prosvjetne vlasti i to striktno na temelju preporuka javnozdravstvenih institucija. Smatram da svaki drugačiji stav otvara opasne procese i u konačnici vodi u dezintegraciju društva. Razumijem brigu roditelja, štoviše, pridružujem se zahtjevima da se čim prije uspostave jasni kriteriji o tome koja su stanja ili smetnje, osobne ili obiteljske, kontraindikacija pohađanju nastave. Međutim, odluka o izuzimanju od nastave ne bi smjela biti prepuštena na slobodnu volju roditeljima, ona po mom mišljenju može doći tek na osnovu medicinske dokumentacije o zdravstveno opravdanim razlozima.

Kao profesor zagrebačkog Prirodoslovno-matematičkog fakulteta, kako komentirate izjavu ministra obrazovanja Radovana Fuchsa koji je poručio da će se uputstva za fakultete još doraditi, ali i da akademske institucije sukladno svojoj

autonomiji i znanju mogu i same organizirati nastavu?

Kao i u slučaju škola, načelno pozitivno. Izjavu ministra FUCHA nisam razumio kao poziv da sveučilišta autonomno odluče o vrsti nastave, nego da sveučilišta s obzirom na medicinsku ekspertizu koju imaju dopune i preciziraju higijensko-tehničke mjere koje će smanjiti rizik od širenja zaraze. Direktnu nastavu *online* oblici mogu oplemeniti, ali ne i zamijeniti. Dodatno, na mnogo fakulteta nastava je specifična i zahtijeva ili fizičko prisustvo studenata ili laboratorijske, odnosno praktične vježbe, što *online* nastava ne može nadoknaditi.

Plan oporavka

Početak ljeta rektor Damir Boras smijenio je kompletnu upravu zagrebačkog Filozofskog fakulteta na čelu s dekanom Vesnom Vlahović Štetić, a tu je odluku kasnije potvrdio Senat. S obzirom na to da ste se 2018. godine kandidirali

O tome hoće li škole biti otvorene mogu i trebaju odlučivati isključivo prosvjetne vlasti i to striktno na temelju preporuka javnozdravstvenih institucija. Smatram da svaki drugačiji stav otvara opasne procese i u konačnici vodi u dezintegraciju društva

za rektora zagrebačkog sveučilišta, smatrate li da je nastavak ovakve rektorove politike put za dodatno podizanje tenzija na fakultetu?

Iako je o tome zapravo dosta toga rečeno, ipak ću ponoviti: taj potez vidim kao institucionalno nasilje nad Filozofskim fakultetom, jednako kao što je bio slučaj s odbijanjem davanja suglasnosti na program predloženika za dekana, profesora NEVENA JOVANOVIĆA. Teško je shvatljivo da je uopće moguća takva zloupotreba položaja u akademskoj zajednici. Osobito je neprihvatljivo to što su obje odluke donijete na sjednicama Senata čiji su oblik i metoda odlučivanja i pravno sporni. Čak i ako formalnopravne argumente stavimo na stranu, činjenica da se o takvim pitanjima odlučivalo bez diskusije, bez prava na obranu onih koje se osuđuje, bez uvida u glasanje, izaziva nelagodu i stid. Ne znam kakvi će biti daljnji pravni koraci. No jasno je da se stanje ne smiruje, a kako nije stvoren nijedan preduvjet za to, smiriti se ni neće. Očito, ovakav je način upravljanja sveučilištem bankrotirao i sad nam je samo čekati i vidjeti što ćemo prije dočekati: kraj mandata ili integritet Senata.

Nedavno je ministar financija Zdravko Marić poručio da su samo mirovine sigurne, što znači da nas duboka kriza (opet) čeka: bi li u tim okolnostima dodatno mogli izgubiti zdravstvo i obrazovanje? Koje ideje i prijedloge ćete ponuditi ispred platforme Možemo?

Pričekajmo prvo sva potrebna izvješća, a onda i trogodišnje Smjernice ekonomske i fiskalne politike koje su podloga za izradu proračuna i proračunskih projekcija. Od direktnih mjera zalažemo se za izmjene Zakona o porezu na dohodak, ali ne onakvih kakve se najavljuju, već onih koje bi više išle u prilog povećanja neto plaća građana s nižim i najnižim plaćama. To nije samo mjera solidarnosti s onima koji su najugroženiji, to je indirektno i u interesu gospodarstva jer predvidivo je da će povećanje neto plaća ugroženijih dijelova društva biti direktno usmjereno u potrošnju. Osim snižavanja pojedinih stopa i uvođenja više stopa poreza na dohodak, zalažemo se za cjelovitu transformaciju poreznog sustava iz regresivnog u

Stanje na zagrebačkom sveučilištu se ne smiruje, a kako nije stvoren nijedan preduvjet za to, smiriti se ni neće. Očito, ovakav je način upravljanja sveučilištem bankrotirao i sad nam je samo čekati i vidjeti što ćemo prije dočekati: kraj mandata ili integritet Senata

progresivni u kojem bi se rasteretila potrošnja te više oporezivao kapital, a manje rad. S obzirom na to da se mirovinski sustav ne može promatrati segmentirano, ni odvojeno od ukupne ekonomske politike, zalažemo se za cjelovitu raspravu o reformi mirovinskog sustava koji je neodrživ s ovolikim brojem i razinom povlaštenih mirovina te nepovoljnim omjerom osiguranika i zaposlenika do kojeg je došlo zbog konstantnog smanjenja broja radnih mjesta proteklih desetljeća. Pripremamo i svoje prijedloge za Plan oporavka na temelju kojeg će se povlačiti sredstva iz Next Generation fondova EU-a: smatramo da naglasak treba staviti na investicije u one industrije koje će doprinijeti većoj prehrambenoj neovisnosti poput poljoprivrede i prehrambene industrije, prelasku na obnovljive izvore energije, kvalitetnim javnim uslugama u području zdravlja, obrazovanja i komunalnih servisa, te one koje će osigurati kvalitetna radna mjesta i povećati otpornost na krize. ■

Bahatost bez zadržške

U svjetskoj i domaćoj politici – Bjelorusija, Navalni, odnos prema pandemiji... – primjetna je nova doza bahatosti: više se ni ne pokušavaju sakriti motivi djelovanja, uski, sebični, usmjereni na ostvarivanje političkih, ekonomskih, pa i imperijalnih interesa

NA prvi pogled na političkoj sceni, svjetskoj i domaćoj, ništa novoga. Kao da je sve već viđeno. Je li zaista?

Scenarij je poznat još iz Ukrajine, a primijenjen je i u Siriji (malo modificirana varijanta – ranije u Libiji, odnosno Egiptu, pa potom u Venezueli). Prvo – izbori. Drugo, poražena strana optuži vlast da vara i da je ona zapravo izgubila. Dokazi? Osim vjerojatnoće, nema ih, niti se itko trudi objaviti ih. Treće, mirne demonstracije (jer u svim tim državama osnove za nezadovoljstvo ima). Četvrto, vlast nervozno reagira, policijskom represijom. Peto, demonstracije postaju nasilne uz pomoć iz inozemstva pristiglih aktivista, nerijetko i novca. Šesto, vlast reagira još nervoznije, što Zapad predstavlja parolom: upotreba sile protiv vlastitog naroda. I sedmo, zahtjevi ‘međunarodne zajednice’ za smjenom vlasti (u Ukrajini strani su predstavnici, npr. američki senatori i evropski ministri, čak otvoreno dolazili na Majdan, da bi svojim govorima potaknuli masu). Ili, a to je drugi, jednostavniji scenarij: prvo, ubijen je, pod nerazjašnjenim okolnostima, ili je iznenada teško obolio neki kritičar PUTINOVOG režima. Drugo, smrt, odnosno oboljenje proglašeno se urotom Kremlja. Dokazi: nema ih, u najboljem slučaju – indicije. Treće, Rusiji se uvode sankcije, mimo Ujedinjenih naroda – to se podrazumijeva.

Zar baš tako? Da, baš tako.

Na primjer – Libija. Kada je zbog naftnih interesa trebalo rušiti GADAFIJA, organizatorima se potkrala ‘mala’ pogreška. Neprimijećena. Demonstranti, kao spontani, odjednom su svi mahali novim novcatim nekadašnjim libijskim zastavama. Odakle te zastave nakon desetljeća Gadafijeve vladavine obilježene (i) novom zastavom, to ‘borce za demokraciju’ nije zanimalo. Ruse se prevarilo i navuklo na to da u Vijeću sigurnosti glasaju za zonu zabrane leta nad Libijom, što je Zapad iskoristio kao zeleno svjetlo za bombardiranje i ubojstvo pukovnika Gadafijsa (obavili lokalni djelatnici). Umjesto slobode i demokracije došli su anarhija i rasulo. I traju do dana današnjega. No nafta teče.

Na primjer – Sirija. I tu su energenti u pitanju. I tu sve ide poznatim redosljedom: mirne demonstracije, policija, demonstranti koji odjednom pucaju, a puca i režim. Ovoga puta Ujedinjeni su narodi zaobidjeni. Iz tzv. Opservatorija za ljudska prava (jedan čovjek u Britaniji, navodno nekadašnji sirijski obavještajac koji je promijenio stranu) lansiraju se lažne vijesti, praćene agresivnom političko-medijskom kampanjom, svedenom na jednu rečenicu: ASADOVI su dani odbrojeni, on mora otići (zanimljivo, potpuno istu rečenicu čujemo sada u odnosu na LUKAŠENKA

U slučaju Bjelorusije otvoreno se miješa u unutarnje stvari drugih država (Foto: Vasily Fedosenko, Reuters/PIXSELL)

u Bjelorusiji). Jednom prevareni, Rusi ne upadaju u nove zamke. Podržavaju Asada, nakon nekoliko godina i vojno (formalno-pravno opravdano jer je sirijska vlada tu intervenciju tražila). Višekratno ponovljene optužbe kako sirijski režim koristi kemijsko oružje nikada nisu bespogovorno dokazane (Asad je predao ono što je imao upravo Amerikancima, da unište), a izvještaji u kojima se na to upozorava završavaju u ladicama. Danas se tvrdnja da Asad upotrebljava bojne otrove protiv vlastitog naroda na Zapadu uzima kao dokazana činjenica.

Na primjer – Egipat. Nezadovoljstvo dugogodišnjim predsjednikom MUBARAKOM, prije svega njegovom težnjom da na mjesto šefa države dovede svojega sina, rezultiralo je njegovom smjenom, ali ne i demokracijom što su je prizivali demonstranti, nego vladom Muslimanske braće. A ona je svojim politikom izazvala vojni udar i izbore na kojima je pobijedio njegov organizator, današnji predsjednik Egipta.

Na primjer – Venezuela. I opet isto. Predsjednika MADURA optuže da je varao na izborima. Pobjednikom proglase oporbnog političara GUAIDOA. Njega s pompom primaju u Bijeloj kući, a određeni broj poslaničkih režima odmah ga priznaje kao predsjednika. Ali ni to, ni demonstracije, ni sankcije ne uspijevaju polučiti ono što je svojedobno – na poticaj izvana, što je danas dokazano – tako glatko ostvareno u Čileu. Za razliku od Čilea, venezuelska je armija ostala vjerna predsjedniku.

Na primjer – slučaj SKRIPALOVIH, trovanje na tlu Velike Britanije bivšeg sovjetskog špijuna Skripala (koji je promijenio stranu) i njegove kćeri. I tu je odmah prozvan dežurni krivac (‘uobičajeni sumnjivac’, izraz će biti poznat filmofilima iz kultnoga filma ‘Casablanca’). Čvrstih dokaza nema, no i bez toga optuženi su Rusija i Putin. Ruski zahtjev da ih se uključi u istragu ignoriran je, podatak da je bojni otrov novičok moguće i proizvesti i nabaviti izvan Rusije zanemaren je, Skripalovi su, mada je bila najavljena njihova skora smrt, preživjeli i nestali, neznanu kamo. No tvrdnja da je Rusija otrovala Skripalove danas je ‘povijesna istina’.

NA primjer – Iran. TRUMPOVA Amerika izašla je iz multilateralnog sporazuma kojemu je svrha bila spriječiti tu zemlju da svoje nuklearne kapacitete osposobi za proizvodnju nuklearnog oružja, tvrdeći – bez dokaza – da Iran radi upravo na stvaranju takvoga oružja. Evropski supotpisnici godinu dana obećavali su Iranu da će sporazum održati na snazi i – nisu učinili ništa. Pa je Iran počeo s aktivnostima na koje po sporazumu (iz kojega se Amerika povukla!) ne bi imao pravo, da bi se Trump iznenada sjetio i sporazuma i Ujedinjenih naroda i tražio da Vijeće sigurnosti uvede sankcije Iranu.

Da, sve viđeno i sve jasno. Ipak, ima tu i nešto novoga. Vidljivo je to na ‘slučajevima’ Bjelorusija i NAVALNI. Doza bahate otvorenosti kojom se u slučaju Bjelorusije provodi miješanje u unutarnje stvari drugih država do sada je neviđena. Vođa bjeloruske oporbe iz druge države (!) poziva Lukašenka da odstupa i potiče građane Bjelorusije da i dalje demonstriraju. Oporbeno vijeće za koordinaciju otvoreno traži prekidanje svih veza s Rusijom i ulazak Bjelorusije u EU i NATO. Pri čemu se očito nitko ne želi prisjetiti kako je SAD, kada su Sovjeti montirali svoje rakete na Kubi, stavio Kubu pod pomorsku blokadu i doveo svijet na sam rub novoga globalnog sukoba. A rakete NATO pakta u Bjelorusiji bile bi za Moskvu isto ono što su bile sovjetske rakete na Kubi za Washington. Lukašenko (a o njemu bi se svašta moglo reći) odbija nove izbore i svi su se silno uzбудili. U Americi, Trump (o kojemu bi se također svašta moglo reći) uporno izbjegava odgovoriti na pitanje hoće li priznati rezultat predsjedničkih izbora ako izgubi. I? Nikome ništa.

Istu bahatu otvorenost vidimo i u slučaju iznenada teško oboljelog ruskog disidenta Alekseja Navalnog. Odmah je ‘bilo jasno’ da je riječ o trovanju, naravno po nalogu Putina. Zašto bi Putin nakon uspješno provedenog referenduma likvidirao oporbenjaka koji je, doduše, miljenik zapadnih medija, ali objektivno nije opasan za njegovu vlast, time se ne bavi nitko. Do vlade Njemačke, Francuske i Velike Britanije ‘vrlo su zabrinute’, Navalnoga njemačkim avionom prebacuju u berlinsku bolnicu, u nalaze ruskih liječnika koji kažu kako ni u krvi ni u urinu nije bilo tragova bilo kakvog otrova nitko ne vjeruje, a njemački liječnici i prije prvoga pregleda kažu kako ‘trovanje nije isključeno’.

Na domaćoj sceni bahatu otvorenost, ovdje u kontekstu pandemije, pokazuje predsjednik Vlade. Svakome iole objektivnom jasno je da je Nacionalni stožer civilne zaštite prvih nekoliko tjedana besprijekorno obavljao svoj posao i uspio broj zaraženih koronavirusom svesti na svega nekolicinu dnevno. Potom je stranački discipliniran i doveden u funkciju stvaranja uvjeta za održavanje izbora. A onda su mjere popuštanja nastavljene i proširene, kako bi se spasili prihodi od turističke sezone. Pa sada imamo brojke oboljelih kao nikada ranije. I premijera koji to komentira riječima o političkoj odluci kojom je preuzet i određeni rizik. Da, rizik jest, ali odgovornost za ovo što imamo danas? Tko je za to odgovoran?

Dakle, jest već viđeno, ali jest i novo. Nova je doza bahatosti kojom se ni ne pokušava sakriti motive djelovanja, uske, sebične, usmjerene na ostvarivanje političkih, ekonomskih, pa i imperijalnih interesa. To je novo, ali i neizmjereno opasno. ■

Nada za civilne žrtve rata

Ustavni sud je u slučaju Miladina Jeremića, civila koji je 1991. u Zagrebu pukom srećom preživio ranjavanje, jasno definirao odgovornost RH i utvrdio da se povreda prava na život ne odnosi samo na smrtne slučajeve do kojih je došlo zbog upotrebe sile od strane pripadnika državnog aparata, nego i na one kada osoba čije je pravo povrijeđeno nije usmrćena

ODLUKA Ustavnog suda kojom se utvrđuje povreda članka 21. Ustava Republike Hrvatske, odnosno povreda prava na život osobe koja je tijekom rata devedesetih u Zagrebu preživjela pokušaj ubojstva, značajan je iskorak od ustaljene sudske prakse u slučajevima u kojima su članovi obitelji žrtava gubili sudske sporove protiv Republike Hrvatske tražeći u tužbama naknadu štete zbog stradanja civila od strane pripadnika vojnih i redarstvenih snaga. Ustavni sud je tom odlukom učinio još jednu značajnu prekretnicu, jasno definirajući odgovornost Republike Hrvatske u slučajevima u kojima je pripadnik vojnih ili redarstvenih snaga u uniformi i sa službenom iskaznicom počinio kazneno djelo.

Riječ je o odluci Ustavnog suda u slučaju MILADINA JEREMIĆA iz Zagreba, kome su u stan na zagrebačkoj Trešnjevci 29. listopada 1991. u kasnim noćnim satima upali A. Š. i Z. koji je bio odjeven u maskirnu uniformu pripadnika rezervnog sastava Zbora narodne garde, naoružan s dva pištolja i nožem, a pri ulasku u stan

pokazao je službenu legitimaciju. Kako su ušli u Jeremićev stan, počeli su ga provocirati na nacionalnoj osnovi, psovati i vikati gdje mu je naoružanje, gdje mu je brat... Nakon jakog udara u glavu, A. Š. je leptir-nožem dva puta zarezao Jeremića nanijevši mu teške tjelesne povrede, a potom mu je Z. hicima iz pištolja nanio ozljede u nogu, ruku i glavu, od kojih se Jeremić onesvijestio. Smatrajući da su ga lišili života, udaljili su se iz njegovog stana, ali zahvaljujući brzom pomoći susjeda Jeremić je odvezen u bolnicu te je preživio. Sljedećeg je dana KBC Sestre milosrdnice prijavio slučaj policiji, koja je podigla kaznenu prijavu protiv dva nepoznata počinitelja zbog pokušaja ubojstva.

Veljače 1992. pokreće se istraga u kojoj je saslušan jedan od počinitelja, A. Š., dok se drugom počinitelju nije moglo ući u trag, a tjeratica za njim raspisana je tek 1994., kada je Z. konačno priveden pa je iste godine podignuta optužnica za pokušaj ubojstva. U međuvremenu je A. Š. postao nedostupan hrvatskom pravosuđu, sve do uhićenja 1998.,

kada se uz jamčevinu ponovno brani sa slobode. Glavna rasprava se 2001. vraća na početak zbog protoka vremena i promjene sastava vijeća. Konačno, te godine donesena je presuda kojom su počinitelji proglašeni krivima te su im dosuđene kazne zatvora u trajanju od četiri godine. Iste godine Jeremić podnosi tužbu protiv Republike Hrvatske radi naknade nemovinske i imovinske štete u ukupnom iznosu od 151.000 kuna.

Prvostupanjskom presudom, koja je stigla tek 2017., njegov je tužbeni zahtjev u cijelosti odbijen pod obrazloženjem da RH nije odgovorna za navedeno kazneno djelo jer ga počinioci nisu počinili kao službene osobe, bez obzira na to što su bili u službenoj uniformi, sa službenim pištoljem i službenom iskaznicom pripadnika rezervnog sastava ZNG-a u vrijeme oružanog sukoba u Hrvatskoj. Presudu i stavove prvostupanjskog suda da je kazneno djelo počinjeno zbog osobnog sukoba i nakon isteka radnog vremena zauzeo je i drugostupanjski sud, a revizijske prigovore odbio je i Vrhovni sud.

IGOR IVANIŠEVIĆ, odvjetnik Miladina Jeremića, ističe značaj odluke Ustavnog suda u ovom predmetu.

— Ustavni sud je bio vrlo jasan u vezi toga da odgovornost Republike Hrvatske postoji. Sve vrijeme trajanja ovog sudskog predmeta pokušavali smo dokazati koliko je iluzorno i neprihvatljivo kod pripadnika oružanih snaga govoriti o redovnom radnom vremenu za vrijeme ratnog stanja. Smatrali smo da ne trebamo dokazivati ovlasti pripadnika oružanih snaga, kao i da je teret dokaza bio na drugoj strani i što se tiče uporabe službenog pištolja koji je počinitelj zadužio – objašnjava Ivanišević.

DODAJE da se Ustavni sud jasno nekoliko puta pozvao na Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i na niz praksi Europskog suda za ljudska prava po kojima je obveza države da poduzme razne preventivne mjere usmjerene na sprječavanje nezakonitih ubijanja, da se pripadnici represivnog državnog aparata, kao što su vojska i policija, suzdrže od nezakonitog ubijanja i da je za svako takvo nezakonito ubijanje država izravno i neposredno odgovorna kada je do ubojstva došlo u vršenju represivne državne vlasti.

— Ustavni sud je zaključio da je počinitelj Z. koristio posebne ovlasti vezane uz njegov status rezervnog pripadnika ZNG-a jer je u vrijeme počinjenja kaznenog djela bio zadužen sa službenom iskaznicom na temelju koje je imao pravo ulaziti u tuđe stanove bez pisane naredbe. Navedeno je da je službena provjera informacija prerasla u svojevrsni obračun u kojem su Jeremiću nanesene ozljede opasne po život – kaže Ivanišević.

— Ustavni sud je potvrdio da se povreda prava na život ne odnosi samo na smrtne slučajeve do kojih je došlo zbog upotrebe sile od strane pripadnika državnog aparata. Za buduću sudsku praksu u Hrvatskoj važno je to što je utvrđeno da se članak 2. Konvencije može primjenjivati čak i ako osoba čije je pravo na život povrijeđeno nije usmrćena, što su opet ilustrirali nizom predmeta iz europske prakse. Ustavni sud je zaključio da su počinitelji izvršili napad na život i tijelo podnositelja nožem i pištoljem, što je u kaznenom postupku ocijenjeno kao ubojstvo u pokušaju, počinjeno s namjerom. Samo sretnom slučajnošću i pravodobnim pružanjem liječničke pomoći podnositelj nije preminuo – naglašava Ivanišević i dodaje da se sudski predmet vraća Općinskom građanskom sudu u Zagrebu kako bi Republika Hrvatska žrtvi isplatila odgovarajuću odštetu. — Visina štete će biti predmet daljeg postupka. Nakon ovakve odluke Ustavnog suda bit će zanimljivo vidjeti kako će reagirati niži sudovi – kaže odvjetnik.

Ponovljeni postupak sa zanimanjem i nadom prati i VESNA TERŠELIČ, voditeljica Documente. — Ova je presuda iskorak od sudske prakse uspostavljene u više od stotinu slučajeva poznatih Documenti u kojima su članovi obitelji tužili Republiku Hrvatsku tražeći naknadu štete zbog usmrćenja civila od strane pripadnika vojnih i redarstvenih snaga te gubili parnice – ocjenjuje Teršelič.

— Prikupili smo 105 predmeta za naknadu nematerijalne štete zbog smrti bliske osobe. Zahtjevi tužitelja/oštećenika u većini su slučajeva odbijeni. Članovi obitelji žrtava koji su izgubili parnične postupke platili su visoke troškove izgubljenih parnica. Naime, u 61,4 posto analiziranih predmeta sudovi su, nakon odbijanja tužbenih zahtjeva, obvezali tužitelje na plaćanje troškova postupka u visini od 5.000 do 107.400 kuna. Zalagali smo se za otpis parničnih troškova svima čiji su tužbeni zahtjevi odbijeni te tražili osnivanje fonda za naknadu štete žrtvama rata. Nadam se da su nedavne presude Ustavnog suda nagovještaj boljih vremena za civilne žrtve rata i njihove obitelji – ističe Teršelič. ■

Ustavni sud se nekoliko puta pozvao na Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (Foto: Marko Lukunić/PIXSELL)

INTRIGATOR

Tesla se vraća kući

Gospićki spomenik Nikoli Tesli koji je bio miniran 16. veljače 1992., vraća se uskoro na mjesto zločina

NAKON desetljeća zavrzlama i političkih prijepora, licitiranja i domoljubnog kalkulanja u svrhu prikupljanja političkih bodova, kip izumiteljskog genija NIKOLE TESLE, visok nešto više od tri metra, koji je bio miniran 16. veljače 1992., vraća se uskoro na mjesto zločina – na gospićki trg ispred Kulturno informativnog centra.

Posao oko Teslinog povratka, sasvim će izvjesno do proljeća iduće godine, u svojoj zadnjoj godini mandata, finiširati lokalna vlast na čelu s vlasnikom pivovare, HSP-ovcem i gradonačelnikom Gospića KARLOM STARČEVIĆEM, koji je s izvođačem radova potpisao ugovor o uređenju trga izabranog za postavljanje kipa.

Dramatična je sudbina skulpture uslijedila nakon patriotskog miniranja devedesetih: ostaci brončanog kipa, rad majstora FRANA KRŠINIĆA iz 1956., završili su tako u

skladištu Ljevaonice umjetnina zagrebačke Akademije likovnih umjetnosti, da bi novi identičan spomenik 2006. bio odliven u Ljevaonici u Beogradu. Za tu priliku napravljen je pozitivan u gipsu nakon čega je novi spomenik konačno izliven u bronci. 'Konačno' – tako je najavljeni ponovni dolazak Tesle u Gospić pozdravio STANKO MOMČILOVIĆ, predsjednik Vijeća srpske nacionalne manjine Ličko-senjske županije.

— S obzirom na Teslinu veličinu, ako negdje i prije svega treba stajati njegov kip, to je Gospić. Prilikom obilježavanja života neke ličnosti polazimo od mjesta njegovog rođenja, odrastanja i školovanja. Memorijalni centar u Smiljanu i panoji uz autocestu sugeriraju da je tu rođen genije. Ali mi smo valjda cijelo ovo vrijeme tromi i inertni pa se povratak Tesle u Gospić ponešto odužio – kaže Momčilović.

Premda je Tesla bio srpskog podrijetla, smatra da ne treba (pre)naglašavati tu njegovu pripadnost. Ipak ta ga je pripadnost i ne samo njega, stajala kipskog života, no očito su i u 'tvrdom' Gospiću zapuhali neki novi politički vjetrovi. Jer da nije bilo Tesle ne bi

bilo niti izmjenične struje, shvatili su i oni najzagriženiji.

U skladu s tim Tesline statue razasute su svijetom, a ova povratnička lička, slaže se i naš sugovornik, teško može štetiti gospićkom gradonačelniku. Ne bi iznenadilo da se cijela priča nastavlja tragom politike koju nositelji vlasti iz HDZ-a zajedno s političkim predstavnicima Srba provode komemorativnim skupovima ovoga ljeta od Knina do Grubora.

■ Dragan Grozdanić

Mičemo grafite mržnje

Krajem lipnja pokrenuli ste akciju brisanja grafita koji sadrže govor mržnje sa zidova osječkih zgrada?

Nažalost, detektirali smo više mjesta s porukama mržnje u neposrednoj blizini ili na samim školama, vrtićima i dječjim igralištima. Koncentrirali smo se na ta mjesta jer smatramo kako je bitno da takve poruke prvo budu uklonjene s prostora u kojima borave ili pored kojih se kreću djeca i mladi.

Koliko ste i kakvih grafita do sada izbrisali?

Do sada je jedan primjer govora mržnje uklonjen, a dva su i grafitirana – na dječjem vrtiću Latica i igralištu u Cvjetnom naselju. Grafiti, kao i stanje prije grafitiranja, mogu se provjeriti na FB stranicama inicijative mladih Mladforma.

Tko sve sudjeluje u akciji? Imate li podršku lokalnih vlasti?

Prvo uklanjanje govora mržnje s privatne površine člana moje obitelji je podržao Volonterski centar Osijek, dok je akciju grafitiranja preko poruka mržnje na gradskim površinama pokrenula inicijativa mladih Mladforma u suradnji s Udrugom Hip-Hop Osijek. Od samog početka grafitiranja, Mladforma je dobila i podršku Grada Osijeka za uklanjanje govora mržnje sa svih površina u nadležnosti Grada. Ova suradnja je pokazatelj kako inicijative mladih mogu utjecati na promjenu percepcije lokalne politike.

Jeste li zabilježili reakcije dok ste brisali grafite?

Akcije grafitiranja su pratili roditelji s djecom koji su nam iskazivali podršku, ali i predstavnici Grada, vijećnici mjesnih odbora, djeca, mladi i sugrađani. Pozitivna iskustva imamo i na društvenim mrežama, preko kojih dijelimo svoje intervencije.

Koliko je još grafita ostalo za prebrisati?

Poruka mržnje je u gradu zasigurno više negoli ih možemo prekriti grafitima. Bitno je da pošaljemo jasnu poruku kako mladi ne žele neprijemeren govor u svome gradu, kako postoji volja da se tome javno suprotstave. Ono što također želimo postići jest ohrabriti naše sugrađane, a posebice mlade, na aktivnost – pokazati kako mladi, volonterskim radom, s dobrom idejom i odlučnošću, mogu postići suradnju s lokalnom samoupravom i pokrenuti promjenu u zajednici. Grad ne čine samo zgrade, travnate površine i objekti, grad čine ljudi koji mogu poslati poruku međusobnog uvažavanja i solidarnosti, a ulična umjetnost je nešto što je svima vidljivo i može komunicirati kvalitetne poruke prema javnosti.

■ Mašenjka Bačić

Otkriveni razbijači

IAKO se to, s obzirom na brojna ranija iskustva u Hrvatskoj činilo malo vjerovatnim, bjelovarska policija otkrila je vandale koji su skinuli i uništili spomen-ploču antifašistu i ilegalcu GUSTAVU PERL-BENDI koja se nalazila na njegovoj rodnoj kući u Bjelovaru.

Policija je otkrila da su spomen-ploču nasilno skinuli i uništili 36-godišnjak s povremenim boravkom u Bjelovaru i 39-godišnjak s prebivalištem u tom gradu. Utvrđena šteta je 3870 kuna. Obojica su ranije evidentirani kao počinioci većeg broja raznih krivičnih djela, a protiv njih bit će podnesena krivična prijava Općinskom državnom odvjetništvu u Bjelovaru.

— Naručit ćemo novu ploču s identičnim natpisom, a postaviti ćemo je najkasnije 5. listopada, na dan kad smo lani postavili uništenu ploču. Radimo i na obnovi spomen-područja u Gudovcu, mjestu prvog ustaškog masakra Srba u travnju 1941. godine – rekao je NENAD NEKVAPIL iz Udruge antifašističkih boraca i antifašista Bjelovara, izrazivši zahvalnost Srpskom narodnom vijeću na podršci.

O događajima vezanima uz ploču, skinutu u noći s 13. na 14. avgusta, govorili su VESNA TERŠELIĆ iz Documente – Centra za suočavanje s prošlošću, ZORAN PUSIĆ i ŽELIMIR BRALA iz Antifašističke lige RH.

— Gustav Perl Benda koji je 1941. poginuo sa samo 20 godina, bio je sin industrijalca, s 15 godina učlanio se u SKOJ, zbog čega je izbačen iz svih škola u tadašnjoj Jugoslaviji. Neko vrijeme je živio u Londonu, a potom se vratio u svoj Bjelovar. Kao uvjereni antifašist otišao je u partizane, poginuvši u borbi protiv ustaša, njemačkih kolaboracionista koji su jedini donijeli svoj vlastiti rasni zakon, usmjeren prvenstveno protiv Srba i Židova – rekao je Pusić.

— Ukazali smo na ponovno rušenje ploče čovjeku koji je poginuo 1941. u pokušaju atentata na ustaškog ministra MILU BUDAKA, ali i na činjenicu da u gradu još postoji ulica koja nosi ime JULIJA MAKANCA, ministra u vladi NDH i čovjeka koji se najžešće oborio na nadbiskupa STEPINCA kad je ovaj, makar i blago, spomenuo zločine nad Srbima, Židovima i Romima – rekao je Nenad Nekvapil.

Pohvalio je bjelovarsku policiju koja je pronašla počiniocima i najavio postavljanje nove ploče.

■ Nenad Jovanović

Skulptura Frana Kršinića (Foto: Boris Ščitar/PIXSELL)

BORDOLINE

— Lako je masku nositi kod kuće, ali kako da je sutra na izlasku uskladim sa novim kostimom?...

Poremećeno žrtvoslovlje

Revizionisti nastavljaju s promoviranjem svoje zamjene teza, tvrdeći da su djecu zarobljenu u ustaškom logoru u Jastrebarskom ubili partizani, iako su ih baš oni spasili

IAKO hrvatske vlasti, braniteljske udruge i Katolička crkva svake godine Evropski dan sjećanja na žrtve totalitarnih i autoritarnih režima – nacizma, fašizma i komunizma, obilježavaju komemoracijama isključivo nacifašističkim krvnicima i pokojom kolateralnom žrtvom (premijer je na Golom otoku odao počast i jednom broju stradalih komunista), najava o održavanju komemoracije kojom se ujedno obilježava i godišnjica, kako se to u pozivu ističe, partizanskog napada na Dječji dom za ratnu siročad u Jastrebarskom, 26. avgusta svaki put izaziva mučninu zbog više nego očite zamjene teza.

Komemoracija u organizaciji Hrvatskog žrtvoslovnog društva, Udruge policije branitelja Jastrebarsko i Župe sv. Nikole biskupa, prvo je svojim najavljenim sadržajem, a onda i učesnicima, izazvala brojne reakcije jer se nastavilo s dokazivanjem da su djecu zarobljenu u ustaškom logoru u Jastrebarskom zapravo ubili partizani, iako su ih baš oni spasili.

— Najavljeno okupljanje u Jastrebarskom je dokaz da je revizionizam u Hrvatskoj vrlo prisutan. Svaku pojavu treba nazvati pravim imenom, a ove laži su nešto najgore što se događa. Ispada da su partizani napali logor u kojem su bila i njihova djeca. Časne sestre su tako 'dobro' vodile brigu o djeci da su ona umirala od bolesti i gladi. Partizani su tu djecu na kraju spasili i zbrinuli, otrgnuvši ih od sigurne smrti – rekao je za Novosti FRANJO HABULIN, predsjednik Saveza antifašističkih boraca i antifašista RH.

Na revizionističko okupljanje reagirala je i povjesničarka NATAŠA MATAUŠIĆ, koja se začudila formulaciji iz najave o 'partizanskom napadu na Dječji dom za ratnu siročad'. — Organizatori očigledno nemaju pojma o čemu pišu, osim ako oslobodilačku, antififašističku partizansku vojsku koja se tijekom Drugoga svjetskoga rata borila na strani Saveznika protiv fašizma i nacizma, i u konačnici bila na strani pobjednika, ne smatraju odmetničkom vojskom koja je ugrožavala sigurnost i mir ustaške, fašističke i mario-netske Nezavisne Države Hrvatske – istaknula je Mataušić u svojoj reakciji.

Podsjetimo, djeca iz ustaškog logora u Staroj Gradiški dopremana su u napuštene barake talijanske vojske, dvorac grofova ERDODY i franjevački samostan kraj Jastrebarskog od jula 1942. Prema podacima Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača NR Hrvatske, na tim lokacijama bilo je zatočeno 3336 djece, uglavnom porijeklom s Kozare i Korduna, od kojih je do kraja avgusta 1942. umrlo njih najmanje 449, a do zatvaranja logora u oktobru 1942. njih 768.

Iako zvana dječjim domom, ova ustaška ustanova bila je zapravo konc-logor za djecu o kojoj se uz ustaški represivni aparat i nadzor ANDRIJE ARTUKOVIĆA, ministra unutrašnjih poslova NDH, brinula Katolička crkva. Zadatak je bio je da djecu žrtava fašizma odgajaju u ustaškom duhu i u katastrofalnim uslovima u kojima se masovno umiralo od gladi, bolesti i lošeg postupka časnih sestara pod komandom BARTE PULHERIJE koja je nakon rata proglašena ratnom zločinkom. — Ne mogu reći da su časne sestre ubijale djecu, ali su ih maltretirale i tukle. Smrtnost je bila velika, pa je svakodnevno dolazio mjesni grobar i dječja tijela pokapao na livadi, jer po tadašnjim zakonima pravoslavna

djeca nisu mogla biti pokopana na mjesnom groblju – svjedočio je bivši logoraš MIHAJLO VELJIĆ.

Dio djece izbjegao je tragičnu sudbinu. Četvrta kordunaška brigada pod komandom NIKOLE VIDOVIĆA 26. avgusta 1942. napala je Jastrebarsko i oslobodila djecu iz logora. Dio djece je s partizanima otišao na Žumberak i tamo su bila smještena kod mještana, dok je 350 djece vraćeno na Kordun.

Da li su organizatori u dijelu programa s izlaganjima o Jastrebarskom i ulozi Alojzija Stepinca došli do nekih novih spoznaja, ne znamo, jer o samom toku događaja nema izvještaja. No ionako se o logoru u Jastrebarskom sve zna, osim u glavama revizionista.

■ Nenad Jovanović

250 naftaša – van!

KAD se u Hrvatskoj – a i šire – danas kaže 'restrukturiranje', onda u pravilu slijedi vijest o otpuštanju nekog većeg broja radnika. Tako će uskoro u Ini 'restrukturirati' približno tristo njih, nakon onih tristo koji su otpušteni još početkom godine. Tad u Europi nije bilo epidemije koronavirusa, pa su se mađarski vlasnici te naftne kompanije u Hrvatskoj pozivali na neke druge razloge, no sad spominju pad prihoda od proljeća naovamo. U svakom slučaju, većinski sindikati u Ini su lagano pristali na tu priču, kao i više puta dosad. Žrtve su izabrane iz redova radnika u sisačkoj rafineriji od koje su zapravo svi već digli ruke, pa će tamo biti podijeljeno čak 250 otkaza.

Ova je Vlada RH u prvome mandatu pak amenovala znatno šira 'restrukturiranja' Inina poslovanja. Prisetimo se samo odluke o prevozu ovdašnje nafte na preradu u Mađarsku. Zaboravljena je stara pogodba da se oba hrvatska rafinerijska pogona, sisačko i riječko, moderniziraju i zadrže u proizvodnji. Faktično je preživjela samo Rijeka, a Sisak tek formalno, s marginaliziranim preradbenim profilom. Takva se sudbina rafinerije svakako uklapa u obuhvatnije 'restrukturiranje' toga grada, pri čemu je gotovo kompletna njegova industrija, nekoć impresivnih razmjera, hametice zbrisana s lica zemlje. Zaboravljena je najava HDZ-a da će otkupom vratiti Inu u hrvatsko-državno vlasništvo, te nije razrađena sugestija da bi to trebalo učiniti s tek jednim dijelom poduzeća. Navodno bi tako bilo lakše razviti značajnije dijelove naftne proizvodnje i prerade, negoli uz otkup većinskog udjela čitave kompanije.

Novi otkazi u Sisku, po svemu sudeći, neće uznemiriti mnogo duhova u domaćoj javnosti. Publika uglavnom pasivno čeka da se i nju nekako 'restrukturira', ako već nije, dok smo na sisačke slične priče ionako davno oguglali. Pa, zbog podatne izlike s koronom, razna takva 'restrukturiranja' očekujemo naskoro diljem ove izmučene privrede. U svemu tome šokantno je ionako samo još to da se više uopće ima šta i 'restrukturirati'.

■ Igor Lasić

LEKSIKON TRANZICIJE

Postmodernizam

POSTMODERNIZAM; označitelj za set društvenih, kulturalnih, umjetničkih, znanstvenih, ali posredno i ekonomsko-političkih, vrijednosti koje su eskalirale u drugoj polovini 20. stoljeća, a u nekim su verzijama prisutne i otprije, još u 1920-im, primjerice u nadrealizmu i dadaizmu. Sam termin datira s kraja 19. stoljeća i odnosi se na neke interpretacije francuskog slikarskog impresionizma. Općenito, pod postmodernizmom se misli na kraj 'velikih, zaokruženih narativa i cjelina' te dominaciju 'malih priča' u vidu ironije, satire, skepse, kreativnog kriticizma, relativizma..., sve u imenu pluraliteta mišljenja, identiteta, doživljaja i stvaralaštva svijeta kroz umjetnost, književnost, filozofiju, arhitekturu, glazbu...

Dakle, 'duh vremena' druge polovine 20. stoljeća koji, u slogu poznate metafore o postmodernizmu, više nalikuje 'odrazu razbijenog zrcala' nego totalnoj i zaokruženj sličij svijeta i života. Šarolik kolorit postmodernih karakteristika bitno će odrediti transformacije društvenog razumijevanja područja poput politike ili znanosti, ali i klasičnih tradicionalnih vrijednosti kakve su brak ili ljubav te karakter socijalnih, političko-aktivističkih pokreta u spomenutom razdoblju. Među brojim studijama i teorijama o postmodernizmu, kao ključna referenca nametnule su se teze Jean-Francois Lyotarda s kraja 1970-ih. On je napravio ne samo istančanu dijagnozu 'postmodernog stanja' već je, kritički se osvrćući na zapadnu civilizacijsku tradiciju onoga što naziva 'metanarativima', još tada primijetio izvjesne tendencije u informatizaciji i komercijalizaciji visokog obrazovanja, ali i promjene statusa dokazive i provjerljive činjenice u znanosti, koja se kao elementarni postulat naučnog mišljenja upravo u postmoderni započinje relativizirati.

Da postmodernizam nije samo skup socijalno-kulturnih, političkih, znanstveno-obrazovnih, već i ekonomskih fenomena, upozorio je početkom 1990-ih FREDRIC JAMESON pišući o postmodernizmu kao 'kulturalnoj logici kasnog kapitalizma'. Radi se o tumačenju postmodernizma kao svojevrsnog kulturalnog i socijalnog ekvivalenta ekonomsko-političkom neoliberalizmu. Socijalistička Jugoslavija bila je, s liberalizacijom režima od sredine 1960-ih nadalje, dio svjetskih postmodernističkih procesa u svim ključnim kulturalnim, umjetničkim i socijalnim domenama.

Brojna društveno angažirana i spram sistema kritički intonirana filmska, književna, teorijska, umjetnička i arhitektonska djela; arhivi, legati, kolektivna i osobna svjedočenja..., raskrinkavaju revizionistička stremljenja artikulirana u tranziciji – pokušaje zataškavanja iskustava jugoslavenske post/moderne, nastojanja da se tu državu i njeno razdoblje oslika isključivo u sivim monolitnim tonovima totalitarne političke represije, režimske umjetnosti te društveno-kulturalnih i svjetonazorskih nesloboda.

■ Hajrudin Hromadžić

O logoru u Jastrebarskom sve se zna, osim u glavama revizionista

Partija nije stranka

‘Radnička partija vidi povezanost između rada unutar i izvan Dume sasvim drukčije od načina kako je vidi liberalna buržoazija... Za nas postoji samo jedan, jedinstven i nedjeljiv radnički pokret – klasna borba proletarijata. Svi njezini posebni, djelomični oblici, uključujući i parlamentarnu borbu, moraju joj biti u potpunosti podređeni. Za nas, presudna je borba proletarijata izvan Dume’, govorio je Lenjin

Ako pod suvremenim strankama zamislimo one u 20. stoljeću i kasnije, vidimo da su prošle kroz velike transformacije. Prva velika podjela koju možemo uvesti jest ona na građanske i radničke partije. No pošto su one koegzistirale paralelno kroz cijelo prošlo stoljeće, nužno je primijetiti i međusobne utjecaje koje su jedne na druge imale. MAURICE DUVERGER s jedne i LEON EPSTEIN s druge strane tako su uveli pojmove ‘zaraza s lijevice’ i ‘zaraza s desnice’, pod čime su mislili na podražavanje radničkih partija u pogledu

načina organiziranja i djelovanja kojemu su nakon Drugog svjetskog rata pribjegle građanske stranke. Da bi kasnije uočili kako se odvija i obrnuti proces: da radničke stranke, posebno socijaldemokratske, postaju sve više slične građanskima, u prihvaćanju masovnih medija i, današnjim žargonom rečeno, populističkog načina ophođenja.

Ipak, veliko je pojednostavljivanje misao kako su građanske stranke uvijek samo elitističke, manje sklone oslanjanju na članstvo i labavije organizirane, dok je borbeno militantnost karakteristika radničkih

partija, koje su u principu masovne i čvršće centralizirane. Te su se tendencije tokom vremena mijenjale. Istina je da je to u prošlosti vrijedilo i za konzervativne i liberalne partije, koje su od lijevice naučile da je potrebno čvršće se strukturirati. Možemo reći, slijedeći Duvergera, kako su one primjer dvostrukosti, u kojoj postoji organizacija kojom upravljaju ‘uvaženi’, koje pristalice ne mogu stvarno ni izabrati ni opozvati, ali i masovnosti i jedinstvenog glasanja delegata u važnim pitanjima. Jer u desetljećima tzv. države blagostanja masovnost su kao kon-

cept prihvatile i konzervativne partije, kao i neke radničke. Dapače, članstvo je demokršćana npr. u Njemačkoj i Italiji u tom razdoblju rapidno raslo, dok je s prvim krizama u konceptu, poput one 1970-ih, članstvo lijevih stranaka rapidno opadalo. Ustvari je to opadanje masovnosti stranaka lijevice trend koji možemo pratiti već od vremena odmah nakon Drugog svjetskog rata. No nešto je tu

Duma je ideološki aparat i kao takvog ga treba upotrebljavati u svrhu agitacije i propagande – Lenjin

Pita skuplja od tepsije

Više od 20 godina nisam vidjela autobus ni na slici, a kamoli u svom selu. Zato taksista ima koliko vam srce želi. Samo nazovete. Nije problem, ali treba masno platiti, kaže Miljka Marić iz Martinovića

POČETKOM kolovoza u Prizmi, multinacionalnom magazinu HRT-a, voditeljica odjela za socijalna i humanitarna pitanja SNV-a TATJANA DRAGIČEVIĆ, najavila je projekt pod nazivom 'Od vrata do vrata' čije bi provođenje trebalo krenuti najprije na području Gline, a kasnije i na drugim lokacijama gdje žive povratnici srpske nacionalnosti. Pripreme za realizaciju ovog projekta su započele, pa smo se, prije nekoliko dana priključili terenskoj suradnici SNV-a LJUBI VRGI, prilikom posjete povratnici MILJKI MARIĆ (71) iz Martinovića na Baniji, kojoj će ovakav vid pomoći itekako dobro doći. Riječ je o projektu kojim će zdravstveno i socijalno ugroženim korisnicima biti omogućen besplatan prijevoz do najbližeg grada kako bi posjećivali liječnike, podigli lijekove i mirovine, platili režije i kupili kućne potreštine. Od ionako skromnih primanja, mještani zabačenih sela znatne iznose izdvajaju taksistima za prijevoz, pa nerijetko zbog toga odustaju od odlazaka liječnicima. Kad je Miljka Marić doznala razlog posjete, bila je nemalo iznenađena i obradovan.

- Ako mi išta treba, to je prijevoz do Gline kako bih barem jednom mjesečno obavila što moram. Prije svega potreban mi je liječnik zatim lijekovi, moram platiti račune, kupiti ono što mi je neophodno, a iz ove zabiti nikako da se pomaknem pa se dovijam na razne načine. Nekada su kroz ova banijska sela nekoliko puta dnevno prolazili autobusi pa je bilo lako, ali sada je katastrofa. Evo, ja više od 20 godina nisam vidjela autobus ni na slici a kamoli u svom selu ili okolici. Zato taksista ima koliko vam srce želi. Samo nazovete, a oni dođu po vas sa svih strana. Nije problem, ali treba masno platiti, pa često puta pita bude skuplja od tepsije. Zbog toga sam mnogo puta preskočila liječničke preglede što mi se kasnije obilo o glavu. Pitate od čega bolujem? Bolje vam da o tome ne govorim, jer svi moji zdravstveni problemi, sigurna sam, ne mogu stati u te vaše novine – kaže baka Miljka.

Ljuba Vrga iz SNV-a i Miljka Marić

U brdovitom zaselku Lebrnica sela Martinovići, do devedesetih godina u 14 kuća živjelo je stotinjak mještana, a po dvorištima i sokacima igralo se gotovo tridesetero djece svih uzrasta. Danas su Miljka i jedan mještanan jedini stanovnici dok dvanaest preostalih kuća zjape porušene, pokraderne, opljačkane i zarasle u korov. Sva djeca iz Lebrnice pohađala su prva četiri razreda u Velikom Gradcu, a osmoljetku su završavali u Malom Gradcu.

Svakog dana valjalo je pješačiti po četrnaest kilometara tamo i nazad, po kiši, snijegu, mećavi, hladnoći i nesnosnoj vrućini. No za ondašnje mališane to nije bio problem, pa se i Miljka Marić sa sjetom

sjeća tih bezbrižnih vremena. U kući Marića živjela je peteročlana obitelj; otac TANASIJE, majka EVICA i djeca DUŠANKA, DUŠAN i Miljka. Tanasija i Evice odavno nema, Dušanka s obitelji živi u Glini, Dušan je u Sremskoj Mitrovici, a Miljka samuje pod krovom rodne kuće, prevaljujući jedva nekako dan za danom, godinu za godinom.

- Sve je nekako bilo dobro do ovog posljednjeg, nesretnog rata. Živjeli smo uglavnom od poljoprivrede. Ja sam bila zaposlena u Glini u Pamučnoj predionici pa mogu reći da smo bili sretna i zadovoljna obitelj. Bila sam dva puta udana, dva puta sam se rastavljala. Djece nažalost nemam i to ne mogu prežaliti pa eto me sada pod stare dane na rodnom ognjištu, same samcate. Kad je naletjela ona Oluja početkom augusta 1995. brat Dušan sve nas je potrpao u kamiončić s najnužnijim stvarima i odvezli smo se u duboku šumu na Šamarici, sve čekajući da fertutma prođe pa da se vratimo. Neki su nam govorili da bježimo što dalje ili da uzmemo puške pa da se borimo. Otac je odlučio i otisnuli smo se u nepoznato. Završili smo u Sremskoj Mitrovici, a kasnije u Čačku – sjeća se Miljka Marić.

OTAC i majka već su se 1997. vratili su u Martinoviće. Otac je ubrzo potom umro, brat i sestra su se snašli, a Miljka je u Čačku s još četrdesetak izbjeglica, završila seminar koji su morali završiti oni koji žele napustiti zemlju zauvijek i nastaniti se negdje u Novom Zelandu. Možda bi i završila u ovoj dalekoj zemlji da nije 1998. stigla vijest da je majka teško bolesna, pa je odlučila otići kući u Martinoviće i njegovati majku. Kada je shvatila da je majka teško bolesna, zaboravila je Novi Zeland i posvetila se majci koju je njegovala punih osam godina, sve do njene smrti. Čim je ispunila uvjete, ostvarila je mirovinu od 1.300 kuna mjesečno koju već godinama rasteže kako zna i umije.

- Nikako da spojim kraj s krajem. Prisiljena sam odjaviti telefon jer ga više ne mogu plaćati ali rekli su mi da moram osobno doći u Sisak. Kako nemam novaca za taj put, telefon mi i dalje svakog mjeseca nepotrebno odnosi novac. Televiziju neću odjaviti jer to mi je jedini ljudski glas u kući i bilo bi mi ružno u tišini. Puno novca trošim za lijekove, za odlaske liječniku u Glinu, za drva i hranu, pa kad se sve to nakupi, ništa ne ostane. Imam nešto vrta, ali u njemu više harače divlje svinje nego što ga ja okopavam. Kokoši mi odnose jastrebovi i lisice pa ni od toga nema vajde – žali se Miljka Marić.

Kako je njena kuća na brdu, za uspješno probijanje do nje strmim putem treba biti suho vrijeme jer jedino je tad prohodno. Čim udare kiše i snijeg, premda ralice čisti, teško je doći do Miljkine kuće. Zbog svih tih nedaća, Miljku Marić je itekako obradovala vijest da će već ove jeseni zaživjeti program 'Od vrata do vrata' te da će i ona biti među onima kojima će se na ovakav način pomoći.

- E, da mi je to doživjeti, preporodila bih se, a da ću reći zbogom taksistima, prosto ne mogu da vjerujem – zaključuje naša sugovornica.

■ Vladimir Jurišić

Problemi usamljenih povratnika starije dobi uskoro bi trebali biti smanjeni jer će se SNV kroz projekt 'Od vrata do vrata' pobrinuti da osigura prijevoz do većih mjesta

Hvali more, drž' se rodnog kraja

Više može biti zadovoljan i ispunjen onaj tko stavi korito pred kuću nego netko tko tjedne provodi na moru slikajući *selfije*, kaže Krnjačanka Nataša Maćešić

DOK se na državnoj razini počinju zbrajati rezultati ili bolje rečeno, posljedice ovogodišnje izvanredne turističke sezone na Jadranu, daleko od državnih briga na koje nemaju utjecaja, obični ljudi u svojim skromnim okvirima pokušavaju pronaći zadovoljstvo i mir. Ljetne radosti, predah od vrućina i svakodnevnih obaveza, mnogi u kontinentalnoj Hrvatskoj sve više nalaze kraj svojih zavičajnih rijeka. Tako je i na Kordunu gdje se ponose svojim rijekama, a pogotovo Koranom koja im je, kako priznaju, draža i bolja od mora. Posebno treba imati na umu da u povratničkim krajevima rijetko tko ili gotovo nitko nema novaca za sve skuplji smještaj na Jadranu.

- Bolje Korana nego more. Moja su djeca stasala na ovoj rijeci, tu su naučila plivati. Uvijek glasaju za Koranu prije nego za more. Slobodniji su i samostalniji u zavičaju nego na moru jer tu im je društvo. Svatko svakoga poznaje. Skupljaju se djeca iz škole, dolaze djeca iz Srbije ovdje na ljetovanje, ali dolaze i djeca iz Karlovca. Mirno je, bez prevelike gužve, a i nisu kao na moru vezani za nas roditelje. Ponesu od kuće hranu za cijeli dan i tako provode cijelo ljeto. Raspoloženje im povremeno kvare jedino oblaci na nebu i popodnevne grmljavine – govori Krnjačanka NATAŠA MAĆEŠIĆ o ljetovanju na kordunaškoj omiljenoj ljetnoj destinaciji – Korani.

- Djeca uživaju, skaču, rone... Baš sve je kao na moru, još i bolje, jer uvečer na svojoj plaži peku kukuruze, a često se zna i roštiljati. Njima je uz njihovo društvo sve interesantno, oni žive za ljeto na Korani. Nama odraslima je jako drago gledati tu vezu naše djece sa zavičajnom rijekom jer nas podsjeća na naše djetinjstvo koje smo također provodili tako, doduše, bez svih tehnoloških postignuća današnjice. Zato smo još sretniji kada vidimo da naša djeca izlaze iz kuća, ostavljaju kompjutere, mobitele, plejstejšne i odlaze svaki dan u prirodu. Podsjeća nas to na naše djetinjstvo, skromno ali bogato duhom i zdravo – govori Nataša. Dodaje da neki, kako bi se lakše uklopili u društveni kalup kojim se zahtijeva obavezno ljetovanje na Jadranu, ipak odlaze na more, iako im financijsko stanje to zapravo jedva dozvoljava.

- Ako niste proveli nekoliko dana ljeta na moru, niste *in*, ni mi kao roditelji, a ni djeca u školi. Na to pogotovo paze djeca. To je neka vrsta ljudske pokondirenosti – nešto moramo zbog drugih iako nam je ono što je bliže nama, ljepše i bolje. Međutim naša djeca kraj Korane ne mare za ta nova društvena pravila. Naša djeca odlazak na

more shvaćaju čak i kao kaznu jer tih dana ne mogu biti sa svojim društvom, nego su vezana uz roditelje, po gužvama u nepoznatom kraju, uz neka druga pravila. Mislim da je najbitnije unutarnje zadovoljstvo. Više može biti zadovoljan i ispunjen onaj tko stavi korito pred kuću nego netko tko tjedne provodi na moru slikajući *selfije* – reći će Nataša Maćešić koja sa svojom

Svi znamo koliko je Jadran postao skup za domaćeg gosta i koliko odlazak na more za mnoga naša domaćinstva donosi financijsko opterećenje od kojeg se oporavljamo mjesecima poslije – Željka Bunčić

porodicom sutra u rodbinskoj režiji putuje u Peroj. Koliko je ta emotivna, ali i životna veza sa zavičajnom rijekom jaka, svjedoči i druga Krnjačanka ŽELJKA BUNČIĆ.

- Odrasli smo uz tu rijeku. Odlazak ljeti na Koranu spada u naše svakodnevne navike. Velik broj nas na selu uzgaja stoku pa se teško možemo organizirati i izdvojiti sedam dana boravka na moru zbog poljoprivrednih obaveza. Korana nam je udaljena pet minuta vožnje autom. Uvijek možemo skoknuti barem na dva-tri sata. To je naš domaći teren. Posljednjih decenija kako smo rasuti po svijetu, opet se nekako, kako tko dolazi u zavičaj, okupljamo na Korani – kaže Željka. Ljeto na rijeci koja izvire na Plitvičkim jezerima i utječe u Kupu u Karlovcu, pored garantirane tromjesečne svakodnevne zabave, donosi i financijsko olakšanje za kućni budžet mnogih.

- Svi znamo koliko je Jadran postao skup za domaćeg gosta i koliko odlazak na more za mnoga naša domaćinstva, donosi financijsko opterećenje od kojeg se oporavljamo mjesecima poslije. Zato je ljeto na Korani u svakom slučaju bolje nego na moru. Bliže, dugotrajnije, čistije, mirnije, naše domaće, a još i jeftinije – kaže Željka.

Za razliku od Kordunaša, Ličanima i Goranima su njihove rijeke mnogo svježije, ali reći će da njima u okrilju šumske hladovine, more i ne treba. Ipak, kada se odluče

Šta će im Copacabana? – kupači na Korani (Foto: Kristina Štedul Fabac/PIXSELL)

okupati u slanoj vodi, čine to najčešće u okviru jednodnevnih izleta.

- Mi Ličani nismo baš ljudi za morem. Mi smo više šumski ljudi. Hladovina prije svega – kaže zamjenik načelnika Donjeg Lapca MILAN KNEŽEVIĆ, pa će ovu laganu ljetnu priču okrenuti na šalu. 'Znate, kako Ličanin pliva? Kao sjekira – priča nam dobro poznatu lokalnu šalu Knežević i dodaje da je glavna lička ljetna atrakcija – ribolov.

- Baš smo ove godine osnovali ribolovnu udrugu. Ljeto smo proveli na pecanju uz Unu. Družilo se, roštiljalo. S obzirom na temperaturu naše Une koja iznosi tek od 8° do 9° C, samo najhrabriji skaču u rijeku i to na jedan minut jer odmah isplivaju nazad. Tek negdje u julu naši ljudi su počeli da se spuštaju do mora. Ujutro krenu autima, navečer se vrata. Mi smo sat i pol lagane vožnje udaljeni od mora, samo predemo Velebit i eto nas na moru. Posedarje, Karin, Starigrad, su najčešća mjesta gdje ćete Ličane naći. Ali, spuštam se i do Pakoštana i Vodica. Odemo, ispunimo volju prije svega djeci i vraćamo se u naše svježije ličke ljetne noći. Tako pet-šest puta i nama Ličanima dosta mora za jedno ljeto – reći će Knežević.

■ Paulina Arbutina

Podržavamo gradonačelnika Ogulina

Posebno bih pohvalio rad gradonačelnika Dalibora Domitrovića koji se odazivao na sve pozive na događaje u zajednici

Najprije ćemo Vas lijepo zamoliti da nam pružite nekoliko riječi o sebi, godina, obrazovanju, političkom iskustvu i aktivnosti u zajednici?

Rođen sam 2. februara 1985. godine u Ogulinu. Završio sam Obrtničku i tehničku školu u Ogulinu i diplomirao na Tehničkom fakultetu Sveučilišta u Rijeci, smjer električna postrojenja. Završio sam poslijediplomski specijalistički studij Ekonomija energetskog sektora. Radim u karlovačkoj Elektri od sredine 2009. godine. Živim u Popovom selu i nisam oženjen. Započeo sam kao član Mjesnog odbora u Trošmariji 2014. i sudjelovao u održavanju lokalnih sela koja pripadaju tom mjesnom odboru, a većinom su naseljena srpskim stanovništvom. Prije dvije godine, 2018. završio sam Političku akademiju Srpskog narodnog vijeća kako bih se dodatno obrazovao na poljima koja u mojem osnovnom i ostalom obrazovanju nisu bila toliko zastupljena, a od velikog su značaja za našu srpsku zajednicu.

Kakve utiske ste ponijeli s Političke akademije SNV-a?

Kroz predavanja i radionice dodatno smo se nadogradili novim iskustvom, znanjem,

vještinama i proširili krug poznanstava. Akademija je sigurno nešto što bih preporučio mladima kako bi se dodatno pripremili i motivirali za sudjelovanje u svim procesima na raznim područjima koji nas očekuju te da na taj način potaknu razvoj lokalnih sredina gdje žive naši sunarodnjaci.

Kakvo je sadašnje brojčano stanje pripadnika srpske zajednice u gradu Ogulinu?

Na području grada Ogulina, prema zadnjem popisu iz 2011. godine, ima oko

14.000 stanovnika od kojih su 80 posto Hrvati i oko 18 posto ili oko 2.500 Srba, dok sam grad ima oko 8.200 stanovnika. U odnosu na popis iz 2001. ukupan broj stanovnika je manji za oko 1.100 ljudi. Početkom milenija je ovdje bilo 75 posto Hrvata i skoro 21 posto Srba. Vidimo da je Srba u deset godina manje za 3 posto ili za oko 700 ljudi dok se postotak Hrvata u ukupnom stanovništvu povećao za 5 posto. To su za našu zajednicu vrlo negativni trendovi. Za pretpostaviti je da se broj svih stanovnika za proteklih 9 godina još smanjio kao i postotak pripadnika naše zajednice u ukupnom stanovništvu. Srbi su većina u mjestima Drežnica, Jasenak, Potok Musulinski, Vitunj, Brestovac, Popovo Selo, Ponikve, Gornje Dubrave, Donje Dubrave i Otok Oštarijski.

Kakvi su međunacionalni odnosi?

Što se tiče događanja poslije rata mogu reći da u selu kod mene i bližjoj okolini, srpska i većinska zajednica žive skladnim životom te nije bilo nikakvih incidenata koje bih mogao povezati s nacionalnom osnovom. Isto tako nemam saznanja da su pravljene problemi pripadnicima našeg naroda prilikom ishodovanja bilo kakvih dokumenata – osim što su na području

Mjesnog odbora Drežnica zemljišne knjige odavno stavljene van snage te je na taj način ograničeno upravljanje i raspolaganje privatnom imovinom naših ljudi, a koliko znam, taj problem već dugo rješavaju naši najviši predstavnici.

Kakvi su najveći problemi s kojima se stanovništvo u tim mjesnim odborima susreće?

Glavni nedostatak spomenutih mjesta je prohodnost puteva jer godinama se nije ulagalo u asfaltiranje novih dionica pa je čak i stari asfalt pod teretima i ralicama propao, a nastale rupe su dijelom pokrpane. Zatim, mnoga sela nemaju izgrađene vodovode pa se stanovništvo snalazi na razne načine dok su lokalna groblja dijelom preuzeta pod upravu gradskog poduzeća Stambeno komunalno gospodarstvo, a ostatak sami mještani uređuju. Spomenuto bi da je u Drežnici započeta izgradnja mrtvačnice za što su osigurana i sredstva u budžetu grada. Ostala infrastruktura je uglavnom dobra.

Podržavate gradsku vlast koju samostalno vrši SDP. Vjerujem da je saradnja dobra?

Sve skupa, pokazala se dobra saradnja s gradskim vlastima. Posebno bih pohvalio rad gradonačelnika DALIBORA DOMITROVIĆA koji se odazivao na sve naše pozive pa je čak prisustvovao jednoj od sjednica našeg manjinskog vijeća te obilježavanju Dana Vijeća i Krsne slave Vijeća. To pokazuje volju da se još više poboljšaju međusobni odnosi i životni standard naših ljudi. Također bih istakao povezanost sa Srpskim narodnim vijećem koje je ogulinskom Vijeću doniralo određena sredstva za opremu te pomno prati razvoj situacije izazvane pandemijom Covida-19 i preko manjinskih vijeća djeluje na terenu. Isto tako vijeće će uz mišljenje SNV-a biti od pomoći pri predstojećem popisu stanovništva 2021. godine i potom na lokalnim izborima.

■ M. C.

Umag se predomislio

IAKO je bilo predviđeno da se ovogodišnji, dvanaesti Dani srpske kulture u Istri održe 17. i 18. avgusta u Puli i Umagu, ta je manifestacija na kraju održana samo u najvećem istarskom gradu. Naime, gradske vlasti Umaga otkazale su manifestaciju u zadnji čas, obrazlažući to epidemiološkim mjerama. Ipak, to, kao ni pljusak koji je zalio učesnike manifestacija u Puli, nije pokvarilo dobru atmosferu jer su folkloriši, muzičari i pjevači Ansambla narodnih igara 'Prosvjete' iz Vukovara nakon pola sata nastavili nastup u Domu branitelja. Na istoj lokaciji održana je izložba grafika poznate umjetnice RADE MARKOVIĆ.

Među gostima manifestacije, koju organiziraju Zajednica Srba u Istri i pododbor SKD-a 'Prosvjeta' iz Umaga u suradnji s Upravom za saradnju s dijasporom i Srbima u regionu Ministarstva spoljnih poslova Srbije, vlastima AP Vojvodine, SNV-om, Savjetom za nacionalne manjine RH, Istarskom županijom i lokalnim vlastima te turističkim zajednicama, bili su predstavnici generalnog konzulata Srbije, potpredsjednica Savjeta za nacionalne manjine MIRJANA GALO, kao i brojni aktivisti

manjinskih vijeća i srpskih organizacija.

Već tokom prvog dana na pulskom Trgu Portarata bila su postavljena dva štanda, jedan s medom i pčelarskim proizvodima OPG-a Todić iz Vukovara, dok je na drugom etno grupa vukovarske 'Prosvjete' predstavila narodne nošnje, stare zanate i drugu narodnu baštinu iz okoline tog grada. Po riječima DEJANA KURUCIĆA, direktora vukovarskog Ansambla narodnih igara,

folkloriši, tamburaši i orkestar narodne muzike su se predstavili pjesmama i plesovima iz Slavonije, drugih dijelova Hrvatske te istočne i zapadne Srbije.

- Pljusak je prekinuo naš nastup koji smo nastavili nakon pola sata u zatvorenom prostoru izvedući sve planirane koreografije. Uostalom, mi smo u našem

Nastup u pulskom
Domu branitelja

dugogodišnjem angažmanu navikli na takve situacije. Nije nas iznenadila ni začudila zabrana da naša gastro grupa posluži fiš-paprikaša zbog epidemioloških mjera, pa smo upriličili degustaciju kulena iz Jagodnjaka te vina iz Erduta, dok je zvo osigurao donaciju suhomesnatih proizvoda iz borovske mesare Bođirković – rekao nam je Kurucić.

- Ipak, ono što je iznenadilo domaćine i nas jeste otkazivanje priredbe u Umagu u zadnji čas. S jedne strane brane se nastupi i koncerti, iako su izvođači odvojeni od publike, a s druge strane su plaže, terase i kafići puni.

Da li se tako prednost daje turističkoj potrošnji i strancima, dok se nas kao građane Hrvatske zanemaruje, a o svemu odlučuju lokalni štabovi sa svojim često nekompetentnim odlukama – zapitao se Kurucić, ističući da je domaćoj publici i turistima u Umagu tako onemogućeno da vide umijeće Vukovaraca. Zadovoljstvo programom u Puli izrazio je i predsjednik Zajednice Srba u Istri MIOMIR JEREMIĆ.

- Atmosfera je bila dobra i pored prebavljanja na drugu lokaciju, a publika je bila više nego zadovoljna, jer se mogla upoznati s kulturnim nasljeđem s istoka Hrvatske – rekao je Jeremić, izrazivši nadu da naredni, 13. Dani srpske kulture u Istri neće biti toliko baksuzni kao ovogodišnji.

■ N. J.

Kad pustara postane pustinja

Prije rata smo svi radili, nitko nije dobivao socijalnu pomoć. Tu preko puta su bili nasadi krastavaca. Išli smo u berbu i stotinjak radnika je svaki dan radilo, a sad na potezu od Slatine do Voćina nema ni stotinu stanovnika, govori Nada Bojčić iz Hum Pustare

PUSTARA je, kažu knjige, zemljišna prostrana površina koja se ne koristi u ratarske svrhe nego za stočarske namjene, poglavito za uzgoj konja i svinja na otvorenom. Ime je vjerojatno dobila po mađarskoj riječi *puszta*, što bi značilo prostrana ravnica. Nema pouzdanih podataka je li selo Hum Pustara, nekih petnaestak kilometara od Slatine prema Papuku, doista bila urbanistički planirano naselje za smještaj radnika s obližnjih veleposjeda pa je otuda dobilo ime, ali se zna da je nastalo na prijelazu iz devetnaestog u dvadeseto stoljeće i da su stari ljudi pričali kako je to nekad bio vlastelinski posjed s poljoprivrednim zgradama koji je nakon ukidanja kmetstva dodijeljen slobodnim seljacima. Ti slobodni seljaci su bili Srbi, kolonisti, solunski dobrovoljci iz obližnjih sela Hum i Lisičine. Bavili su se poljoprivredom, stočarstvom i voćarstvom. Selo

je bilo bez škole, crkve, struje, trgovine, drugih društvenih i kulturnih potreba pa se živjelo teško. Djeca su školu pohađala u Humu, za nabavu živežnih namirnica išli su u susjedna naselja Hum ili Mačkovac gdje su postojale trgovine. Pripadalo je parohiji u Lisičinama, a parohijska slava bila je Mala Gospojina, 21. rujna. Smještaj uz regionalnu cestu Slatina-Voćin donio je i neku korist. Asfaltirana je na početku druge polovice dvadesetog stoljeća kada je i struja dovedena u svako kućanstvo.

- Međutim, to nije pomoglo u poboljšanju ekonomske situacije. Baš u tom razdoblju zabilježeno je naglo osipanje stanovništva. Mladi naraštaj otišao je u gradove u potragu za lakšim i boljim životom. Selo se prorijedilo, ostao je samo starački narod - kazuje nam virovitičko-podravski dožupan IGOR PAVKOVIĆ, dobar poznavatelj okolnosti i povijesti cijelog voćinskog kraja.

Iako pustare u Hrvatskoj, ili nešto što se nekada tako zvalo, postoje i danas, a neke se pretvaraju i u turističke destinacije, nema puno naselja s tim nazivom. Pa

Ostao samo starački narod - Igor Pavković

U Srbiji im vikali 'idite kod Tudmana' - Petar i Nada Dobrić

i ovome su ukinuli ime, a time i samostalnost, kada su ga 1981. godine pripojili dva kilometara udaljenom Humu. Ali, za stanovnike cijelog kraja ono je bilo i ostalo Hum Pustara. Ili, još preciznije Um Pustara kako ga ovdašnji narod naziva.

- Bili smo malo selo dobrih ljudi, ali što je bilo bilo je. Nikada više neće biti tako dobro. Tu nikada nije bilo puno stanovnika, ali bilo nas je i bili smo složni. Prije rata smo svi smo radili, nitko nije dobivao socijalnu pomoć. Tu preko puta su bili nasadi krastavaca. Išli smo u berbu i stotinjak radnika je svaki dan radilo, a sad nema niti stotinu stanovnika na potezu od Slatine do Voćina - govori nam gospođa NADA BOJČIĆ (69), a njen suprug Petar (74) dodaje da je svake subote bila isplata za berače.

Njih dvoje su, uz četveročlanu obitelj doseljenu iz Bosne i Hercegovine 2010. godine, jedini stanovnici Hum Pustare. Vratili su se na svoje ognjište u listopadu 1997. nakon šestogodišnjeg boravka u Aleksincu, gradu i sjedištu općine udaljenom tridesetak kilometara sjeverno od Niša i dvjestotinjak južno od Beograda, u vrijeme Jugoslavije poznatom po rudniku mrkog uljena u kojemu je 1989. godine u teškoj tragediji život izgubilo 90 rudara. Tamo ih je poslala Matica iseljenika nakon što su krajem kolovoza 1991. izbjegli u nekoliko kilometara udaljeni Hum odnosno u centar sela iz periferije, a potom 12. prosinca u Srbiju. Bilo je ponuda da odu u neku treću zemlju, Belgiju, Švedsku ili Austriju, ali Petar tako nije htio, a onda nije htjela ni mlada kći. Rekla je - 'ako neće tata neću ni ja'.

- Igrom slučaja ili sudbine, u istom tom Aleksincu su u vrijeme Drugog svjetskog rata, od 1941. do 1946. u izbjeglištvu bili svi moji - djed, mama, ujaci i tetke. Kćer je dobila posao u Crvenom krstu i rekla mi je kako je u 'papirima' iz 1941. pronašla imena babe JOVANKE i babe BOSILJKE. Uz nas, tamo je u izbjeglištvu devedesetih bila još samo jedna porodica odavde, iz Voćina, koja je ostala te dosta njih iz Pakraca i Daruvara - sjeća se Nada.

Imali su osjećaj da u novoj sredini nisu bili dobro došli. Na početku je bilo iznimno teško. Stotinu pitanja im je bilo postavljeno, poput, 'zašto su ostavili imanje i idu li ga običi' pa 'gdje su im bili djedovi 1912. godine', a bili su austro-ugarski vojnici. Vikali su im: Idite kod Tudmana. Onaj tko je bio sposoban za posao dobivao je radnu obavezu. Najveći broj poslan je u ugljenokop.

- Svi su se odvojili od nas u tom rudniku kao da smo bijele vrane, kao da nismo narod. A tamo je bilo Srba, Albanca, Roma i ljudi drugih nacionalnosti - očajni su naši sugovornici. Petar je po sto puta pomislio: bolje da sam ostao da su nas ubili. Iako je kao izbjeglica bio oslobođen od bilo kakve vojne obaveze, pokušali su ga nekoliko puta obući u uniformu i poslati u BiH. Skrivao se, bježao od mobilizacije pa je za kaznu ostao bez bonova za prehranu.

- Šta za mene iz Slavonije znači Bosna? Moja kuća je izgorjela, a ja ću tamo izgubiti glavu za nečije ideale. Nisam htio ići. Borili smo se za svoja prava, putovali u Beograd kod odgovornih i na kraju uspjeli. Nismo otišli u rat, dobili smo nazad bonove. Ali, nisu svi tako prošli. Negdje drugdje nikoga nisu ništa pitali. Došli bi pred kuću, potrpalili ljude u autobuse i poslali na front - napominje Petar.

Tih su godina živjeli od nadnica. Ravničarski je to kraj, poljoprivreda je dominantna proizvodnja i bilo je posla u selima. Jednom je tako gospođa zadužena za

nadničare prevrtala pod prstima izbjegličku iskaznicu, dobro se zagledala u podatke i rekla: 'Ja sam bila tamo odakle ste vi. Inženjerka sam, radila sam u PIK-u. Uzimali smo uzorke zemlje za šećernu repu. Dobro su nas pogostili na Zvečevu. Narode, da znate da su ovi ljudi nekada bili bogati'.

NADA je prala i sude na svatovskim veseljima. A bijahu uglavnom veliki svatovi, i do 400 uzvanika, nikad manje od 300. I sve je radila ručno – duboke, plitke, desertne tanjure, žlice, viljuške i noževe pa još posuđe u kojem se hrana kuhala i pekla.

Čim su se stvorili uvjeti za povratak vratili su se u zapadnu Slavoniju. Kćerka Snježana je ostala, tamo se i udala. Mjesec dana su bili kod kćerke Dubravke u Voćinu koja danas živi u Slatini, a onda opet svoji na svome. Nada je posjetila rodno selo Velika Klisa i od šikare jedva pronašla dom u kojoj je provela djetinjstvo. Nudili su im kuću u Drenovcu ili nekom drugom selu, ali željeli su obnoviti onu u kojoj su

Dođem na intenzivnu, Petra nema. Kažem, gotov je. Trčim sestri, pitam 'de je moj deda?' Vidite u sobu 103. Kad tamo on živ. Sa 70 spao je na 45 kilograma – prisjeća se Nada Dobrić teških trenutaka

obitavali do nesretne devedesetprve. Čim su došli posadili su krstavce, Pero je dobio posao u Šumariji, prodali su i koje janje, i sve u svemu lijepo se živjelo. No onda se sve preokrenulo. Šumarija je propala, krstavci više nikome nisu bili zanimljivi, ni janjad se nije toliko tražila, a uz sve to Pero se razbolio. Danas imaju tek 960 kuna njezne penzije i 420 kuna njegove invalidnine.

- Deset dana je bio u šećernoj komi. Budi se i padao, dolazio k sebi na momente i opet bio kao mrtav. Dođem na intenzivnu, njega nema. Kažem, gotov je.

Trčim sestri, pitam de je moj deda. Vidite u sobu 103. Kad tamo on živ. Sa 70 spao je na 45 kilograma – prisjeća se Nada teških trenutaka.

Pred ratna zbivanja 1991. ovdje bilo je samo osam domaćinstava. Uz Bojiće bile to obitelji Dušana Jovičića, Pere Serdara, Bože Skrobića, Mileve Bogatić, Pere Jorgića, Stjepana Janoša i Blagoja Ivkovića.

- U septembru 1991. dio stanovništva je izbjegao u Hum. Ostalo je njih četvero. PERO JORGIĆ i SMILJA RADOJEVIĆ su ubijeni i zakopani u svojim dvorištima, Božo i Bojana Skrobić te Mileva Bogatić su preživjeli. Nitko nije odgovarao za taj zločin – kaže dožupan Pavković.

Kakav je osjećaj živjeti u praznom naseljima? Biti njihov posljednji stanovnik? Samo tuga, odgovaraju. Pustare se pretvaraju u puštoš.

■ Goran Gazdek

Odbijeni zbog korone?

Vijeće srpske nacionalne manjine Karlovca i dalje bezuspješno traži mogućnost prisustva na sjednicama Gradskog vijeća

NA 6. sjednici Vijeća srpske nacionalne manjine Karlovca, zaključeno je da se karlovačkom gradonačelniku DAMIRU MANDIĆU (HDZ) ponovo uputi dopis kojim Vijeće traži da mu se dostavljaju materijali za sjednice karlovačkog Gradskog vijeća, da jedan član prisustvuje sjednicama Gradskog vijeća te da može sudjelovati u diskusiji bez prava glasa, posebno kad se radi o manjinskoj

problematici. Takva je praksa bila uobičajena u pretprošlom manjinskom mandatu vijećnika izabranih sa lista SNV-a, ali je zanemarena u prošlom mandatu.

Ovo je sve detaljno regulirano odredbama Ustavnog zakona o pravima manjina na što se Vijeće i poziva. Prvi dopis sa zahtjevom je upućen prije mjesec i pol dana ali nikakav odgovor nije stigao. Manjinski vijećnici vjeruju da su razlozi tome korona virus i sezona godišnjih odmora

pa je zahtjev sada ponovljen. Odlučeno je također da se 21. septembra organizira obilazak zapadne Like i Otočca, s rutom preko manastira Gomirje u Gorskom kotaru.

Obilazak je trebao biti još lani, plaćen je, ali je bio odgođen i sada će se realizirati. Dakako, ova akcija kao i one planirane do kraja godine ovisit će o stanju s pandemijom.

Također je zaključeno da se organizira tribina na temu povratka Srba u Republiku Hrvatsku i o stambenom zbrinjavanju povratnika te je formirana delegacija u kojoj su predsjednica Vijeća DANICA KLJAJIĆ i ĐORĐE VUJNOVIĆ, predsjednik Odbora za kulturu, vjeru, historiju, odgoj, obrazovanje i omladinu, koji bi dogovorili sastanak s predstavnicima pravoslavne crkve u cilju što još bolje buduće saradnje i eventualnih zajedničkih aktivnosti na unapređenju vjerskog, nacionalnog, kulturnog i jezičnog identiteta Srba u Karlovcu.

Usvojena je informacija o radu između dvije sjednice, usvojen je plan i program rada Odbora za kulturu, vjeru i historiju, odgoj, obrazovanje i omladinu i usvojen je polugodišnji finansijski izvještaj.

■ M. C.

Gradsko vijeće Karlovca
(Foto: Kristina Štedul
Fabac/PIXSELL)

Prostor za Vijeće

Grad Slunj vsnm-u je dao 15.000, a Srpsko narodno vijeće 6.000 kuna za uređenje

SVEČANOM sjednicom Vijeća i posvećenjem novouređenih prostorija, u Veljunu su obilježeni Dan Vijeća srpske nacionalne manjine grada Slunja i Krsna slava Vijeća – Preobraženje gospodnje. Prije svečane sjednice, u mjesnoj crkvi je služena sveta liturgija povodom praznika Preobraženja koju je služio BRANKO SANTRAČ. Uz pomoć Grada Slunja, SNV-a, Općine Krnjak, dožupana MIRKA MARTINOVIĆA, vsnm-a Karlovačke županije te samih mještana uređena je jedna prostorija u zgradi pored spomenika s imenima

525 ubijenih Kordunaša u Veljunu na Đurđevdan 1941. i u tim će prostorijama djelovati Vijeće. Kako je došlo do toga objasnila je predsjednica vsnm-a Slunja GORANKA MANDIĆ.

- Do sada smo od grada dobivali sredstva za rad od tek par hiljada kuna. Lani je kod gradonačelnika JURE KATIĆA otišla naša delegacija i dogovorili smo bolju saradnju pa smo ove godine od grada dobili 15.000 kuna od kojih smo 12.900. utrošili na prostorije. SNV nam je dao 6.000. kuna za namještaj, stolove, stolice, ormar i peč. Radove je bez naknade izveo PREDRAG

MANDIĆ, predsjednik Mjesnog odbora Veljun. Svima njima i građanima koji su pomagali u radu najsrdačnije se zahvaljujem. Od 2003. godine otkad službeno djelujemo, ovo su nam prve službene prostorije – rekla je Goranka Mandić.

Prostorije je osvetio paroh Santrač, a slavu su domaćinima čestitali predsjednik vsnm-a Karlovačke županije ILIJA MATIJEVIĆ i načelnik Općine Krnjak DEJAN MIHAJLOVIĆ, koji je istaknuo da slunjsko vijeće pruža primjer ostalima kako treba raditi a formula je – 'tražiti, biti dosadan i sam nešto uraditi'. Rekao je da ovakav pozitivan trend domaćini trebaju nastaviti slijedeće godine te tražiti više sredstava za normalan rad jer ako žele ostvariti sve što je neophodno potrebno je bar 40.000 godišnje. Sugerirao je predsjedniku mjesnog odbora Primišlje da i njegovo mjesto na taj način uredi svoje službene prostorije. Jednoglavno je odlučeno da Vijeće dade zahvalnicu RATKU PAVIĆU, poslovnom čovjeku porijeklom iz Veljuna koji je Vijeću, Mjesnom odboru i stanovnicima mnogo pomogao.

■ M. C.

Članovi vsnm-a
Slunja

Напокон базени

Укупна вредност комплетне реконструкције беломанастирских базена износи 16 милиона куна

Макар на крају сезоне –
беломанастирски базени

НАКОН ГОТОВО петогодишњег трајања реконструкције Градских базена у Белом Манастиру, прича је коначно добила епилог. Након техничког прегледа који је обављен 4. августа, и у којем су утврђени мањи недостаци, које је извођач радова у међувремену отклонио, 24. августа базени су добили све потребне дозволе па их је градска власт у 13 сати одмах отворила за грађане.

У склопу дана отворених врата, улаз тога дана био је бесплатан за све посетиоце. Укупна вредност комплетне реконструкције беломанастирских

базена износи 16 милиона куна. Уз помоћ Министарства регионалног развоја и еуропских фондова осигурано је околико суфинансирање из Еуропске уније, а пројект је подржала и Осјечко-барањска жупанија са милион куна. Беломанастирске базене чини комплекс од три базена и то један рекреацијски од 360 м² и дубине 180 цм, један у облику срца од 570 м² са три промјењиве дубине и три тобогана те базен за најмлађе од 240 м² такођер с тобоганом у средини, на којем ће се проводити градска школа пливања за малишане.

Преображење на Кордуну

ПРЕОБРАЖЕЊЕ господње, значајан православни празник, обиљежен је и ове године на подручју Баније и Кордуна односно на подручју Горњекарловачке епархије Српске православне цркве, у складу са пандемијским препорукама за спречавање ширења заразе. Епископ горњекарловачки Герасим служио је свету архијерејску литургију, како јавља интернетски портал Горњекарловачке епархије, у древној задужбини митрополита Атанасија Љубојевића у манастиру Комоговина, једином православном манастиру на Банији, који се налази између Костајнице и Петриње. То је и слава манастира Комоговина, а владици су саслуживали архимандрит Наум, старјешина манастира Богородице тројеручице у Доњем Будачком у општини Крњак на Кордуну, протопрезвитер-ставрофор Милидраг

Стокановић и Ђакон Небојша Анђић. Обрађујући се окупљеним вјерницима, владица је истакнуо значај и важност овог празника. Благословио је присутне зажељевши им сретан и благосло-

Манастир Комоговина

Осим споменутих атракција ту су водена гљива и јакузи, а од других садржаја на базенима се налазе угоститељски објект, мањи ресторан, кабине за пресвлачење, спортски терени, трамполини за дјецу, лежачке и јавни тоалет, а осигурани су и сви услови за сигуран рад базена с обзиром на пандемију корона вируса.

Нови садржаји те модеран сузав који треба одржавати имају своју цену. Цена дневне улазнице за одрасле радним даном коштаће 15 куна, а викендом и благданима 20 куна. Дневна улазница за пензионере, инвалиде и ратне ветеране је 10 куна, а породичне дневне улазнице крећу се од 35 до 45 куна. Цена додатних садржаја попут великих тобогана, дневно ће коштати 20 куна, а дневни најам лежачки 15 куна. Улаз је бесплатан за сву децу с подручја Белог Манастира до 15 година те за децу до 5 године из других места док ће они до 15 година из других места улаз плаћати 10 куна. Организацију рада Градских базена ове године ће пружати Становодрава д.о.о. из Белог Манастира која управља с великим бројем стамбених зграда и одмаралиштем Вила Барања у Драмљу. Ако је судити по првом дану и одличној посећености, становници Белог Манастира показали су колико су им базени свих ових година недостајали па макар то било и на завршетку лета и сезоне купања.

■ Зоран Поповић

вљен празник и даљњи живот. Након Свете литургије освештени су славско жито и колач, а по обичају је освештено и грождје. Потом је у манастирском конаку и порти приређен за све присутне заједнички ручак. У Вељуну, мјесном одбору у саставу града Слуња, свету литургију поводом Преображења господњег у истоименој цркви служио је надлежни свештеник Бранко Сантрач, парох са Коларића код Војнића. И ту је за присутне вјернике организирано краће заједничко дружење али великог и традиционалног народног збора, као ни за остале претходне празнике, ове године није било.

У народу иначе влада вјеровање да Преображење представља завршетак лета и почетак јесени те да се више не купа у ријекама, језерима и слично, односно како и само име празника каже: вријеме се преображава.

Данас, пак, у петак 28. августа у храмовима широм Горњекарловачке епархије Српске православне цркве, Баније, Лике и Кордуна, служе се свете литургије поводом Велике Госпојине, такођер значајног православног празника, али без организирања традиционалних народних зборована. На карловачком подручју главна литургија одржава се у храму у Утињи.

■ М. Ц.

ИНФО

Викторијина викторија

ФУДБАЛСКИ клуб Викторија из Војаковаца, познат по свом мјешовитом националном саставу, освојио је традиционални фудбалски турнир у Глоговници код Крижеваца, одржан поводом прославе католичке Велике Госпе. Захваљујући доброј игри и солидној подршци навијача, успио је савладати све противнике. Изврстан резултат на турниру на којему је ступило 11 тимова, постигла је и екипа Гуштера који су узели друго мјесто те Св. Бенедикта из Великог Поточеца који су били трећи. За најбољег играча турнира проглашен је Викторијин нападач РАДОМИР БОЖОВИЋ, за најбољег стријелца МАРКО ШВАГЕЉ, а најуспјешнији голман био је КРИСТИЈАН СУЧИЋ.

- Момци су одлично одиграли и доказали се најбољи. Уживало се у свакој њиховој утакмици и постигнутом голу. Радомир Божовић био је одличан.

Лијепо је било видјети и да се људи сви друже без обзира на нацију и вјеру. У Викторији и другим екипама, играли су заједно Срби и Хрвати. То је тако већ годинама. Драго ми је због свега што се кроз спорт промиче заједништво и толеранција. - рекао је један од Викторијиних навијача.

■ З. В.

Астрономско проматрање

НА локацији Ивановца у Војаковачком Осијеку, одржано је астрономско проматрање ноћног неба у организацији Астрономског друштва 'Перзеиди' из Крижеваца. Осим чланова споменуте удруге у проматрању су учествовали бројни мјештани Војаковачког Осијека и других околних мјеста. Занимљиво проматрање планета, комета и других небеских тијела, пратила су кратка предавања о астрономији и астрономским уређајима које су одржали познати крижевачки астрономи, професор РАТКО МАТИЋ и његов колега МАРТИН ВУЈИЋ.

- Проматрање је уприличено у организацији крижевачке астрономске удруге Перзеиди. Окупио се велик број људи, нарочито дјеце. Успјели смо уз помоћ телескопа да видимо Јупитер, Сатурн, Мјесец и комет Неовајс. На ову ћемо локацију у будућности долазити и организирати проматрање - рекао је Матић.

Очекује се и проматрање метеорског роја Перзеиди познатијег у народу и као сузе Светог Ловре.

■ З. В.

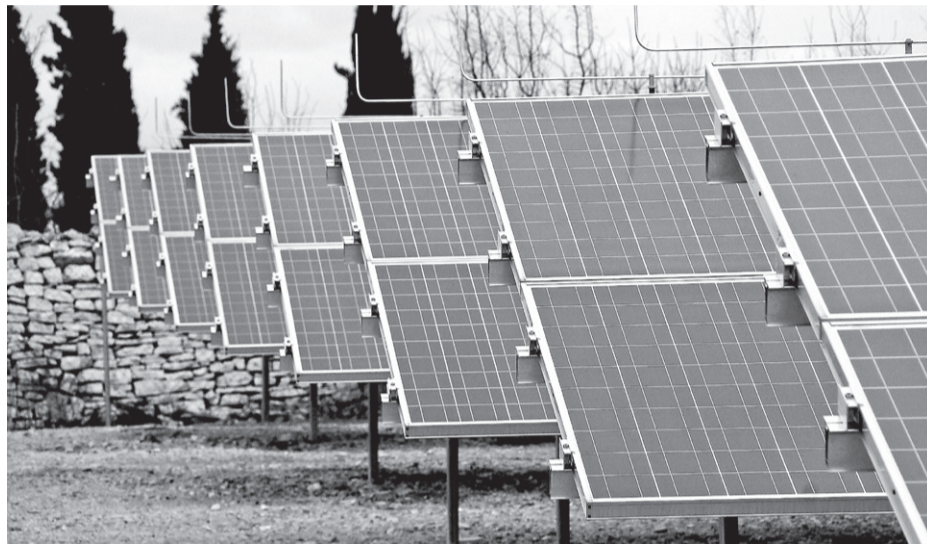
Соларна Подравина

За двије године у Расињи би требала почети изградња највеће соларне електране у Хрватској

Општина Расиња, како је прошлог тједна извјестио локални тједник Подравски лист, требала би у будућности добити прву соларну електрану. Градња ће почети 2022. године, електрана би имала капацитет 50 мегавата и електричном енергијом би опскрбљивала више хиљада кућанства у Подравини. Према пројекту, електрана би била највећа такве врсте у Хрватској и једна од већих у Европи. Њена изградња планирана је на локацији старих расињских рибњака, иначе популарних осамдесетих година 20. стољећа. Као носилац пројекта наводи се познати копривнички подузетник ДАРКО КОЛАРЕК који већ у Међимурју има неколико мањих електрана.

Према Колареку који сарађује с партнерском твртком Солис из Вараждина, за реализацију пројекта вриједног 40 милијуна еура потребне су још многе дозволе те друге припремне радње.

Електрана би се, како још истиче, простирала на 70 хектара, а енергију би откупљивао ХЕП. Начелник ДАРКО КОЛМАН (ХНС) каже да је свака

Подравина ће добити соларну електрану (Фото: Душко Марушић/PIXSELL)

инвестиција добродошла, а посебно га радује чињеница што ће постројење пунити општински прорачун. 'Такођер, бити ћемо прва општина у Хрватској која ће имати овакву електрану' – истиче Колман и додао да до реализације пројекта треба обавити разне административне активности и организовати јавну расправу.

Колики је значај соларних електрана за будућност, најбоље показује податак

из извјештаја истраживачког центра Ембер према којему су 2020. године сви обновљиви извори енергије, међу којима је увелике заступљена управо соларна, по први пут надмашиле производњу фосилних горива. Удјел електричне енергије у Европској унији добивен из обновљивих извора, био је тако 40 посто док је удјел фосилних горива био свега 35 посто.

■ З. В.

Партизански јунак

Из рата је изашао с 18 година, а за заслуге је добио орден за храброст

У ПОНЕДЈЕЉАК, 17. августа 2020. године, на беломанастирском Партизанском гробљу у породичну гробницу сахрањен је МИЛАН РЕПАЦ, посљедњи учесник Народноослободилачког рата у чланству Удруге антифашистичких бораца и антифашиста (УАБА) Бели Манастир. На вјечити починак испратили су га синови из Новог Сада, рођаци, чланови УАБА-е и познаници из Белог Манастира.

Рођен је давне, 1927. године у Лици, у Широкој Кули код Госпића. Имао је тешко дјетињство. Отац му је отишао у печалбу у Америку кад је имао само 4 године, а мајка му је умрла од тифуса кад је имао 14 година. Недуго затим отишао је у рат, у партизане.

Био је један од најмлађих личких пролетера. Са својим вршњаком скакао је с брда на непријатељски камион у покрету да би заробили њихово оружје. Био је у И. пролетерској бригади као везиста и телефониста. У рату је био рањен кад је нагазио на мину. Из рата

је изашао с 18 година, а за заслуге је добио орден за храброст и орден заслуга за народ трећег реда. По чину је био водник.

Послије рата запослио се у Народној милицији. Године 1952. у Ернестинову код Осијека оженио се супругом Јелисавом и ту су им рођена два сина: Бранимир 1953. и Владимир 1956.

Милан Репач
(1927 – 2020.)

Потом је добио прекоманду у Барању, у село Дубошевицу на мађарској граници. Ту му се 1959. године родио трећи син Станко. Двије године касније напустио је милицију и запослио се на пик-у 'Беље'. На основу бенефицираног стажа, у својој 47. години, отишао је у пензију и у њој провео још толико година колико их је тада имао.

Послије смрти супруге Јелисаве 2011. и сина Станка, из Брањиног Врха 2015. отишао је у Дом за старије и немоћне особе у Белом Манастиру, па у приватни дом 'Барањско сунце', а потом у дом у Илоку како би био ближе синовима који живе Новом Саду. Послије краће болести, умро је у болници у Вуковару 13. августа ове године.

Многи ће га памтити по његове двије карактеристике: борац и ловац. Редовито је учествовао у обиљежавању важних датума из НОВ-а које је организовала УАБА Бели Манастир, а ловом се бавио преко 40 година и ту постигао запажене резултате.

■ Јован Недић

ИНФО

Бранко Радичевић или Сава Мркаљ?

У НАЈПОЗНАТИЈЕМ крајишком избјегличком насељу на ширем подручју града Београда, у Бусијама, од 1. септембра 2020. и почетка нове школске године прве ученике ће примити новосаграђена основна школа, која дјелује у склопу Основне школе Бранко Радичевић из оближње Батајнице. Према најавама Градског секретара за образовање и дјечју заштиту СЛАВКА ГАКА, школа ће сљедећег тједна примити 250 ђака и 30 предшколаца. У току је опремање намјештајем седам учионица, учионице за продужени боравак, кабинета за информатику, библиотеке, зборнице, кухиње, трпезарије и физкультурне сале. Када је било најављена изградња нове школе у насељу у којем већину чине Срби избјегли углавном из Хрватске, била је покренута засад неуспјешна иницијатива да ова школа

Нова школа у Бусијама

добије назив по српском филологу, пјеснику и монаху САВИ МРКАЉУ, рођеном у Сјеничаку поред Карловца на Кордуну 1783. и преминулом у Бечу 1833. Иницијативу је покренуо СВЕТОЗАР ДАНЧУО, бивши новинар загребачког Вечерњег листа који сада живи у Чикагу, а прихватила су је бројна крајишка удружења и појединци. Основна школа у Бусијама била би, како истичу предлагачи, једина образовна установа која би носила назив по Сави Мркаљу, знаменитом Кордунашу с којим становници овог београдског насеља дијеле поријекло.

У насељу Бусије које је прије двије деценије настало на голој пољани између Батајнице и Угриноваца живи више од пет хиљада становника, углавном избјеглица из Хрватске. Једина школа у Хрватској која се звала по Сави Мркаљу била је она у његовом родном Сјеничаку. Међутим, након Олује је у потпуности уништена и девастирана, сада је тамо мало људи и мало дјеце па школа није ни обнављана већ неколико ученика похађа основну школу у оближњем Скакавцу. Сава Мркаљ, подсјећамо, у свом дјелу 'Сало дебелог јера либо азбукопротрес' 1810. реформирао је српску ћирилицу и прилагодио је народном језику. Овим идејама утицао је на ВУКА СТЕФАНОВИЋА КАРАЏИЋА који је у Писменици 1814. године употребио Мркаљеву азбуку. Иницијатор ове акције Светозар Данчуо каже да би било лијепо да школа добије име по Сави Мркаљу ове године јер се ове године обиљежава 210 година његове реформе српске ћирилице. Но како школска година управо почиње, тешко да ће његов циљ бити остварен.

■ М. Ц.

Погажена кукурузишта

Због штете на пољима кукуруза, већина пољопривредника у калничком дијелу Пригорја и ове године има проблема с дивљим свињама. Највише су погођени Војаковачки Осијек код Крижеваца и Велики Поганац у Опчини Расиња. Штете од свиња се већ сада мјере у

хиљадама куна, а пољопривредници су посве немоћни у одбрани својих њива. Не помажу им ни средства заштите која добивају од локалних ловачких удружења, а која постављају око и унутар угрожених пољопривредних

Штете су све веће – дивље свиње (Фото: Марко Мркоњић/PIXSELL)

култура. Дио пољопривредника зато често прибјегава разним другим превентивним радњама за које мисле да су успјешније. Најчешће се ради спречавања штете, користе петарде и плински топови. О борби са дивљим свињама и размјерима штете, нешто више рекао нам је Милан Дукић, пољопривредник из Војаковачког Осијека.

- Штете су велике. Мени свиње често улазе у кукурузе. Најгоре је кад долазе крмаче с прасцима. Браним поља на разне начине. Користим средства добивена од мјесног ловачког друштва, бацам петарде, понекад и правим буку. На једном пољу које имам близу шуме, поставио сам и електричног чувара. Има неких резултата у таквој одбрани од свиња, но нису велики. Не може се поље чувати цијелу ноћ, а оне управо ноћу и долазе. Тешко је све то. Посијеш кукурузе, уложиш новац у сјетву и заштиту пестицидима, а на крају немаш ништа или јако мало због дивљих свиња. Ништа боље не пролазе ни моји суседи. Боримо се како можемо – истакнуо је Дукић. Многи пољопривредници штету на својим њивама више не пријављују ловачким друштвима. Разлог је немогућност добивања одговарајуће накнаде за штету.

■ З. В.

Печење брамборака

УОРГАНИЗАЦИЈИ Чешке беседе Горњи Дарувар, прошлог викенда, одржана културно-забавна и гастрономска манифестација 'Дан брамборака'. Циљ манифестације која се већ одржава пету годину и позната је у цијелом даруварском крају, било је такмичење у печењу брамборака, традиционалног чешког јела. У такмичењу су поред домаћина, учествовала удружења

Чешке беседе из Грубишног Поља, Људевит Села, Шибовца и Треглаве те скуп 'Просвјета из Дарувар.

У културно-умјетничком програму учествовале су већином пјевачке и фолклорне групе које су се представиле народним плесовима и пјесмама Чеха с даруварског подручја. На крају изузетно посјећене манифестације, организована је вртна забава на којој је госте забавила музичка група Бисери.

- Удруга Чешка беседа Горњи Дарувар

се између осталог бави очувањем обичаја и традиције Чеха у овим крајевима. Промовира обичаје који су наши преци донијели у ове крајеве па тако и гастрономску баштину. Много јела која се спремају у даруварском крају, потјечу од досељавања Чеха. Пошто је у чешким обитељима, и не само чешким, крумбир врло заступљен, жеља нам је да му придамо још већу важност. На свим манифестацијама гдје Чеси живе, врло често се спрема брамборак или попечци од крумпира. Ово једноставно јело које се припрема од крумпира, брашна, јаја, млијека, покојег зачина и пржи се на масноћи, воле сви јер својим окусом добро се сљубљује са разним пићима а засигурно најбоље је уз пиво. Покровитељи манифестације су Савјет за националне мањине рх, Град Дарувар и Саборски заступник за чешку и Словачку мањину Владимир Билек – истакнуо је ДАМИР МАЛИНА, предсједник удруге Чешка беседа из Дарувар.

■ З. В.

Један од штандова у Дарувару

Новe надстрешнице

НАКОН Великог Поганца и Војаковца, Влаислава те Палавшинца у Копривничко-крижевачкој жупанији, цестовну сигнализацију и надстрешнице намијењене ученицима – путницима, прошлог тједна добио је и Војаковачки Осијек, једно од већих насеља код Крижеваца у којему живи српска заједница. Сигнализацију и надстрешницу поставио је Град Крижевци, а налази се на лока-

цијама у близини мјесне основне школе. Њихова функција требало би бити повећање сигурности дјецe у саобраћају и заштита од лоших временских услова. Одлуку Града Крижеваца поздравили су и родитељи чија дјеца полазе основну школу у самом мјесту и средњу школу у Крижевцима.

- Било је и вријеме јер ту инфраструктуру већ имају друга околна мјеста. Дјеца већ годинама немају адекватну аутобусну чекаоницу или надстреш-

ницу. До сада су једни чекали у старој и оронулој згради мљекаре, а други на цести гдје су били преко године изложени киши, снијегу и вјетру те сунцу. Обично би у школу одлазили покисли и блатни. Драго ми је што више тако неће бити и што су градске власти преузеле бригу о дјеци и ученицима на свом простору – рекао је Бранко Витановић, мјештанин Војаковачког Осијека.

■ З. В.

Стогодњак (544)

28. 8. – 4. 9. 1920: какво је стање у Д'Анунзијевим ријечким тамницама? Потресну причу о томе испричао је један затвореник којем је успјело побјећи иза решетака: 'Талијани нашим људима не дозвољавају да примају храну од куће. Штовиме, муче их глађу. Затворски стражари за скупе новце храну набављају вани. Батинања су свакодневна и страховна: стражари најчешће користе жељезне полуге, ударајући нас по најосјетљивијим дијеловима тијела. Нема дана кад нетко не заврши у болници... Наши људи најчешће завршавају у бившој Јелачићевој војарни која се сада зове Диаз. Ту ухапшенике бацају у мрачне ћелије које су два метра испод земље и које су пуне блата и нечистоће. Ћелије служе и као мјеста за велику и малу нужду. Кад се дијели 'храна' онда се најчешће дијеле и батине, ако не жељезном полугом, онда воловском жилом, сигурно. Сви ухапшеници, који допадне у ове казамате, већ за неколико дана попримају мртвачку боју. Многи се разболе, а неки и умру или напросто преко ноћи нестану...'

* 'Опростите му или му изреците најблажу казну. Па све је искрено и скрушено признао, што није типично за опасне зликовце каквим га сматра тужитељ, рекао је на загребачком суду угледни одвјетник Прица, бранећи 28-годишњег Бранка Веселиновића, из Сиска 'српско-православне вјере, вишеструког осуђеника и неправљивог клептомана'. Тај је Веселиновић похарао мноштво станова и кућа, а на суду је кроз плач признао: 'Све сам то радио због своје љубавнице која је жељела живјети на високој нози...' Суд му није повјеровало, па му је и по трећи пут изрекао затворску казну – овај пут од 4 године тешке тамнице.

* оставши без стана нека 48-годишња Сарајка на занимљив је начин ријешила свој нови смјештај. Најприје је открила да у једној улици станују муж и жена с двоје дјеце. Брачни пар је по ноћи радио, а кључ од стана су остављали на једно мјесто, познато сусједима који су повремено обилазили уснулу дјецу. Све то лукава је Јованка, како јој је било име, искористила да би након што би сусједи обишли дјецу, узела кључ, ушла у стан и легла још у топли кревет. Њезино блаженство није дуго трајало, јер 'она је имала ту несрећу да је, спавајући по разним преноћиштима, у парковима и на клупама, набрала приличан број ушију и стјеница. Брачни пар је покушао наћи прави узрок појаве малих паразита. Замолили су стога сусједe да добро пазе на њихов стан кад су они одсутни. То је био крај за илегалну станарку, јер су је сусједи ухватили једне ноћи баш у тренутку кад је узела кључ и ушла у стан.'

■ Ђорђе Личина

još važnije. A to je da su stranke ljevice rapidno mijenjale svoju strukturu, što naročito kobno vrijedi za komunističke partije, koje su gubile svoje uporište u samom proizvodnom procesu. Smanjenje broja radnika u tim partijama pratilo je smanjenje proporcije osnovnih partijskih organizacija zasnovanih na proizvodnom principu. I dok je nekada, između dva rata, svim progonima usprkos, komunistički partijski rad počivao na ćelijama, sada se povećava organiziranje na teritorijalnom principu. A ukotvljenost komunističkih partija u mjestima rada (pa i u sindikatima) nije puko taktičko pitanje, već je od konstitutivnog značenja za komuniste.

Statistički to za zapadne zemlje izgleda tako da je primjerice 35 posto osnovnih organizacija KP Francuske 1976. bilo formirano u tvornicama i obrazovnim ustanovama, a čak 42 posto po mjestu stanovanja u gradu, odnosno 23 posto na selu. O snazi trenda koji djeluje u čitavom poslijeratnom razdoblju govori i podatak da je 1926. čak 81 posto bazičnih jedinica KP Francuske bilo obrazovano u tvornicama. U Italiji je ista pojava izražena još uočljivije. Ondje su ćelije sredinom 1980-ih spale na dvadesetinu od ukupnog broja partijskih organizacija. U brojkama izraženo, 1954. je postojalo 11.495 ćelija, 1967. samo 3.819, a 1974. još samo 653! Trendovi ulaska odnosno izlaska iz lijevih partija, posebno komunističkih, govore da je u kriznim trenucima pokušavano s omasovljenjima, no dugoročno su napuštanja stranaka bila puno veća. Broj bivših članova KP Italije iznosio je u jednom trenutku čak dva i pol milijuna, a KP Francuske milijun i pol. Zato je već puno prije 1989. na zapadu bilo jasno da će se i u takvim zemljama budući politički život odvijati u znaku borbi između komunista i bivših komunista.

No u pogledu svojih ideoloških opredjeljenja komunističke partije Zapadne Evrope nisu nikada činile monolitan blok. To se dobro vidjelo u reakcijama na krize kakve su bile vojna intervencija u Čehoslovačkoj 1968. i uvođenje ratnog stanja u Poljskoj 1981. I dok su jedne partije te događaje osuđivale, druge su ih podupirale ili barem govorile da su to 'interne stvari' tih zemalja. Još je jedna tendencija bila uočljiva. A to je postepeno gubljenje ideoloških razlika između socijaldemokratskih i komunističkih partija. U jednom trenutku su tri struje zapadnoevropskog radničkog pokreta – ona komunistička, socijaldemokratska i socijalistička – postajale međusobno sve sličnije. Sličnosti su se ogledale u stavovima o planiranju, ulozi države, demokraciji i savezništvu, dok su razlike ostale u odnosu spram javnog vlasništva, vlasti i participacije, odnosno samoupravljanja. Euroljevića, historijski kompromis i uži fenomen evrokomunizma, vidimo već su bili značajni fenomeni i prije današnjih nevolja s evropskom ljevicom u okvirima EU-a.

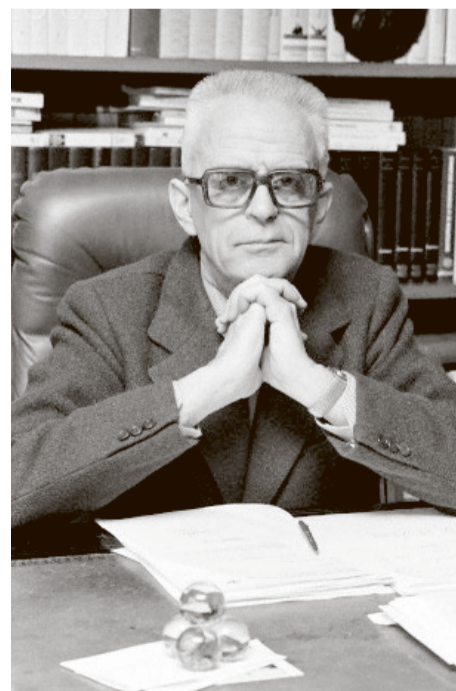
S druge strane, rekli smo, neke građanske partije su po broju svojih članova postale masovnim i premašile su članstvom, a onda i utjecajem, stranke ljevice. Kod američkih političkih stranaka nastupio je trend jačanja utjecaja centralnih organa, čak u obje velike stranke, no više u Demokratskoj nego u Republikanskoj stranci. Rezultat toga bila je i povećana zastupljenost rasnih i etničkih grupa te žena u partijskom sastavu. Svi ovi i neki drugi fenomeni doveli su do novih teorija po kojima je na djelu nastanak 'sveobuhvatnih partija', partija 'masovne integracije' u potrošačko društvo, koje su na duži rok također proizvodile paradokse. Naime, ako je i istina da su one smanjile 'ideološku prtljagu', jačale utjecaj vodstva, što nije suprotnost inzistiranju na masovnosti

Veliko je pojednostavljivanje misao kako su građanske stranke uvijek samo elitističke, manje sklone oslanjanju na članstvo i labavije organizirane, dok je borbena militantnost karakteristika radničkih partija, koje su masovne i čvršće centralizirane

članstva, to je značilo i manju težinu samog članstva i utjecaja 'običnih' članova. Smanjila se i važnost klase, koju je stranka nekada isključivo predstavljala, a u partijsku strukturu još jače su prodrle različite interesne grupe, pomoću kojih se moglo povećati utjecaj u društvu. Ako se tako značajno odustaje od intelektualnog i moralnog vodstva i sav interes prenosi na parlamentarni teren, to će čak i građanske stranke u trenucima krize pritjerati do zida. Kada aktivni pripadnici više nisu klasični organizatori, već postaju pukim animatorima, a politički život se u velikoj mjeri prepušta masovnim medijima (a ne više internoj stranačkoj javnosti), masovne partije prijete da izbljedu u sivilu građanskog života. I tendencija koju vučemo još od Duvergera, a po kojoj je bilo samo pitanje vremena kada će se model kadrovske partije rastopiti u onom masovne, pretvara se u krizu i kraj i samih masovnih partija. To ne znači da su one prestale postojati, već da su se opasno približile svojoj simboličkoj, ako ne i stvarnoj smrti.

No pustimo fenomenologiju građanskih partija i zaorimo dublje u krizu komunističkog pokreta, ne samo na zapadu. Kada govori kako živimo u vremenu kada o jednoj snažnoj antikapitalističkoj partiji možemo samo reći da ne možemo ni s njom ni bez

Maurice Duverger

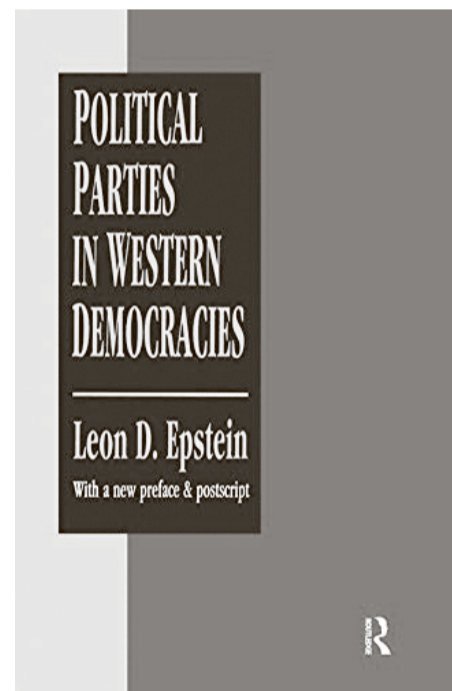

nje, teoretičar DARKO SUVIN tematizira razliku između avangarde i elite. Elitizam, tako uočljiv u građanskom pristupu cijeloj političkoj sferi, temelji se na pretpostavci da su očigledne razlike u sposobnostima ljudi, njihovoj svijesti i iskustvu, tako duboko usađene u ljudsku prirodu da su možda čak i biološke. Samo je elita, brojčano mala, sposobna da vodi društvo, dok je masa vječno nesposobna za nezavisno donošenje odluka i za vođenje poslova zajednice. Pa ako je samoupravljanje alternativa 'parlamentarnom kretizmu', to je samo pukli san, utopija koja nikada nije i neće funkcionirati. Ali avangardizam je nešto drugo. Ovaj porijeklom vojni termin znači samo istureni odred napredujuće vojske. On nije ni bolji ni gori od ostale vojne sile, samo je funkcionalno drugačiji od nje. Avangarda izviđa i istražuje teren u koji čitava vojska treba da napreduje. To je uspjela metafora za političku borbu i opoziciju jedino pod uvjetom da iza avangarde slijedi glavno tijelo. Ili ako se može barem razumno očekivati da će je ta glavna grupa slijediti u ne tako dalekoj budućnosti.

Povijest partije na ljevici moderna je mješavina elitizma i avangardizma. U situaciji kada partija može postati hegemonom, ona tu svoju poziciju treba koristiti da odozgo ukine otuđenje radnog naroda i odgoji ga da koristi neposrednu demokraciju odozdo. Sve socijalističke tranzicije bile su tegobne jer se simultano moralo braniti revoluciju protiv prijetnje svjetskog kapitalizma i istovremeno radikalno preoblikovati čitavu ekonomiju i način života. Takav period bio bi prvi korak ka razbijanju oligarhijskog oblika i on je u povijesnim socijalističkim revolucijama ne jednom i činjen. Nasuprot avangardizmu, elitizam ne vjeruje da se glavno tijelo može bilo kada pridružiti i sjediniti s avangardom. On ne vjeruje da empirijske razlike između sposobnosti različitih ljudi imaju glavni i odlučujući korijen u društvenom otuđenju s kojim se može boriti i koje se može promijeniti. Elitizam je neophodna ideologija svake vladajuće klase, svih kapitalista i buržoaskih vladodržaca.

A što to znači za pitanje parlamentarizma i sudjelovanja jedne takve stranke u parlamentarnom životu, kada socijalistička revolucija još nije ostvarena ili kada je pretrpjela privremeni poraz pa se društvo vratilo na postavke građanske demokracije, kako je danas u nas slučaj? Uzmimo za primjer ponašanje lijeve partije u razdoblju između 1905. i 1917. u Rusiji. Nakon 1906. u Ruskoj socijaldemokratskoj radničkoj partiji bjesnjele su debate o tome treba li sudjelovati u 'drugoj Dumi' ili je bojkotirati. LENJIN nije imao iluzija o tome da je Duma politički aparat zemljoposjednika i reakcionarno-buržoasko kontrarevolucije. No iz toga nije izveo zaključak o bojkotu. Duma je ideološki aparat i kao takvog ga revolucionarne partije trebaju upotrebljavati u svrhu agitacije i propagande. Ona je dodatno, ali samo dodatno, bojno polje, integrirano u sveukupnu klasnu borbu, koja se vodila uglavnom izvan Dume i čiji je neposredni politički cilj bilo osnivanje ustavotvorne skupštine revolucionarnim sredstvima. Lenjin je ovako predstavio razliku između glavnog političkog rada među masama i sekundarnih političkih djelovanja u Dumi: '...Radnička partija vidi povezanost između rada unutar i izvan Dume sasvim drukčije od načina kako je vidi liberalna buržoazija. Nužno je naglasiti tu radikalnu razliku u viđenjima. Na jednoj strani su buržoaski političari, zaneseni svojim parlamentarnim igrama iza leđa naroda. Na drugoj strani je kontingent organiziranog proletarijata koji je poslan u neprijateljski logor i obavlja rad blisko povezan s borbom proletarijata kao cjeline. Za nas postoji samo jedan, jedinstven i nedjeljiv radnički pokret – klasna borba proletarijata.

U jednom trenutku su tri struje zapadnoevropskog radničkog pokreta – komunistička, socijaldemokratska i socijalistička – postajale međusobno sve sličnije. Razlike su ostale u odnosu spram javnog vlasništva, vlasti i participacije, odnosno samoupravljanja

Epsteinova knjiga o političkim strankama u zapadnim demokracijama

Svi njezini posebni, djelomični oblici, uključujući i parlamentarnu borbu, moraju joj biti u potpunosti podređeni. Za nas, presudna je borba proletarijata izvan Dume.'

Zašto nam je trebao ovaj duži ekskurs iz Lenjina? Zato da napravimo skok u našu suvremenost u kojoj se ideja jedne radikalne lijeve partije, ili više njih, tako urgentno ponovno stavlja na dnevni red povijesti. Radnička klasa ima povijesnu prednost pred kapitalističkom klasom. Ali samo pod jednim uvjetom. Da uspije ostvariti svoj politički klasni sastav. Ne treba imati iluzija. Permanentnu tehničku revoluciju kao jedan od osnovnih preduvjeta kapitalističkog načina proizvodnje trebalo bi shvatiti ne samo kao posljednicu konkurencije između pojedinačnih kapitala na području prisvajanja ekstraprofita. Jer tako to tumači već sama kapitalistička ideologija. Nju treba shvatiti kao ishod permanentnog truda kapitala da skrši politički klasni sastav radničke klase. Tome se oduprijeti, i ništa manje od toga, to je cilj vrijedan ponovne borbe stranaka ljevice, pa i u okviru građanskog parlamentarizma, koji to time prestaje biti. ■

VLADIMIR MILADINović Mladićevi dnevnic su pisani birokratskim jezikom JNA

Tekst Mladićevih dnevnika je jedan poprilično banalan niz raznih dnevnih aktivnosti i sastanaka. Ono što je zanimljivo jeste taj vojnički birokratski jezik JNA koji se oseća uprkos činjenici da je posredi jedna potpuno drugačija ideologija za koju su mnogi akteri tog dokumenta bili spremni da se donedavno bore

TIJEKOM ljeta u beogradskoj galeriji Eugster, u suradnji s organizacijom forumZFD, izložen je rad umjetnika VLADIMIRA MILADINOVIĆA pod nazivom 'Dnevnik', koji se referira na ratne dnevnike RATKA MLADIĆA što su ih istražitelji Haškog suda 2010. godine pronašli u stanu njegove supruge, dok se on još skrivao u selu Lazarevu 90 kilometara od Beograda. Kao zapovjednik Vojske Republike Srpske, Mladić je potkraj 2017. osuđen na kaznu doživotnog zatvora

zbog ratnih zločina, uključujući i genocid u Srebrenici, progone Bošnjaka i Hrvata i opsadu Sarajeva, a upravo je ovog tjedna u Hagu započeo žalbeni postupak, koji je ranije nekoliko puta bio odgađan. Osamnaest svezaka dnevnika, u kojima Mladić niže materijalne, logističke i ljudske resurse potrebne za ostvarenje vojnih ciljeva u BiH, korišteno je kao dokazni materijal i u nizu drugih sudskih procesa, uključujući i onaj protiv predsjednika Republike Srpske RADOVANA KARADŽIĆA, a tužilaštvo je ocijenilo da oni zajedno tvo-

re sliku planiranja i provođenja udruženih zločinačkih poduhvata Vojske RS-a u Bosni i Hercegovini.

Rad se sastoji od niza uokvirenih stranica teksta koje ste prepisali iz Mladićevog dnevnika odnosno iz kompjuterizirane verzije tih zapisa koji su prevedeni na engleski jezik. Dakle radi se o, tehnički govoreći, kopiji kopije. Zašto ste se odlučili na takav postupak i što ste njime htjeli pokazati?

Rad obuhvata seriju od četiri stotine crteža, svaki je istih dimenzija (30 puta 40 centimetara) i oni čine jednu celinu postavljenu u nizovima tako da se prostiru kroz čitavu galeriju. Ideja ovakve postavke bila je da se čitav taj rad prikaže na jednom mestu veoma pregledno, ali u isto vreme i poprilično teško ako želite da iščitajte sve odjednom. Originalni notes koji su istražitelji pronašli je bio rukom pisan, hemijskom olovkom u beležnici standardnog formata sa logotipom JNA na naslovnoj strani, notes kakav su, verujem, mnogi zaposleni u vojsci u to vreme dobijali na poklon. Da bi se taj rukopis mogao dalje koristiti kao relevantan dokazni materijal, sadržaj beležnice je morao biti transkribovan, za šta je sud angažovao tim grafologa, eksperata čiji je zadatak bio da potvrde šta tačno piše unutra. Dalje, tako uredno prekucan tekst u fontu Times New Roman veličine 12 morao je biti preveden na engleski jezik da bi se uopšte mogao čitati pred internacionalnim sudskim većem. Dakle, ovde se već govori o nekoliko stupnjeva prevođenja, odnosno prilagođavanja originalnog dokaznog materijala i značajno je govoriti o tom aspektu sudske prakse. Moj rad ponavlja negde već uigranu praksu u kojoj materijale koje istražujem u arhivima stavljam u proces umetničke reartikulacije. Jednostavno rečeno, ispisujem čitave sadržaje, četkom i tušem na papiru. Tim postupkom pokušavam, između ostalog, da prikažem vidljivim proces čitanja, istraživanja i bavljenja temom, a kao ostatak tog postupaka nastaju serije crteža koje kasnije izlažem.

Mesto otpora

Mladićevi dnevnic ne sadrže nikakvo novo otkriće, a sam sadržaj banalan je tekst koji se bavi vojnim formalnostima, ispisan hladnim, formalnim stilom. Što je vama otkrio taj tekst?

Ništa specijalno. Kao što ste i sami rekli, taj tekst je jedan poprilično banalan niz raznih dnevnih aktivnosti i sastanaka. Ono što je zanimljivo jeste taj vojnički birokratski jezik JNA koji se oseća uprkos činjenici da je posredi jedna potpuno drugačija ideologija za koju su mnogi akteri tog dokumenta bili spremni da se bore donedavno. Taj dokument je bio korišćen i u nekim drugim procesima koji su vođeni pred sudom, a koji su pomogli da se otkrije kriminalna pozadina odnosa unutar raznih državnih struktura.

U jednoj kritici izložbe povučena je paralela između ovog vašeg rada i teze Hannah Arendt o banalnosti zla, s obzirom na to da ovi dnevnic, slično kao i suđenje Adolfu Eichmannu, na neki način demistificiraju aktera genocida. Što vi mislite o tome?

Često se pravi ta paralela iako nisam preterano o tome mislio dok sam na ovome radio. Banalnost je termin koji zapravo govori o tome da smo svi deo sistema. On govori o tome da smo na svakodnevnom nivou ništa drugo do poslušni građani. Čak i da nikakva promena nije moguća. To je delom i zato što smo se previše lako odrekli vere u utopiju, u bolje i drugačije društvo, u otpor. Ovaj rad upravo pokušava da to dovede u pitanje. Koje su mogućnosti i limiti bavljenja ovakvim temama? Onda kada mislimo da tu više nema šta da se kaže, da je sve već rečeno i hiljadu puta preživakano, upravo je to mesto na kome treba tražiti mogućnosti političke emancipacije. To je, zapravo, mesto otpora.

Na pitanje zašto ste obradili samo prvu od 18 sveski Mladićevih dnevnika rekli ste da ste htjeli krenuti od početka i da ćete

najvjerojatnije s time nastaviti. Prepisivanje dugačkih i dosadnih tekstova čini se kao vrlo monoton i zamoran proces, no istovremeno i meditativan, budistički. Što za vas lično znači taj proces u smislu istraživanja sadržaja?

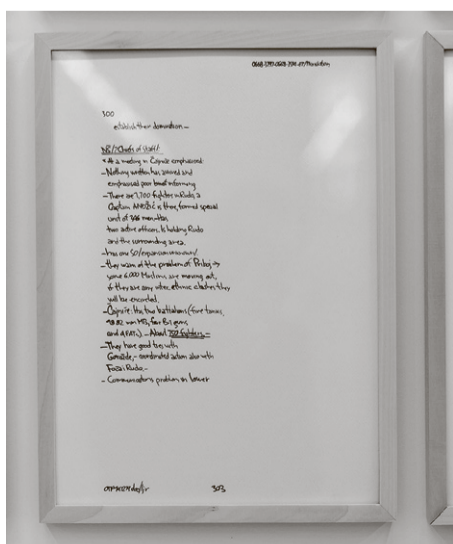
U tome upravo i leži ideja samog rada, taj do smrti dosadan repetitivan proces ide u totalnu suprotnost onome što sadržaj sa sobom nosi. Crtež kao mediji u savremenom svetu totalne digitalne ekspanzije ima jedan blago subverzivan karakter. On se odupire masovnoj produkciji slike i sadržaja uopšte, iako to konstantno pokušava da dosegne. On ima ono što je odavno zaboravljeno, a to je aura umetničkog dela. Nestanak aure, govorio je VALTER BENJAMIN, povezan je sa nestankom gesta i rada sa materijalom, a ja sam oduvek bio fasciniran manuelnim radom i rukom izvedenim delima. Kada se uzme u obzir izvor koji koristim u ovom radu, može se lakše razumeti i sam postupak. Percepcija kod posmatrača se menja onda kada shvate da je ispred njih na zidu galerije zapravo serija od četiri stotine rukom iscrtnih crteža.

U svom radu 'Knindže – vitezovi Srpske Krajine', gdje ste precrtavali strip iz Politike koji je glorificirao pobunjene hrvatske Srbe, radu u kojemu ste prepisivali tekstove iz srpskih režimskih novina tijekom rata, zatim onom koji se bavio masovnim grobnicama kosovskih Albanaca u Batajnici pored Beograda i sada u 'Dnevniku', istražujete značenje arhivske građe i mogućnosti njezine reinterpretacije. Haški tribunal ostavio nam je u nasljeđe ogromnu količinu arhivske građe, no malo tko se njome zaista i koristi. Kako to objašnjavate? Govori li to da ona zapravo nikada ne uspije ispuniti svoj katarzični potencijal?

U svom tekstu za knjigu crteža koja je u pripremi, teoretičar HENRI REDVUD govori upravo o vezi između arhiva, vladavine i nacionalizma. Sam proces proizvodnje, uključivanja te isključivanja iz arhiva umnogome je odraz same logike i procesa nacionalizma. Ta konstantna potreba da se kategorizuje, imenuje, ali i isključuje posledica je te logike. Ali uprkos pokušajima da se učvrste i budu stabilniji, arhivi nikada nisu statični, već u stalnom procesu nastajanja i upravo kroz to bavljenje arhivom nalazimo potencijal za osporavanje gramatike i logike arhiva i okretanje samog arhivskog nagona protiv sebe, što ovaj rad upravo čini.

Pred Haškim sudom je vođeno na stotine slučajeva, a ostatak tih birokratskih procesa je enorman. Sama pomisao na količinu tog materijala koji se tim postupcima proizvodi je zastrašujuća. Međutim, verujem da u tom moru dokumenata leži potencijal za jednu novu vrstu umetničke prakse, koja nema pretenzije da kreira istine, makar ne u smislu istorijskih istina na koje se često

Jedan od četiri stotine rukom iscrtnih crteža

pozivamo, već da dovodi u pitanje, da ruši društveni konsenzus i stvara nelagodu. Pitanje je samo koji su to simbolički prostori koji nam pružaju mogućnosti da se time uopšte bavimo. Ako je sud doneo odluku, a država ispoštovala svoj minimum da tu odluku sprovede, šta tu još ima da se traži? To se od nas jednostavno ne očekuje. Priča je završena, stvar je gotova. Međutim, postavlja se pitanje šta ćemo s tim neartikulisanim znanjem koje i dalje fluktuiru društvom.

Uloga medija

Proučavali ste ratnu propagandu i njezin utjecaj na kreiranje kolektivnog sjećanja. Što ste otkrili o njezinoj funkciji u stvaranju političko-ekonomske i društvene arhitekture u kojoj sada živimo?

Uloga medija u procesima kreiranja kolektivnih i ličnih sećanja je veoma bitna. Čak i kada govorimo o empirijskom sećanju onih koji su proživeli određene traume iz prošlosti, a naročito kod kognitivnih sećanja, ona se s vremenom menjaju i oblikuju u skladu sa potrebama grupe. Tu na scenu stupa uloga masovnih medija i kulture u širem smislu, počev od televizijskih programa, filmova visoke produkcije, pa sve do stripova štampanih za najmlađu populaciju. Štampani me-

diji su tokom devedesetih imali znatno veću moć nego što je imaju danas i zato je njihova uloga bila značajna. Mnogi od tih medija koji su aktivno učestvovali u sukobima tako što su objavljivali članke sa otvoreno propagandnim porukama i danas su aktivni i nikada se nisu ogradili od svoje ratne prošlosti, a niko za to nije odgovarao. Tako smo danas u situaciji da nam praktično isti akteri iz devedesetih kreiraju narative o tome šta se

Štampani mediji su tokom devedesetih imali znatno veću moć nego što je imaju danas i zato je njihova uloga bila značajna. Mnogi se nikada nisu ogradili od svoje ratne prošlosti

i na koji način dešavalo u našoj prošlosti, kao i to čega i na koji način treba da se sećamo, a šta da zaboravimo. To je ono što zvanična ideologija i kultura standardno rade i u šta se ulažu ogromna finansijska sredstva. Postoje sa druge strane i malobrojne prakse koje se opiru onome što zvanične institucije pokušavaju da proture kao jedini i zvanični narativ. To se uglavnom dešava na margina društva i u polju savremene umetnosti.

Kako vidite angažiranu umjetnost danas na ovim prostorima, smatrate li da je ima dovoljno s obzirom na količinu traume koja je proizašla iz raspada Jugoslavije?

Moglo bi je biti i znatno više, ali verujem da nije lako opstati. Zависи, naravno, da li se bavite samostalno nečim ili je u vaš projekat uključen veći broj ljudi, koja vam je logistika sve potrebna i kako to sve izvesti ako vas konstanto opstruira sredina u kojoj živite i radite. Uprkos tome, postoje veoma značajni akteri na sceni savremenog teatra, filma i vizuelne umetnosti koji rade sjajne stvari, ali to se jednostavno ne može prihvatiti u maloj sredini, već je odjek tih praksi mnogo prisutniji internacionalno. Retke su institucije kulture koje prepoznaju kritičke prakse i imaju kapacitete da se bave takvom produkcijom. ■

INTERNACIONALA

Filtar za Mostar

Važno je izaći na izbore uvijek, pogotovo ovaj put. Naš je primarni cilj ne dozvoliti SAD-u i HDZ-u da imaju dvije trećine mjesta u mostarskom Vijeću i da usvoje statut grada kojim će se on još dublje podijeliti, kaže Irma Baralija

MOSTARCI i Mostarke koji su ove godine napunili 30 godina života prvi put će moći glasati na lokalnim izborima u tom gradu. Rezultat je to upornosti IRME BARALIJE, Mostarke, predsjednice Gradskog odbora Naše stranke za Mostar. Ona je 2018. protiv Bosne i Hercegovine podnijela tužbu Evropskom sudu za ljudska prava u Strasbourgu zato što je smatrala da joj se neodržavanjem lokalnih izbora uskraćuje biračko pravo. I dobila ju je. Onda je dobila i datum održavanja izbora, a to je 20. decembar ove godine. Bitno je bilo da izbori budu održani iste godine kad i lokalni na nivou BiH.

A onda je počela dobivati i prijetnje, prije svega na društvenim mrežama. Okidač je bila njena izjava da 'postoji mit o čistoći vlastite borbe'. Na prijetnje je odgovorila također putem društvenih mreža, istaknuvši da je lažima i neosnovanim optužbama cilj da je 'diskreditiraju zbog aktivističkog i političkog angažmana usmjerenog ka tome da Mostar bude jedinstven grad u kojem je moguće planirati budućnost, a ne samo govoriti i živjeti u i od prošlosti'.

Posebno je smeta kad u hajci učestvuju ljudi koji bi barem zbog prirode svog posla trebali biti objektivni i ne bi smjeli bez

Mostarka koja se izborila za održavanje izbora u svom gradu – Irma Baralija (Foto: Armin Durgut/PIXSELL)

provjere dijeliti sadržaje koji druge ljude ugrožavaju. Prozvala je tako ministra obrazovanja, nauke, kulture i sporta Hercegovačko-neretvanske županije, RAŠIDA HADŽOVIĆA, koji se uključio u hajku i pozvala ga na debatu. Odgovora nije bilo, ali prijetnje i sve što se dešava u Mostaru u posljednje vrijeme za nju nisu iznenađenje.

— Bilo je za očekivati da će korumpirani i kriminalni sistem koji vidi svoj kraj odgovoriti na ovakav ili sličan način. Ne vole oni demokratiju, njima su izbori glavni neprijatelj jer predstavljaju rizik da se pojave neki novi ljudi, bez oraha u džepu, koji će ih početi razotkrivati i tresti dok ne krenu padati kao domino – kaže za Novosti Irma Baralija.

Neočekivano nije, kao ni generalno podgrijavanje atmosfere u Mostaru, ali ističe da bi lagala kad bi rekla da joj je svejedno.

— Nije jednostavno kad te pretvore u legitimnu metu pa me onda gađa ko stigne, ali razumijem zašto se ovo dešava i ne kajem se što sam krenula u ovu borbu jer ne smijemo posustati i pokleknuti sada, kad smo nadomak prilike da gradimo bolji Mostar – dodaje.

Ta borba bi mogla biti mučna, posebno za one koji nisu navikli na ovakvu kampanju, jer nje 12 godina nije ni bilo, ako ne računamo one na nivou BiH. U tih 12 godina HDZ BiH i SDA su bili dio problema, a ne rješenja, kako je to bilo predstavljeno kad su lideri SDA i HDZ BiH, BAKIR IZETBEGOVIĆ i DRAGAN ČOVIĆ, 17. juna u Istočnom Sarajevu potpisali sporazum o Mostaru. Nakon toga su izmjene Izbornog zakona BiH koje se odnose na izbore u Mostaru usvojene u Parlamentu BiH. Baralija ističe da je opcija da HDZ BiH i SDA ostanu na vlasti i dalje moguća.

— Nažalost, tako je. No pred nama su četiri duga mjeseca u kojima ćemo mi, kao opozicija, učiniti sve da dođemo do svakog Mostarca i Mostarke i objasnimo im zašto

je važno izaći na izbore uvijek, pogotovo ovaj put. Naš je primarni cilj ne dozvoliti najuspješnijim koalicijskim partnerima u modernoj historiji ove zemlje, dakle osovini SDA/HDZ, da imaju dvije trećine mjesta u Vijeću i da usvoje statut grada kojim će se on još dublje podijeliti, što je njihova nakana, sudeći po modelu statuta koji su predstavili javnosti – govori Baralija.

Kao najveći izazov za ostvarivanje ovog cilja navodi apatiju i uvjerenje kako se ništa ne može promijeniti. Ipak, vjeruje da je spomenuta presuda suda iz Strasbourga poslužila u svrhu buđenja ljudi jer se 'primjerom najbolje pokazuje da je moguće'.

Od prošlih izbora Mostar je postao turistička meka, a tamo gdje ima novca, ni čeljad nema potrebe da bude bijesna. Ova godina je drukčija i zbog pandemije korona virusa. Drastično manji broj turista smanjio je i dubinu džepova, a to je u sredinama poput Mostara kao proključala voda. I sama Baralija napominje da grad teško proživljava epidemiju.

— Zbog činjenice da je zdravstveni sistem ogoljen, postali smo svjesni svega što nemamo, respiratora, medicinske opreme, dovoljnog broja zdravstvenih radnika koji su stručnjaci iz ove oblasti, i ono što je najgore, nepostojanja plana kako upravljati krizom, dakle s jedne strane je to, a s druge nedostatak novca zbog nepostojanja turističke sezone. Imajući u vidu i ovo, kao i sve ranije navedeno, za očekivati je različite incidente kako bi nacionalizam i nacionalni interesi bacili sjenu na ekonomske i zdravstvene teme. U mjesecima pred nama najteže će vjerovatno biti zadržati prisebnost i zdravorazumsko razmišljanje – kaže.

Činjenica da će izbori u Mostaru biti izdvojeni u odnosu na lokalne izbore u BiH, koji će se održati 15. novembra, Baralija smatra dobrom jer će 'biti manje teško držati fokus na mostarskim temama'.

— Pored toga, prisustvo ogromnog broja posmatrača, domaćih i stranih, osigurat će nam fer i korektno izbore ili makar smanjiti mogućnost izbornih krađa koje su se bez sumnje dešavale ranije – ističe.

Inače, na izbore u Mostaru se prijavilo čak 38 stranaka i devet nezavisnih kandidata. Baralija je svoju analizu i razloge ogromnog broja stranaka i kandidata podijelila i na društvenim mrežama. Ističe da su određene velike stranke prijavile hrpu imaginarnih stranaka kako bi npr. postojala biračka mjesta koja su pod potpunom kontrolom jedne velike stranke.

— Ukupan broj biračkih mjesta u Mostaru je oko 150. Dakle, umjesto da svaka od realnih 15 stranaka koje postoje dobije lutrijom po člana/članicu u deset biračkih odbora, na ovaj način će dobiti svega po tri-četiri mjesta. Da li je ovo legalno? Nažalost, jeste. Da li nam je svima jasno kakva se krađa sprema? Nadam se da jeste. Šta nam je činiti? Dići se i ne dozvoliti da nam otmu izbore koje čekamo evo 12 godina! Drage Mostarke, dragi Mostarci, ne samo da ne možemo priuštiti sebi luksuz neizlaska na izbore, nego je nužno da nas se što više angažuje da budemo predani posmatrači. Mi koji ćemo biti na listama, nećemo moći biti posmatrači. Ali svi vi ostali možete pomoći na taj način. Samo zajedno možemo osigurati da demokratija napokon profunkcioniše u našem gradu – apelira Irma Baralija.

■ Dejan Kožul

KRATKO I JASNO

Ograda neće spriječiti izbjeglice

Kako vam zvuči objašnjenje da se ograda na granici Srbije sa Sjevernom Makedonijom pravi kako bi se spriječilo širenje korona virusa? Znamo da je među izbjeglicama broj oboljelih minimalan.

Radi se o prozirnoj apologetici jeftinog PR-a. Ograde protiv izbjeglica na granicama se grade još od kraja 2015. Grade ih zemlje desničarske ideologije, iz populističkih razloga. Niti su izbjeglice neka realna bezbjednosna prijetnja naših tranzitnih država, niti je virus prisutan među njima kao što je prisutan među našim građanima, niti su ograde efikasne u sprječavanju migracija.

Koliko je ovo orbanizacija zapadnog Balkana? Kako na sve gledaju vlasti u Sjevernoj Makedoniji?

Kada desničarski populistički političari ne mogu ponuditi progres svojim građanima, onda pribjegavaju tome da brane državu, naciju i religiju od kojekakvih izmišljenih neprijatelja. U ovom slučaju su to izbjeglice, tamnoputi i muslimani, a nekada su bili neki drugi. To je prva uradila Mađarska, a to su uradile i Austrija, Bugarska i Sjeverna Makedonija 2016. dok je bila pod režimom GRUEVSKOG, a sada, nažalost, to radi i Srbija. Ksenofobija im se jasno vidi i u predizbornim govorima. Vlasti Sjeverne Makedonije su momentalno zauzete izborom nove vlade, tako da se tehnička tranziciona vlada nije oglašila po ovom pitanju. Mada ih ova izgradnja ne uzbuđuje toliko jer znaju da ništa od toga realno ne sprečava migracije i da neće jedna ograda učiniti da izbjeglice zagleve na našoj strani granice. Pogotovo kada su se uhodali sa masovnim deportacijama.

Postoji mogućnost da se ogradom pokrije čitav granični pojas od skoro 150 kilometara. Može li to doista spriječiti migracije?

Prije svega, fizički je nemoguće postaviti takvu ogradu na planinama i kroz nepriступalni reljef. Čemu posjeći tolika drva i uništavati prirodu? Zato, kao i sve ostale, i ova ograda će se prostirati samo duž ravninarskog dijela granice. A tuda ionako rijetko ko prolazi. Većina migrantskih linija se kreće preko planina, gdje je fizički teško kontrolisati i spriječiti prelazak. Zato je i tako veliki broj izbjeglica koji ulaze u Sjevernu Makedoniju, a to većinski rade preko šuma i planina. Ostali jednostavno presjeku žicu.

■ D. Kožul

Ciparska kovnica putovnica

Cipar je od 2017. do 2019. građanima drugih država izdao više od 1400 'zlatnih putovnica', a oni su zauzvrat investirali najmanje 2,15 milijuna eura u novu domovinu. Putovnice su dobivali i osuđeni kriminalci i biznismeni i političari optuženi za korupciju

OVOG tjedna Al Jazeera je objavila veliko istraživanje Cyprus Papers koje sadrži podatke o više od 1400 'zlatnih putovnica' koje je ova otočna

država u periodu od 2017. do 2019. godine izdavala građanima drugih država, a oni su zauzvrat investirali najmanje 2,15 milijuna eura u novu domovinu. Među putovnicama koje je Al Jazeera dobila nalaze se one brojnih osuđenih kriminalaca i političara optuženih za korupciju iz više od 70 država.

Cipar je naime 2013. godine pokrenuo program izdavanja putovnica koje omogu-

Raj za putovnice i investicije – Cipar (Foto: Yiannis Kourtoglou/Reuters/PIXSELL)

ćuju slobodan ulazak u 174 zemlje. Od tada je zemlja od 'zlatnih putovnica' uprihodila više od sedam milijardi eura. I premda sam postupak nije ilegalan, kritičari su tvrdili kako je zloupotrebljavan kako bi poslužio kao utočište ljudima koji su pred optužbom ili su optuženi. Jer iako je kao uvjet dobivanja putovnice navedeno da osoba ne smije biti kažnjavana, u praksi se to nije provjeravalo.

Slične programe ima još dvadesetak zemlja, od Bahama i Kolumbije do Katara i Paname. A od europskih država, uz Cipar tu su Malta i Monako. Svojevremeno je i vlada ZORANA MILANOVIĆA razmišljala o sličnom potezu. No iako su se tadašnji ministar gospodarstva IVAN VRDOLJAK i predsjednik IVO JOSIPOVIĆ zalagali za tu ideju, na kraju se od toga odustalo.

'To je vrlo korisno za svakog tko dolazi iz zemalja gdje ima mnogo 'prljavog novca'. Osoba otvori bankovni račun, ne pita je se mnogo o njihovim poslovnim relacijama, nisu potrebne nikakve vize, lakše je putovati nego kada je osoba iz zemlje poput Rusije, Kine ili još problematičnijih zemalja', rekao je za Al Jazeera njemački euro-parlamentarac SVEN GIEGOLD, oštar kritičar ovakvih programa.

U periodu od 2017. do 2019. najveći broj prijavitelja za 'zlatne putovnice' dolazio je iz Rusije, Kine i Ukrajine. Među njima je primjerice ukrajinski tajkun MIKOLA ZLOČEVSKI, vlasnik velike energetske tvrtke Burisma, koji je ciparsku putovnicu dobio 2017. godine, kada je već bio pod istragom za korupciju u svojoj zemlji. No s novom putovnicom Zločevski je izvan doseg ukrajinskog pravosuđa. Ciparsku 'zlatnu putovnicu' ima i Rus NIKOLAJ GORNOVSKIJ, bivši direktor državne tvrtke Gazprom. Rusija ga je već tražila zbog zloupotrebe ovlasti kada mu je Cipar 2019. odobrio putovnicu. Tu je i Kinez LI JIADONG, kojeg je SAD sankcionirao zbog pranja sto milijuna dolara preko kriptovaluta povezanih sa Sjevernom Korejom. Tu su i MALEKSABET EBRAHIMI i njegov sin MEHDI, koji su na Interpolovoj tjeratici zbog pranja novca i prijevare u Iranu i Kanadi.

Neki su dobili putovnicu čak i nakon što su bili uhićeni, a neki i nakon što su odslužili zatvorsku kaznu. Rus ALI BEGLOV dobio je ciparsku putovnicu nakon što je odslužio kaznu za iznuđivanje, što je prema pravilima ciparske države trebalo biti nemoguće. I kineski poduzetnik ZHANG KEQIANG je dobio ciparsku putovnicu premda je bio u zatvoru zbog prijevare. Vijetnamskom poduzetniku PHAM NHAT VUU putovnica je odobrena mjesec dana nakon što je optužen da je dao milijune dolara mita.

U svibnju prošle godine ciparski parlament uveo je stroža pravila za dobivanje državljanstva prema kojima oni koji su pod istragom, na tjeratici ili pod nekim međunarodnim sankcijama ne mogu aplicirati. Osim toga, Cipar je najavio i reviziju 'zlatnih putovnica' te objavio kako će 30 osoba izgubiti državljanstvo. No istraživanje Al Jazeera pokazuje kako bi još mnogo drugih osoba također trebalo izgubiti državljanstvo. 'Nikome tko je kršio pravila koja su vrijedila u vrijeme kada je aplicirao nije odobreno državljanstvo', rekao je za Al Jazeera ciparski ministar unutrašnjih poslova NICOS NOURIS.

■ Mašenjka Bačić

Dobrovoljna segregacija

KAD SE MARTIN LUTHER KING u svojoj kampanji za desegregirano školstvo u Sjedinjenim Američkim Državama i generalno za desegregirano društvo 1956. godine obratio prisutnima na jednom skupu u New Yorku riječima: 'Segregacija je oduvijek bila dubinski pokvarena stvar, a samo će je reakcionar sklon obmanjivanju i preobučen u prozirniju halju iracionalnog emocionalizma pokušati obraniti. Segregacija je racionalno neobjašnjiva i moralno neopravdana', nije mogao ni slutiti da će sedamdesetak godina kasnije sami Afroamerikanci početi tražiti 'samosegregaciju'.

Naime, kako nas obavještava sociolog i publicist FRANK FUREDI (<https://www.rt.com/op-ed/498992-racial-segregation-us-universities/>), jedna od posljedica sada već višedesetljetnog vođenja identitetskih politika jest ta da same manjinske organizacije traže i pribjegavaju takvim rješenjima. Primjerice, administracija njujorškog sveučilišta izašla je ususret tamošnjoj crnačkoj zajednici i od jeseni 2021. na kampusu planiraju uvesti odvojene spavaonice, pa čak i blagovaonice. MORTON SCHAPIRO, predsjednik čikaškog Northwestern Universityja, ovakav je trend objasnio riječima da 'svi mi zaslužujemo siguran prostor, pa tako i crni studenti imaju svako pravo da uživaju u svom jelu neomeđani od bilo koga'.

Prije nekoliko godina sami su studenti na koledžu Oberlin tražili da u prostoru kampusa budu jasno označena područja 'sigurna za studente koji imaju afroamerički identitet'. Naravno, nitko u javnosti ne govori otvoreno o segregaciji, nego se takvi novi trendovi obično maskiraju u eufemizme kao što su 'siguran prostor', 'nova crna zajednica za učenje i boravak', 'boravak i stanovanje prema sklonosti' (*affinity housing*) i slično.

Za to da zbrka između pojmova sigurnog prostora i segregacije bude kompletna pobrinuo se američki PEN. On je u svojoj izjavi pod nazivom 'Kampus za sve: različitost, uključivost, sloboda na američkim sveučilištima' podupro neosegregacijske tendencije riječima da na kampusima treba uspostaviti 'prostore sigurnosti u koje dobrovoljno mogu ući oni studenti koji se žele družiti s određenim grupama'.

Furedi na kraju upozorava da identitetske politike nisu ništa manje razdvajajuće nego što su to politike bjelačkog supremacionizma. 'Kroz povijest svi oni pojedinci koji su se smatrali progresivnima bili su gorljivi oponenti bilo kojeg oblika rasne ili kulturne segregacije. Kad današnji tzv. progresivci podržavaju 'dobrovoljnu segregaciju' ili *affinity housing*, to jasno govori koliko smo se odmaknuli od ideala koji su inspirirali abolicioniste i zagovaratelje ljudskih prava kroz stoljeća', razočarano zaključuje Furedi.

■ A. Radak

PERSONA NON GROATA

Foto: WHO

Svjetska zdravstvena organizacija službeno je proglasila da je dječja paraliza, zarazna bolest koja uglavnom pogađa najmlađu djecu, u Africi iskorijenjena – zahvaljujući masovnom cijepljenju četiri godine zaredom nema nijednog prijavljenog slučaja. Direktorica te organizacije za Afriku MATSHIDISO MOETI rekla je da je to povijesni trenutak za taj kontinent. Europa je slobodnom od dječje paralize proglašena 2007., a u Africi se bolest najduže zadržala u Nigeriji.

■ A. R.

Na američkom vrtuljku

Skorašnji vašingtonski sastanak Aleksandra Vučića i Avdullaha Hotija razigrao je maštu brojnih srpskih i kosovskih političara i analitičara. Sam Vučić posredno je poručio da će i sastav koalicije i nove vlade u Srbiji ovisiti o ishodu pregovora u Washingtonu

TRUMPOVA administracija ipak je odlučila prije predsjedničkih izbora još jednom na američki vrtuljak posjesti srpskog predsjednika ALEKSANDRA VUČIĆA i kosovskog premijera AVDULLAHA HOTIJA. Vučić i kosovski predsjednik HASHIM THACI trebali su se, pod paskom Trumpovog specijalca za Kosovo RICHARDA GRENELLA, suočiti u srpnju u Washingtonu, ali je Thaci otpao nakon što je u Haagu protiv njega ispisana optužnica zbog ratnog zločina. I njegova zamjena, premijer Hoti, nakon kraćeg promišljanja odustao je od puta u Washington, pa se Grenellovo posredovanje naprasno izjalovilo. I kad se učinilo da je SAD digao ruke od posredovanja u pregovorima Beograda i Prištine, definitivno ih prepuštajući Europskoj uniji, Grenell je nedavno pozvao Vučića i Hotija da 2. rujna dođu u Bijelu kuću i barem pokušaju dogovoriti intenzivniju ekonomsku suradnju.

Prethodno je američka administracija pritiscima natjerala kosovske vlasti da ukinu dodatne carine na uvoz robe iz Srbije, pa se srpska roba u većoj mjeri vratila na kosovsko tržište. Ceh je platila vlada ALBINA KURTIJA jer lider Samoopredjeljenja, najjače albanske stranke na Kosovu, nije htio ni čuti za ukidanje dodatnih carina dok Srbija ne prizna kosovsku državnu samostalnost. Kurti i Samoopredjeljenje sada iz opozicijskog prikrajka uglavnom šutke promatraju što će se iz američke kuhinje ovaj put ponuditi srpskim i kosovskim pregovaračima.

Mnogima je američka ponuda postala još zagonetnija nakon što je Grenell odgodio sastanak za dva dana i zakazao ga za 4. rujna. Odgađanje je u srpskoj i kosovskoj javnosti razigralo maštu brojnih domaćih i stranih političara i analitičara. I premda su iz američke administracije poručili da je sastanak odgođen zbog tehničkih razloga, nevjerni Tome iz Srbije i s Kosova već danima uvjeravaju javnost da je to učinjeno kako bi se glavom i bradom Donald Trump na njemu pojavio i trijumfalno amenovao sporazum koji će pred njim potpisati Vučić i Hoti. Pregovori Beograda i Prištine postali su dio Trumpove kampanje za predsjedničke

izbore i koliko god bili na njezinoj margini, uskomešali su političke procese u Srbiji i na Kosovu.

Službeni Beograd poručuje da će u Washingtonu pregovarati o ekonomskim pitanjima i da je spreman potpisati sporazume o razvijanju ekonomskih odnosa, ali ne isključuje mogućnost da im američka administracija na stol stavi i paket političkih, odnosno statusnih pitanja. Predsjednik Vučić pritom se javno zaklinje da neće potpisati nikakav sporazum kojim bi Srbija priznala kosovsku državnu samostalnost. S druge strane, iz Prištine šalju poruku da u Washington putuju kako bi s Beogradom dogovorili sveobuhvatni sporazum kojim će i formalno zaokružiti status Kosova kao samostalne i suverene države.

Bivši premijer Kosova RAMUSH HARADINAJ, čija je stranka Alijansa za budućnost Kosova i sada dio vladajuće koalicije, izjavio je da ne isključuje mogućnost da se u Washi-

ngtonu postigne sporazum o međusobnom priznanju, makar kao predspozorazum o ekonomskim odnosima. Vučić s druge strane odgovara: 'Mi idemo u Washington da razgovaramo o temama o kojima smo već razgovarali. Nemamo problem da razgovaramo o svakoj temi. A da razgovaramo o statusu i da bude kako su oni zamislili, a to je da oni dobiju sve, a mi ništa i mi njih da priznamo, pa će oni nas tobože da priznaju – taj film neće da gledaju.' Međutim, nije otklonio mogućnost da se na vašingtonskom sastanku otvori i pitanje statusa Kosova, pa i da se na njemu ukaže Donald Trump, jer se Bijela kuća nije deciderano izjasnila hoće li se američki predsjednik pojaviti na pregovorima Beograda i Prištine koji će se pod njezinim krovom održati.

Dio analitičara smatra da Trump nakon sporazuma koji su uz američko posredovanje potpisali Izrael i UAE želi sličnim srpsko-kosovskim sporazumom postići još jedan međunarodni uspjeh kojim će mahati u svojoj predsjedničkoj kampanji. Kako se i sporazum Izraela i UAE-a nije bavio pitanjem statusa Palestine, lako je moguće da Trump osobno pred Vučića i Hotija stavi papir sa sličnim tekstom. Tim prije što i glasnogovornik američkog Nacionalnog vijeća za sigurnost JOHN ULLYOT, u izjavi za Radio Slobodnu Europu, najavljuje da će se u 'Vašingtonu razgovarati o ekonomiji, jer je SAD uveren da su te teme prvi korak u unapređenju mirovnog procesa. Verujemo da je napredak u ekonomskim pitanjima, uključujući otvaranje novih radnih mesta, zapošljavanje i ubrzanje ekonomskog rasta, prvi korak u unapređenju mirovnog procesa'.

DUŠAN JANJIĆ iz beogradskog Foruma za etničke odnose tvrdi pak da se u protekla dva mjeseca, otkad je odgođen srpski sastanak u Washingtonu, ništa nije promijenilo. 'I tada i sada je bila planirana Deklaracija o normalizaciji odnosa koja je podrazumevala pre svega pitanja ekonomije, mira i saradnje Beograda i Prištine. Ukoliko obe strane potpišu taj sporazum i uz fotografi-

ju sa Trampom, moguće je da taj dogovor bude predstavljen kao istorijski. Nezavisno od toga da li će predsednik SAD-a i formalno biti uključen u razgovore. Možda će biti pozdravnog govora ili pohvalnih reči. Sve je to stvar Trampove retorike i tvitovanja', rekao je Janjić u 'Blicu'. On procjenjuje da najviše spekulacija o sastanku u Washingtonu dolazi iz Evropske unije i Njemačke jer u njima 'ima puno lobista, diplomata i obaveštajnih agenata koji se boje za svoj posao, pa preventivno dižu galamu. A nema razloga za to pošto postoji nacrt Deklaracije o normalizaciji odnosa koja nije ni istorijski sporazum ni rešenje kosovskog pitanja. Svako na taj sastanak gleda prema svojim interesima'. Janjić je zato uvjeren da će Vučić i Hoti razgovarati o ekonomskim temama. Dodaje, međutim, da u sporazumu, koji će eventualno potpisati, 'možda bude uvodnog dela u kome će se govoriti o istoriji sukoba Beograda i Prištine i koracima ka uspostavljanju mira, saradnje i normalizacije odnosa. Međutim, sigurno tema neće biti međusobno priznanje ili pitanje granica'.

NO kako vrag ne spava, a na Balkanu već desetljećima ni na tren oči ne sklapa, i u Beogradu i u Prištini uključeni su svi senzori uoči putovanja njihovih političkih lidera u Washington. Predsjednik Vučić odgodio je i najavljeno donošenje odluke o sastavu nove vladajuće koalicije i izbor nove vlade, što se trebalo dogoditi ovoga tjedna. Posredno je poručio da će i sastav koalicije i vlade ovisiti o ishodu pregovora u Washingtonu. Iz njegovih izjava između redova da se iščitati da će u novu parlamentarnu većinu i vladu uključiti skoro sve parlamentarne stranke i zastupnike ako ga američka administracija suoči sa zahtjevom da potpiše sporazum kojim se makar i u natuknicama najavljuje da će Srbija kad-tad priznati kosovsku državu. Odgovornost za odbijanje takvog sporazuma, koje je deciderano najavio, ali i za njegovo potpisivanje, pokušat će podijeliti sa svim parlamentarnim strankama kako se ne bi svalila na leđa samo njegove Srpske napredne stranke.

I vlast u Prištini nastoji uoči sastanka u Washingtonu osigurati širu podršku za potpis koji će eventualno staviti na sporazum u kojem se ne spominju statusna pitanja, već se njime definiraju ekonomski odnosi Beograda i Prištine te preciziraju konkretni projekti o kojima se i do sada pregovaralo (izgradnja autoceste i pruge između Niša i Prištine, avionski promet između Beograda i Prištine...). U Prištini su privremeno utihnuli i opozicijski zahtjevi za održavanje izvanrednih parlamentarnih izbora jer i Kurtijevom Samoopredjeljenju odgovara da teret suočavanja s Trumpovom administracijom i njezinim zahtjevima ovaj put ponesu njihovi politički oponenti, jer je nedavno odbijanje američkog zahtjeva da ukinu dodatne carine na srpsku robu Kurtijevu stranku koštalo gubitka vlasti, pa ne bi još jednom ulazili u klinč s Grenellovim inicijativama, barem ne dok ne završe predsjednički izbori u SAD-u.

Zato i kosovska, ali i srpska opozicija, skoro nijemo sa strane promatraju pripreme svojih vladajućih za odlazak na američki vrtuljak u Washington, nadajući se da će se otuda vratiti makar s mučninom i vrtoglavicom s kojom će ubrzo opet morati sjesti na već najavljeni evropski vrtuljak, na kojem će nastaviti pregovore o normalizaciji međusobnih odnosa započetih potpisivanjem Briselskog sporazuma pod patronatom Evropske unije, a na kojemu se nataložila skoro desetogodišnja prašina koju ni Trumpova Amerika ne može samo tako pomesti. ■

Specijalni izaslanik predsjednika SAD-a Richard Grenell i Aleksandar Vučić (Foto: Srđan Ilić/PIXSELL)

MAKSIMIR
I MIROGOJ

Spori soneti

PIŠE Sinan Gudžević

**Sonetna razmjena
Tonka Maroevića
i Bojana Bujića
bila je na čudesan
način spora, kao
da ju je naručio
pobornik sporosti
u stvaranju
Nietzsche, a da su
je nadzirali Apolon
i Hermija, bogovi
sporosti. Jedan je
nadzirao Tonkovu
poliritmiju, a
drugi Bojanovu
politoniju**

IZNENADNA smrt TONKA MAROEVIĆA, 11. avgusta, učinila je da lijepa i spora *starogrojska* sonetna korespondencija između njega i BOJANA BUJIĆA bude prekinuta s napisanim sedmim sonetom, kojem je autor Bujić. Možda je Tonko Maroević već bio napisao svoj 'odgovor', možda, to ćemo saznati kad se bude načinio popis Tonkove književne ostavštine. Svakako bi Bojan Bujić bio dobio na ruke taj možebitni Maroevićev odgovor, ali Bojan Bujić, zbog virusne pandemije ova ljeta nije mogao doputovati iz Oxforda u Stari Grad, to jest Starigrad, kako ga je Tonko češće zvao.

Budući da je o prvim dvama sonetima iz prepiske Maroević-Bujić bilo riječi u ovoj rubrici (tekst 'Sonetni dvojac' iz prvog septembarskog broja 2017, dostupan i *online*), neka bude dopušteno da kažem koju riječ i o preostalim pet. Hoću da objavim i te sonete, zbog čega će prostor ove kolumne biti puniji stihova nego ikada dosad. Zahvalnost za dopuštenje da stihovi budu objavljeni dugujem Bojanu Bujiću i IVI GRGIĆ MAROEVIĆ. Bojan Bujić je tu jedinstvenu prepisku nazvao *Sonetni dialog iliti Soneti iz i od Šiberije*, i priredio ih za svoje Edizioni di Siberija. Znam da je Tonkova namjera bila da te sonete, 'kad ih bude još nekoliko', objavi kao ciklus u nekoj budućoj zbirci. Šiberija je južni dio Starigrada, a ime ima po Sibiru, jer je zimi u Šiberiji hladnije, a ljeti svježije nego u drugim ulicama. Šiberija se zove i glavna ulica u tom dijelu, u kojoj Bojan Bujić ima kuću, a u jednoj od kuća Šiberije djetinjstvo je proveo Tonko Maroević. Ne može biti primjedbe na naziv Edizioni di Siberija.

Koji dan po Bujićevu sonetnom odgovoru naslovljenom 'Sonet po kalduri', avgusta 2017, Maroević je sastavio Bujiću odgovor u 14 stihova sa novim rimama ABBA-ABBA|CDC-EDE, a opremio ga je naslovom 'U arkadijskoj maniri' te posvetom: *Bojanu, sa svim odgovorno*. Tijelo toga odgovora je ovo:

*Majstor sonetni ti si, nema spora,
dostojan da te i na Parnas prime,
jer vješto iste slijedio si rime
mog povoda, početnog pjesmotvora.*

*Primjerenošću tvoga odgovora
tradiciju Trecenta čuvaš. Time
Šiberije rapsoda stičeš ime:
Angjelinović zavijet ti mora.*

*Ali uloga spretnog sonetista
za tebe usputna je, ona spada
tek u okvire našeg malog mista.*

*Jer darovitost zadatak ti zada
u mjeri svijeta, dužnost humanista
da brine oko skladanja i sklada.*

Bojan će Tonkotu, u istim rimama sastaviti odgovor u proljeće 2018, i dati mu naslov 'Sonet o sonetu':

*Iti već znaš da trujan'ja opora
onoga muče kog na Parnas prime,
jer velika je znanost složiti rime
da teku rijekom dobrog stihotvora.*

*Što svaki sonet formu imat mora,
već Trecentisti znali su da time
samo doći će do slave, te ime
svoje obasjat' svjetlošću uzora.*

*Al' meni, kojem pero sonetista
u ruku tek k'o teret teški pada,
ne događa se često da sa lista
praznog zabruje strune čistog sklada,
k'o tebi, meštre bolji, našeg mista:
pero ti je quella onorata spada*

Tonko Maroević i Bojan Bujić
na trgu Ploča u Starigradu na
Hvaru, avgusta 2018.

Bujićev je sonet razumljiv, ali da bi se razumio *posve*, čitalac mora biti opremljeniji: *trujan'ja opora* iz prvog stiha upućuju na HEKTOROVIĆEV izraz iz 'Ribanja', stih 9, za napore pjesničke, a *meštre bolji* je DANTEOVO *miglior fabbro* koji, ustima GUIDA GUINIZZELLIJA u 26. pjevanju 'Čistilišta', stih 117, označava provansalskog trubadura po imenu ARNAUT DANIEL, smještenoga u purgatoriju među one koji se zovu *lussuriosi* (puteno pohotni). Završna slika Bujićeva soneta o Maroevićevu peru kao 'onoj časnoj sablji' upućuje na 26. pjevanje ARIOSTOVA 'Bijesnog Orlando', gdje se ta sablja spominje u slavu kralja FRANÇOISA PRVOGA, koji je njome usmrtio sablasnu neman Pohlepe.

Tonko će Bojanu u odgovor poslati svoj sonet, avgusta 2018. Pjesma je sastavljena od tri kvartine i jednog distiha s rimama ABBA-CDDC-EFFE|GG, što je jedan od oblika šekspirskog soneta:

*Dijalog je sonetni poput mosta
što istom rimom obje strane veže,
al' onome što uzvraća je teže
jer srokova mu istih nikad dosta.*

*Šiberija je sonetište dično,
mjesto gdje me glas davnine zove,
a sadašnjosti prostor Bojanove,
no rime nam se slažu baš dolično.*

*Spis je o vjetru iskru izazvao,
briga o Petru i dalje nas spaja
pa dijalog sonetni mora trajat
kad još mu je i Sinan kumovao.*

*A prijatelju, kog i Oxford štuje
sonet šekspirskog tipa dolikuje.*

Da je Šiberija (metrički stegnuto u Šiberja) sonetište dično, nije rekao Maroević olako. U Šiberiji je, u istoj kući koja sada pripada Bojanu Bujiću, šezdesetih godina živio književnik i prevodilac DANKO ANGJELINOVIĆ, a njegovi su prevodilački podvizi ep 'Bijesni Orlando' Ariostov i 'Soneti' WILLIAMA SHAKESPEAREA. Spis o vjetru što je sonetnu 'iskru izazvao' jest Bujićeva knjižica o vjetrovima 'Ventorum tabula ac descriptio', Petar iz trećeg kvarteta je Hektorović, a SINAN je ovaj koji ovo piše, e jer je s radošću četiri godine pratio razvoj toga jedinstveno sporog *work in progress* dvojice sonetara. Prijatelj pak, kog i Oxford štuje je Bojan Bujić, po obrazovanju anglista i muzikolog, naučnik i autor koji je radni vijek proveo kao univerzitetski profesor u Sarajevu, Cornellu, Readingu i Oxfordu, ondje je i sada, *Emeritus Fellow* koledža Magdalen.

Sonetna prepiska dvojice Šiberijanaca se nastavila septembra 2018, kad je Maroević Bujiću, uz knjigu 'Bijesni Orlando' u prevodu Angjelinovića, predao i ovaj sonet:

*Znađem da knjiga posjeduješ dosta
na svim pismima, mnogim jezicima,
i unikati stoje među njima,
al rupa u sustavu ti preosta.*

*Prilažem ti s veseljem jednog gosta
u knjižnicu, što dobar povod ima
da bude s drugim tvojim tomovima
u Starom Gradu: prijevod Ariosta.*

*'Bijesnog Orlando' prepjev ja sam štio
u Šiberiji baš, pred mnogo ljeta,
a prevoditelj tu se naselio
gdje ti stanuješ, pa bi bilo šteta
da ne budeš ulančan kao dio
humanističkog kontinuiteta.*

Na taj će sonet Bojan poslati Tonkotu odgovor, u rano ljeto 2019, uz bilješku da mu kao dug za dva soneta odgovara jednim, sa istom rimom, ali 'i na drugi način', a čitalac će vidjeti da je ovaj sadržan u akrostihu Tonku Maroeviću:

Trudim se – ima tomu već podosta –
ovdje stih sročim, pa ondje; riječima
nevičan, odjednom mi se doima
kao da ih nadohvat ne preosta,
u bijegu su, bez traga i oprosta.
Marulu, Petru, Mavru – njima svima
avet nemira bješe pred očima,
rat i sablje zvek zbilja njima posta,
o kojoj svaki današnji poeta,
epove stare za sebe je štio,
vjerujući da iz minulog su svijeta;
i sad, kad je nemir novi zaprijetio,
čelavi Kairos prebrzo prošeta,
umaknu mi, te me je srok ostavio.

Ovo je, dakle, taj posljednji poznati prilog sonetne razmjene Maroević-Bujić za života Tonka Maroevića.

Ta je razmjena bila na čudesan način spora, kao da ju je naručio pobornik sporosti u stvaranju NIETZSCHE, a da su je nadzirali Apolon i Hermija, bogovi sporosti.

Jedan je nadzirao Tonkovu poliritmiju, a drugi Bojanovu politoniju. Kao da se negdje bio izgubio Kairos, onaj sa krilima na stopalima i britvom u ruci, sa čuperkom kose na glavi sprijeda, a čelav straga, e da ga niko ne uhvati kad proleti. ■

BORNA VUJČIĆ Odra- stao sam uz Ulysses, uz simfoniju zajed- ništva i prijateljstva

Sudbina ne mora nužno biti božanska sila, nego jasna činjenica da nešto duboko u sebi prepoznajemo kao svoj poziv. Moj otac Borislav Vujčić prihvatio je kao svoju sudbinu da vrati Radu Šerbedžiju u njegovu domovinu i u hrvatsko glumište, a Radina je sudbina bila da nastavi glumiti u Hrvatskoj jer je u njoj rođen i u njoj je stekao naobrazbu, iskustvo i slavu

RAZGOVARAMO S BORNOM VUJČIĆEM, mladim piscem i sinom BORISLAVA VUJČIĆA, uz RADU ŠERBEDŽIJU jednim od osnivača Kazališta Ulysses na Brijunima, u povodu njegove nedavno objavljene knjige 'Od prvog čina - 20 godina Kazališta Ulysses'.

Dvadeset godina Kazališta Ulysses na Brijunima, prema onome što pišete u knjizi, moglo bi biti i neka vrsta nevjerovatne sudbine?

Primjeri poput Ulyssesa mi govore da je cinično odbacivati ideju da postoji nešto kao sudbina. Sudbina ne mora nužno biti božanska sila, nego jasna činjenica da nešto duboko u sebi prepoznajemo kao svoj poziv. U slučaju moga oca, on je prihvatio kao svoju sudbinu da vrati Radu Šerbedžiju u njegovu domovinu i u hrvatsko glumište, kojemu Rade neporecivo pripada jer je svojim radom oblikovao to glumište kao malo tko drugi. Radina je pak sudbina bila da nastavi glumiti u Hrvatskoj jer je u njoj rođen i stekao je u njoj naobrazbu, iskustvo i slavu. Pitanje sudbine je i to što su se morale spojiti mnoge okolnosti, od visoke politike do mnogobrojnih dozvola i dogovora s lokalnim institucijama, da bi se Kazalište Ulysses uopće moglo realizirati.

Čak ni tu nije kraj: prva predstava, 'Kralj Lear', bio je kolosalan organizacijski, logistički i umjetnički izazov, koji je pokrenut uz nevjerovatnu maštu redateljice LENKE UDOVIČKI da rasprši tu predstavu, koja po-

činje na molu u Fažani, nastavlja se zajedno s glumcima, muzičarima i publikom na brodu, pa preko šuma malog Brijuna konačno dobiva svoje pravo obličje u toj nevidenoj tvrđavi Minor.

Pa i ta Shakespeareova tema, smještena baš na Brijunima, na svoj je način sudbinska...

Da, nakon svih naših ratova sudbinski je odabir komada u kojem jedan moćan kralj dijeli snažno kraljevstvo na više dijelova i onda poludi jer vidi da se njegova država raspada u krvi i vlastoljubivosti. I to je jasna referenca na raspad Jugoslavije, koji je Šer-

Ljudi se pamte, to mislim i za svoga oca, po dobroti koju su sijali oko sebe za svog biološkog života. Što se tiče Kazališta Ulysses, ono će se pamtit i zauvijek, kakva god bila njegova daljnja sudbina

bedžiju otjerao u egzil. Nije njega otjerao sam raspad SFRJ, nego su ga otjerali društveni sukobi i rat u kojem mu je doslovce bila ugrožena glava. Na njega su pucali i u Zagrebu i u Beogradu.

Šerbedžiju su mrzili diljem bivše države samo zato - i on je bio rijedak u tome - što je bio protiv rata. Sve to nije moralo biti tako, ali naši ljudi su postali odjednom jako ratoborni, zahvaljujući retorici MILOŠEVIĆA, TUĐMANA i drugih aktera koji su ih na to poticali.

Šerbedžijina skromnost

Pišete kako vas je inicijativa u vezi osnivanja Ulyssesa naučila da, ako postoji dovoljno volje i ustrajnosti, 'nemoguće' postaje relativan pojam. Vizija, samoprijegor i žrtva u današnjem svijetu nisu baš na cijeni?

Ti pojmovi meni znače jako puno. Svatko od nas može biti heroj i ne trebaju nam rat ili krv da bismo bili junaci. Svatko od nas treba naći neki način kako će poboljšati život ljudi oko sebe i u konačnici kako će pomoći svojoj zemlji. Recimo, ja to pokušavam raditi bez nacionalnih naboja i mitova.

Kada doprinosim hrvatskoj kulturi - što nije lako - onda to činim zato što prema ovoj zemlji osjećam veliku odanost i privrženost, a ne zato što sam 'ponosan što sam Hrvat'. To činim kao građanin ove zemlje, kao što su to i svi drugi ljudi u njoj. Kao pisac, ja to činim riječima.

Kako se u slučaju Ulyssesa profesionalno bavljenje kazalištem pretvara u ljubav i strast? Od koje je vrste taj otočki eros?

Postoje dvije vrste otočke strasti. Prva vrsta je ona umjetnička: to je potpuni zanos za stvaranjem predstave koja nastaje kao rezultat zajedničkog napora. To se najbolje vidjelo u prvoj godini u 'Kralju Learu', kada je u robinzonskim uvjetima napravljena jedna tako velika predstava. Ima primjera takvog zajedničkog načina rada i u kasnijoj povijesti otoka, ali se uvijek u Ulyssesu radilo o potpunoj fascinaciji kolektivnim stvaranjem predstave, bez obzira na to sudjelujete li u njoj kao glumac, muzičar dizajner ili električar. Predstava se na otoku zaista doživljava kao božanstvo. Druga vrsta zanosa je vjera u nešto što ne proizlazi toliko iz estetike nego ponajprije iz društvene vizije: radi se o misiji postratnog pomirenja i ideji zblizavanja ljudi, umjetnika, ne samo iz Hrvatske nego i iz regije, da bi se stvorila jedna simfonija zajedništva i prijateljstva. Na otoku se ne odvija 'škola bratstva i jedinstva'; iz Hrvatske, Srbije, Bosne i Hercegovine i drugih krajeva u našim predstavama zaista igraju glumačke zvijezde, ali ono što je važno jest strujanje takvih različitih ljudi koje osjećamo jednako bliskima kao i naše suzemljake.

Kako se u Ulyssesovom načinu života pomiruju razlike njegovih stanovnika: starih i mladih, bučnih i tihih, glumaca i električara, Hrvata i Srba, usamljenika i bekrija?

Na otoku je to jedan plemeniti *modus vivendi* i on se nekako podrazumijeva jer svi živimo u istim uvjetima: prži nas isto sunce, napori su za sve jednaki i svi se u istoj otočnoj menzi hranimo. Svi se družimo na istoj terasi i spavamo u istim sobama, koje ne pripadaju luksuznom hotelu nego su to derutne prostorije bivšeg vojnog kompleksa JNA. Najnovija situacija s koronom i mjerama izolacije dodatno nas je zbližila, kada je na otoku boravio znatno manji broj ljudi i kada nije bilo gostujućih predstava, i tada se stvorila sinergija šačice ljudi koji su zaista bili srasli jedni s drugima. Iskustva su bila toliko lijepa da ne pamtim koje mi je ljeto bilo toliko upečatljivo kao ovo.

Rekli ste da vam je Šerbedžija neka vrsta uzora. Što je najvrjednije što vam je svih ovih godina na Brijunima dao?

Rade Šerbedžija je primjer čovjeka koji može biti svjetska glumačka zvijezda i u isto vrijeme jednostavna, skromna i topla osoba koja će biti pristupačna svakome, ne izgubivši pritom snagu i samopouzdanje koje čovjek njegova formata i talenta mora imati. Rade Šerbedžija nije lažno skroman, siguran je u sebe i diljem svijeta ga ljudi znaju, ali mu slava nije lupila u glavu, već mu ona pomalo i smeta. Rade je zapravo skroman porodični čovjek koji je posvećen svom radu i kao glumac u ovim godinama pokazuje se kao heroj. Unatoč na primjer problemima s ledima koje ima, on će odigrati predstavu 'Kralj Lear' od četiri sata i te iste sezone – govorim o 2019. – odigrat će glavnu ulogu u predstavi 'Tko se boji Virginije Woolf?' i u 'Antigoni'. Rade je neumoran i igrat će dokle god bude mogao jer on živi za kazalište. Ipak, ako bih u jednoj riječi trebao izraziti što ću ponijeti kao dar od tog čovjeka, onda je to skromnost.

Napisali ste u knjizi kako ste o nekim Ulyssesovim predstavama danima razmišljali.

U prvom redu, to je već spominjani 'Kralj Lear', najdugovječnija Ulyssesova predstava, zatim 'Cabaret Brecht – Zadrživi uspon Artura Uija', s genijalnim OZRENOM GRABARIĆEM u glavnoj ulozi, koja opisuje uspon HITLERA na vlast, prikazujući ga kao smiješnog malog gangstera koji malo-pomalo zavladava svojom okolinom. Predstava je vrlo duhovita, ali i zastrašujuće ozbiljna jer govori o svim budućim Hitlerima koji bi mogli pokušati to isto. Tu je zatim 'Pijana noć 1918.' koja govori o tom lažno svečanom nastanku prve kraljevske Jugoslavije, odnosno tadašnje Države SHS, predstava u kojoj je maestralno igrao NEBOJŠA GLOGOVAC. Ona je trebala biti obnovljena 2018., na stogodišnjicu osnutka prve Jugoslavije, ali onda je uslijedila ta prerana smrt Nebojše Glogovca, kojeg kazalište Srbije i čitave regije nije prežalilo do danas.

Kazalištu Ulysses mnogi su narogušeni kritičari pripisivali jugonostalgičarski kontekst. Ako ona postoji, kakva je zapravo politička poruka s otoka?

Prvo bih mogao pitati: je li predstava 'Play Beckett' iz 2004. godine, za koju je tekst napisao moj otac, a režirao ju je Rade Šerbedžija i koja vrlo oštro govori o Golom otoku, također jugonostalgičarska predstava? I opet, 'Kralj Lear' također na jedan umjetnički način govori o drami raspada jedne države, što je za ove prostore krajnje aktualna tema. Kazalište Ulysses naprosto cijelo vrijeme pokušava realno razmišljati o traumama i boljkama ovih prostora, sa sviješću da su svi ovdašnji režimi u posljednjih sto i više godina imali svojih mana i propusta. Jedna

od dužnosti kazališta je da otkriva istinu i mi na otoku to činimo. Osim Ulyssesovih predstava, politička poruka s otoka glasi: ljudi različitih nazora, etničkih pripadnosti i religijskih uvjerenja uvijek su na otok dobrodošli. Ili, isključivost je u Ulyssesu najveći stranac.

Na koji je način teatar na Brijunima djelovao na vas kao mladog pisca?

Možda ništa od mog dosadašnjeg spisateljskog rada ne bi bilo da nije bilo Ulyssesa. Dobro, moji roditelji su pisci, ali ja sam odrastao na otoku uz priče kako nastaje predstava i uz dramatična svjedočanstva o ljepoti i mukama umjetničkog stvaranja. Bilo je tu uz

Na otoku svi živimo u istim uvjetima: prži nas isto sunce, napori su za sve jednaki i svi se hranimo u istoj menzi. Svi se družimo na istoj terasi i spavamo u istim sobama, koje ne pripadaju luksuznom hotelu nego su to derutne prostorije bivšeg vojnog kompleksa JNA

mene na otoku, u toj umjetničkoj komuni, i druge djece glumaca, dizajnera, kostimografa, muzičara i drugih i mogu vam reći da su svi ti moji prijatelji poželjeli isto što i ja i mnogi od njih danas jesu redatelji, pisci, glumci...Velika djela ne postoje bez žrtve, a kada se bavite umjetnošću, žrtvujete puno toga: financijsku sigurnost, ovisite o trivijalnim poslovima i nepredvidljivim honorarima, imate egzistencijalne i kreativne krize, pitate se je li to vrijedno vašeg truda, što zaista nije lako. Za mene je preduvjet bavljenja umjetnošću hrabrost i zbog toga me ona također privlači.

Riječima do boljeg svijeta

'Olovka je u ruci moje generacije', kažete o mladim piscima. Što bi to značilo u doba koje je obilježeno sve većom dominacijom tehnologije i njezinim posljedicama?

Moja generacija je sada na potezu i ja imam povjerenja u nju. Da, mnoge tehnologije nam odvlače pažnju, ali nam mnoge od njih i pomažu. Kada je moj otac počeo pisati, postojale su u najboljem slučaju pisane mašine, a danas s kompjuterom možete u pisanju postići puno više, brže i uspješnije, da ne govorimo o mogućnostima koje pružaju YouTube, video, kratke forme, kolumne, blogovi i drugo. Optimistička perspektiva je da tehnologija moju generaciju neće spustavati nego će joj otvoriti neka nova vrata.

U knjizi pišete: 'Ako iza sebe ostavimo dovoljno vrijedan trag, možemo se približiti besmrtnosti.' Kakav trag je u našem glumištu ili u vašem srcu ostavio Teatar Ulysses?

Taj dovoljno vrijedan trag u knjizi sam spomenuo u vezi smrti moga oca koji, vjerujem, svojim djelom ostaje među nama i dalje živ.

To se odnosi na njegovo pisanje kao i na činjenicu da je on bio jedan od utemeljitelja Ulyssesa, čega se mi na otoku svake godine sjetimo. Ulysses je i njegova ostavština i bez moga oca, kao i bez Rade Šerbedžije i drugih, Ulyssesa ne bi bilo. I uopće nije važno je li taj trag umjetnički, važno je da je on vrijedan – ostavlja se ne radi slave nego zato što označava nešto dobro što je čovjek učinio za druge ljude.

Ljudi se pamte, to mislim i za svoga oca, po dobroti koju su sijali oko sebe za svog biološkog života. Što se tiče Kazališta Ulysses, ono će se pamtili zauvijek, kakva god bila njegova daljnja sudbina. Taj teatar će učiti u anale hrvatske kulture i profesori će o njemu učiti studente na kazališnoj akademiji, on će predstavljati činjenicu iz opće kulture i sfere umjetnosti i u to ne sumnjam nijednog trenutka.

Napisali ste komade 'Pa može se i tako reći' i 'Pečat' te roman 'Nužno zlo'. S iskustvom zagrebačke kazališne akademije i brijunskih besanih noći, kuda ćete dalje?

Pripremam roman o kojem za sada ne mogu otkrivati detalje, ali vjerujem da će to biti vrijedno djelo, koje će u isto vrijeme biti zabavno i napeto štivo, a opet i poučno po pitanju morala, vjere, religije i herojstva. Generalno, u poslu svih nas koji se bavimo umjetničkim radom, uz sve društvene neizvjesnosti i osobne krize, potrebni su ustrajnost, hrabrost i vjera u ono što radimo. I još nešto: ja sam, naravno, ne mogu promijeniti težinu društvene situacije u kojoj sada jesmo, zato vrijedi s optimizmom gledati na najnovije političke promjene, kada je u novi sastav Sabora i Vlade ušlo dosta ljudi koji su kulturi i umjetnosti vrlo bliski. Želim vjerovati da će nova vlast kulturi dati više prostora i podrške od sramotnih jedan posto u državnim budžetima, kako je bilo do sada. Što se mene tiče, nastavit ću pokušavati da riječima poboljšavam svijet. ■

Zoja Odak – izdržljiva i na pozornici i u životu (Foto: Tino Jurić/Pixsell)

Glumica s gardom ilegalke

Zoja je pored svog glumačkog talenta i nesumnjive ženske ljepote, uvijek imala ono još nešto – posjedovala je, nazovimo to tako, gard ilegalke u mirnodopskim uvjetima. Bila je jedna od najkarakternijih glumica svoga vremena i posljednji Mohikanac svoje splitske generacije

GLUMICA i prvakinja splitskog HNK ZOJA ODAK u djetinjstvu i u mladosti intenzivno se bavila sportom: tri puta je bila juniorska prvakinja Hrvatske u bacanju diska i jednom Jugoslavije. Djevojčica s legendarne Matejuške, koju je tako nadahnuto opjevao MILJENKO SMOJE, imala je sve predispozicije da sa sportom nastavi dalje, ali se odlučila za kazalište. U jednom razgovoru za Novosti prije koju godinu Zoja je potpisniku ovih redova rekla da su tamo gdje je sport pomogao njenoj glumi bili hitrost refleksa i brzina: 'Sport mi je donio sigurnost u pravljenju uloga, naučio me je da u teatru gubim i dobivam i da budem izdržljiva.'

Kazališnu akademiju Zoja Odak je završila u Sarajevu, ali je prve glumačke korake napravila u Titovim mornarima, pionirskom

kazalištu u Splitu. 'Vodili su nas dobri pedagogi koji su nam željeli prenijeti navike prema trudu, radu i disciplini, i nešto od poštenja i posvećenosti toga posla: NIKOLA TANHOFER, ANA ROJE, MILIVOJ ALAČ, LEPA SMOJE i drugi, ali i čitavo okruženje oko kazališta bilo je tada vrlo poticajno za rad', kazala je. Prije svih njenih velikih uloga treba nešto reći o plebejskom poštenju čitave njezne generacije: Zoja Odak je svojim otresitim držanjem i gledanjem sugovornika pravo u oči odavala dojam osobe koja je naučila da bude izdržljiva i na pozornici i u životu. S obzirom da je u Splitu tradicionalno situacija uvijek bila takva, i u politici i na ulici, da si morao paziti tko ti je lijevo, tko desno, a tko iza leđa, Zoja je pored svog glumačkog talenta i nesumnjive ženske ljepote, uvijek imala ono još nešto – posjedovala je, nazovimo to tako, gard ilegalke u mirnodopskim

uvjetima. To naročito vrijedi za ova najnovija vremena u kojima je, kako je govorila Zoja, nestala petokraka s Hajdukovog grba i u kojima je Split prestao biti kozmopolitski grad njene mladosti. 'Postoji i danas u Splitu jedan dio divnih ljudi koji su moji prijatelji, ali ja ne mogu nabrojati niti jednog građaninca Splita u ovih dva i pol desetljeća na kojega bih bila ponosna u maloj, lokalnoj i nacionalističkoj sredini u kojoj se prepucajavu sitni moćnici', govorila je Zoja.

Ova glumica odigrala je na superioran način sav klasični repertoar u splitskom HNK-u, od Klitemnestre u EURIPIDOVOJ 'Elektri', preko 'Antigone, kraljice u Tebi', do Euripidove 'Hekube', igrala je i u Šnajderovom 'Hrvatskom Faustu' i 'Vješticama iz Salema' ARTHURA MILLERA i mnogo toga drugog, ali, generalno uzevši, onda kada je Zoja zaista sjala bile su to 1980-e, u Periklovo doba

splitskog teatra. To su godine kada je direktor splitskog HNK bio nezaboravni i, kako stvari stoje, neponovljivi IVICA RESTOVIĆ, i kada su uz Zoju Odak na splitskoj pozornici stajali velikani: ZDRAVKA KRSTULOVIĆ, IVICA VIDOVIĆ, JOSIP GENDA i BORIS DVORNIK. 'Danas splitska politička desnica to ne želi priznati, ali sedamdesete i osamdesete godine jesu zlatno doba splitskoga teatra', govorila je Zoja. Kao što se nije bojala govoriti ono što drugi nisu smjeli ni pomisliti, tako je i bez pardona igrala u predstavama koje su, ovako ili onako, bile zavjereničke. Jedna od njih su 'Bakhe' iz 2008. godine u režiji OLIVERA FRLJIĆA, koje govore o ratovima u staroj Grčkoj, ali i o zločinima u modernoj Hrvatskoj. Dva dana pred premijeru predstavu je uprava splitskog HNK zabranila, a onda je na sam dan izvedbe tadašnji premijer IVO SANADER izjavio da on 'kao građanin i kao premijer' vjeruje da bi premijera trebala biti održana. Glumci i suradnici na predstavi tada su glasali da li da ipak odigraju premijeru ili ne. Odlučeno je većinom glasova da se predstava odigra, a Zoja Odak je bila među onima koji su glasali da predstavu ne treba igrati 'samo zato što je premijer dao za nju zeleno svjetlo'.

PREMA svome matičnom kazalištu, HNK u Splitu, u kojem je provela četiri decenije, bila je naročito kritična. 'Nekada je splitski teatar imao velike predstave za koje je bio hvaljen i nagrađivan, nekada smo s tim predstavama odlazili na festivale; na BITEF i na MESS, a danas ne možemo ni do Solina', govorila je. Odgovor iz matičnog kazališta bio je adekvatan: kada je odlazila u mirovinu, obavijest o umirovljenju dobila je poštom. Ista je stvar i s njenim nagradama; dobivala je nagrade na mnogim festivalima, od Bergama do Sarajeva, nagradu 'Dubravko Dujšin' i Zlatnu Arenu, nagradu za životno djelo, ali nagradu Grada Splita – iako je imala status nacionalne prvakinje – nije dobila nikad.

Takva glumica, koja je u pravilu glumila i hodala gardom 's dva pištolja oko pasa', morala je među svojim uzorima imati glumce od takve sorte, individualce i osobenjake. Za Zoju su to bili ZORAN RADMILOVIĆ, PETER USTINOV, VIKI PODGORSKA i slični. Šta god tko o njoj mislio, Zoja Odak je bila od takvog materijala – takva je bila i na sceni i na ulici – da je zaista najviše voljela da pleše s vukovima. Mnogi od njenih pratilaca 'srednje struje' govorili su da je 'svoje glava i nemoguća u komunikaciji', ali – dobro da je takva bila. 'Znala sam se i posvađati s redateljem, ali nikada nisam izašla iz podjele, nisam lupala vratima, ali sam pitala 'zašto' i branila sam svoj stav do granice koju redatelji ne vole.' Na filmu nije igrala mnogo, ali je dobivala značajne uloge. U filmu 'Priča iz Hrvatske' KRSTE PAPIĆA dobila je Zlatnu Arenu za ulogu Marije, igrala je u filmovima 'Garcia' DEJANA ŠORKA, 'Buža' VANČE KLJAKOVIĆA i 'Ada' MILUTINA KOSOVCA, a širi tv auditorij Zoju Odak pamti po seriji 'Inspektor Vinko' u kojoj je igrala zajedno s Ivicom Vidovićem. Današnjoj generaciji glumaca koja trči za novcima i rasipa svoj talent po sapunicama i reklamama poručila je kratko: 'Glumac nije biće samo za jedan dan.' Politički, Zoja Odak je sanjala jednog lijepog političara poput španjolskog PABLA IGLESIASA i jednu takvu političku stranku poput grčke Syrize, ali ih nije dočekala. Zoja Odak nas je napustila u 73. godini: bila je jedna od najkarakternijih glumica svoga vremena i posljednji Mohikanac svoje splitske generacije. ■

Ars longa, život kako-tako

Najmanje šesnaest godina Arsovski je oblikovao časopis 'Prolog' prema svojim predodžbama o tome kako tako nešto kao što je kazališni časopis treba izgledati. Nitko mu se nije petljao u posao, ni izdaleka

NAJMANJE šesnaest godina MIHAJLO ARSOVSKI oblikovao je časopis 'Prolog' prema svojim predodžbama o tome kako tako nešto kao što je kazališni časopis treba izgledati. Nitko mu se nije petljao u posao, ni izdaleka. Bio je svojeglav, da ne kažem svojeručan. U nekom drugom smislu riječi, takav je bio i naš zajednički časopis, pod motom: Dok ide, ide! Kad to više, iz raznoraznih razloga koje ovdje ne kanim spominjati, nije išlo, časopis je potražio drugu formu, prije svega format; a onda i druge urednike. Više je kontinuiteta bilo u Arsovom 'novom grafičkom rješenju' časopisa koji se u stvari gasio nego u drugim aspektima njegova preživljavanja, pri čemu se ova tvrdnja o Arsovoj supremaciji odnosi i na autore i na urednike. Usve, danas mi se čini da je Arsovski obilježio 'Prolog' više od bilo kojeg pojedinca. Isto se uostalom može reći i za 'herojsko doba' Teatra &TD.

'Herojsko doba' časopisa 'Prolog' međutim, koje pada oko godine '68., obilježio je jedan drugi umjetnik, kipar RATKO PETRIĆ. On se nešto kasnije upisao umjetničkoj grupi Biafra, radio je 'angažirane skulpture' (meni je ta grupa uvijek izgledala kao neki redivivus grupe Zemlja), pa je bilo u redu da grafički oblikuje časopis koji je isto tako htio biti 'angažiran'. Prvi su brojevi rađeni u čakovečkoj tiskari Zrinski, tada mladom i propulzivnom kolektivu. Petrić je tamo našao kutije velikih DRVENIH slova, čak ne ni olovnih, u

koja je slova jedan KRLEŽA polagao svu svoju nadu. U mladom i propulzivnom kolektivu te su kutije i ta slova pripadale nekom prošlom vremenu. Ratko Petrić djetinjasto se veselio tim slovima. Naravno, ni njemu se nitko nije petljao u posao. Prvi brojevi našeg časopisa izgledaju kao neka zakašnjela secesija. No ono što je bilo važnije od pojedinačnog dostignuća jest činjenica da se netko, po prvi puta, uopće stao zanimati izgledom časopisa. Svi hrvatski časopisi do tog vremena bili su grafički skromni, što je bolja riječ za sivo i jednoliko. Apsolutni naglasak bio je na samom tekstu. Časopis je takav opis časa koji se daje na čitanje. Časopisi koji se daju na gledanje su ženske revije.

Petrić je odustao nakon nekoliko brojeva, ne pamtim više zašto.

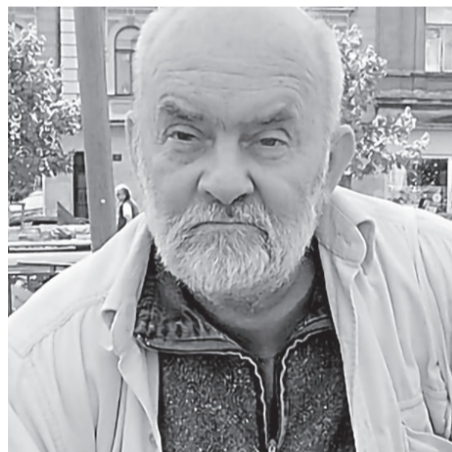
Ars je naravno posve druga škola. Zajedničko je jedino to što se časopis grafički uopće uređuje. I zajedničko je to što se radi o dvama individualnim izrazima. Grafička skromnost 'Krugova' ili 'Praxisa' ('Razlog' i 'Tekla' su već druga priča) dovela je do toga da se jedva itko sjeća njihovih grafičkih urednika. Možda je skromnost poslijeratnih 'Krugova' ili 'Foruma' uvjetovana i općim siromaštvom. Na svaki način, autorstvo časopisa bila je domena autora, pisaca, pjesnika, vrlo malo i urednika. Doduše, nije rijetkost naići na knjigu, sklonjenu u nekom antikvarijatu,

Spojio je zanatsko umijeće i svoj doživljaj moderniteta – Mihajlo Arsovski

čiji je omot potpisao neki slikar koji je već bio poznat, ili je u međuvremenu to postao. No grafičko uređivanje časopisa, s jasnim potpisom dobre firme, stvar je novijih vremena.

Nakon Šibenika i Rijeke, 'Prolog' se vratio Zrinskom u Čakovec. I tu smo Ars i ja proveli zajedno mnogo dana, radeći na prijelomu časopisa koji je bio teška rabota, što je današnjim urednicima nešto potpuno neshvatljivo. Cijedili smo naš časopis stranicu po stranicu: bijaše to usred doba linotipa, u olovnim vremenima. Drugovali smo s radničkom klasom tipografskog smjera. Jedan 'normalan' prijelom trajao je rijetko manje od pet dana.

Da je Ars bio svojevuljni grafički urednik, tojest svojeručan, izvodim između ostaloga

iz činjenice što je njegov posao bio manuelan. Ručno je Ars proizveo svaki broj časopisa 'Prolog' u jednom primjerku. To se zvalo 'špigl', što je u redu, s obzirom na to da je većina strojeva na kojima su tipografi izlivali retke časopisa i knjiga bila njemačkog porijekla. Kad bi prijelom jednom bio gotov i časopis imprimiran, Arsov ručni primjerak završio bi u smeću. A nesavrljivo je bilo teže proizvesti taj jedan jedini primjerak nego poslije odštampati tisuću.

Tisuću, da! Samo je prvi broj časopisa 'Prolog' imao veću nakladu. Kad je prvi val interesa za nešto novo, buntovno i tada mlado prošao, naklada se ustalila negdje ispod vrijednosti 'Danice Ilirske'. I to su realiteti.

Tih pet 'prijelomnih' dana bili su posebni u svemu; nešto kao mala mobilizacija. Naravno, Zrinski imao je svoje ritmove i svoje rasporede što je znalo biti problem. To što Ars apsolutno nikome nije dopuštao da mu

se bilo u kojem smislu petlja u posao urodilo je, nažalost, ovom posljedicom: Bio sam doduše prisutan, petljao sam unutar svojih uredničkih ovlasti i problema, ali nisam bio posebno motiviran uči, kako se to veli, 'u grafičku struku'. Ostao sam laik i amater, možda i iz lijenosti.

Upoznao sam doduše izdaleka gospodina Borgisa te, uz lagani naklon, monsieura Garmonda; znao sam vidjeti gospona Petita kako se napreže pod jakim naočalima. Svjedočio sam da u sve svoj nos gura sveprisutni kolega Ciceru. Tu i tamo nekom sočnijom formulacijom javio bi se debeljko Fette; i astenični Mister Kursiv, kojemu je sve nakrivo... To je bilo naše društvanje koje je inače uživalo u malo oporom međimurskom humoru. Grafičari pili su to doba mlijeko koje im je išlo 'uz službu' besplatno jer se smatralo da mlijeko pomaže razgradnji olova kojemu su bili izloženi. Naravno, pilo se i koješta drugo što baš s mlijekom i ne ide skupa.

U novom pokušaju hrvatske države Zrinski je u jednom trenutku tiskao novčanice. Mnogi su sigurno ovaj izraz povjerenja vlasti u Zagrebu držali vrhuncom u dugom postojanju slavne firme. No ja mislim da je takav vrhunac upravo u knjigama Male biblioteke Prolog koje je Ars grafički opremio s osobitom pomnjom i strašću. Svaki konoser koji danas uzme u ruke te knjige (iz prvog kola), ako je pravi, shvatit će istoga trena da su rađene gotovo ručno, da su naslovi slagani pincetom slovo po slovo i da su knjige poslije otisnute na papiru šamoa: one pripadaju jednom drugom vremenu i to im je na čast. Arsovski je naime, kao malotko, spojio zanatsko umijeće i svoj doživljaj moderniteta. Te knjige naime, kao i većina svezaka časopisa 'Prolog', izgledaju istodobno hipermoderno i kao da su iz nekog drugog vremena.

TEŠKO mi je to objasniti i dopustam da će netko drugi, mlađi, o tome suditi drugačije. Danas prijelom časopisa nije nikakav problem i nikome ne pada napamet ručno lijepiti 'špigl'. Između zaključenja broja i izlaska časopisa iz tiskare dovoljna su dva-tri dana... Mi smo u Zrinskom, čak i nakon dovršenja prijeloma, morali čekati da naš časopis uđe u njihov raspored, da se otisne, da ode u knjigovežnicu, da se isporučiti... Danas je sve brže. Uostalom, kao i samo pisanje. Mislim da bi mnoge knjige kolega koji danas pišu bile bolje da ih ispisati, u njihovoj majestetičnoj duljini, nije tako lako.

U pauzama, poslije u hotelu gdje smo noćili, imali smo Ars i ja mnogo vremena za priču. U tom pak društvu za stolom ja sam imao biti zadužen za fabulu; naravno, kao pisac u nastajanju, još ne takvo čudovište kakvo sam kasnije postao. No Arsovski je fabulirao mnogo vještije i rekao bih, s više užitka. Bio je i ostao blago logoreičan. Možda zato što je njegov posao osamljenički, a on ga je, prijek kakav jest, učinio još samotnijim.

I dakako, ako itko, on za sebe može reći da je imao kriterija. I ni to svojstvo ne čini čovjeka kojega bi okolina držala osobito društvenim. Otud mu je ponekad trebao kakav ventil i njega je nalazio u svojim fabulama. Nisam mu bio dorastao, uglavnom sam slušao. Samo jednom čuo sam nešto o Makedoniji: Priču, koja je nažalost istinita, o avionu koji je kružio iznad Skopja uslijed nekih problema s kotačima... I to je kružio cijelu noć prije no što se, kad mu je ponestalo goriva, srušio.

Ne znam zašto mi je od svih Arsovih fabula baš ova ostala upamćena.

Neki koji su s nama radili više nisu živi. Na tih 16 godina zajedničkog rada, naime, valja dodati daljnjih firtalj stoljeća, a to je onda u zbroju zaista dugo vrijeme. *Ars longa* – život kako-tako. ■

Medijska nepismenost

Upozoravali smo već da je Nina Obuljen Koržinek zaglavljena, ne samo što se medija tiče, u nerazumijevanju razlike između medijske javne funkcije i javne usluge. Po njoj, javna funkcija kakvu ima npr. HRT isto je što i javna usluga koju pružaju i komercijalni mediji

HRVATSKA vlada pod ravnanjem premijera ANDREJA PLENKOVIĆA u prvom se mandatu praktično nikako nije bavila aktivnom medijskom politikom. I godinama smo se bunili zbog nagomilane impozantne količine takvog nečinjenja. Zatim je u drugi mandat vlada ušla s novim imenom državne administracije nadležne za taj sektor, dodajući mu znakovitu ekstenziju: Ministarstvo kulture sad se zove Ministarstvo kulture i medija. Ministrica je ostala ista, NINA OBUJLEN KORŽINEK. Ona je inače negodovala, čitav taj prvi mandat, zbog toga što joj zakoni uopće nalažu da vodi računa i o medijskoj politici.

No, osvrnemo li se na nove im prve korake, vidljivost medijske problematike u nadležstvu preimenovanog ministarstva postala je upadljiva gotovo momentalno i veoma konkretno. Baš kao da je Plenković jednim čisto tehničkim, semantičkim postupkom oslobodio zapretanu energiju. Naprimjer, mi smo im uporno prigovarali zbog toga što ne mobiliziraju već odavno dostupna sredstva iz Europskog socijalnog fonda (ESF) – preko 30 milijuna kuna – za neprofitne medije. Obuljen Koržinek uzvraćala je riječima da Ministarstvo kulture to ne bi ni trebalo činiti. Ipak, već je Ministarstvo kulture i medija,

tri tjedna nakon izbora, oslobodilo polovicu navedenog iznosa. Ministrica kulture, a sad i medija, ranije je tumačila da bi svi procesi odlučivanja o raspodjeli javnog novca medijima trebali biti izmješteni van političkog kruga. Kao poklonica tržišta i čuvarica njegovih vrednota, zalagala se da to bude povjerenje uvelike apstraktnom gremiju na razmeđu tehnokratskog i nevladinog. A svakako podalje od tokova iole demokratskog mehanizma reizbora kakvima posredno odgovara i vlada.

Jedan takav posrednički te kvazineovinski hibrid opće prakse – Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva – odlučio je i o dodijeljenih 15 milijuna, no pokazao se još apstraktnijim negoli je ministrica prvotno zagovarala. Sve je počelo kad je iza naziva dobitnika tih sredstava prepoznat jedan kojeg smo dosad promatrali više kao nedozvoljeno oružje za masovno uništenje, recimo to makar simbolički, negoli ikakav medij. U pitanju je, dakako, portal Priznajem.hr o kojem se proteklih tjedana dosta pisalo. Nećemo ovom zgodom ponavljati sve bizarne karakteristike te mediolike aparature za širenje lažnih vijesti u rasponu od proustaških do pseudoznanstvenih.

Nina Obuljen Koržinek
(Foto: Igor Kralj/PIXSELL)

Borba protiv *fake newsa* kojeg je u ovom slučaju raskrinkao portal Faktograf.hr, pri tom je jedan od navodnih prioriteta Nine Obuljen Koržinek. No kad je portal Index.hr od nje zatražio imena odgovornih za dodjelu 1,3 milijuna kuna portalu Priznajem.hr, kao i natječajnu tablicu bodovanja, ispostavilo se da je sastav prosudbenog odbora – tajan. Navedeni razlog tajnosti je, a što bi drugo i bilo, zaštita postupka dodjele novca i načela jednakog postupanja prema natječajnim kandidatima. U ime zaštite našeg interesa od nas samih, dakle, ne možemo saznati ni tko je ustvari razdijelio puste milijune, ni zašto upravo tome komu jest.

Takvo spektakularno izvrtanje teza došlo je uskoro zgodan epilog u jednome drugom natječaju. Ministarstvo kulture i medija samo je ovaj put podijelilo osam i pol milijuna kuna poduzetnicima u kulturnim i kreativnim industrijama, pri čemu je isključilo kriterij po kojemu tvrtka-kandidat mora prethodno poslovati barem dvije godine. Neki od najvećih dodijeljenih iznosa pripali su zatim poduzećima starim tek nekoliko dana, a mi se ne pitajmo naivno kako je to moguće.

O tome je valjda govorila Obuljen Koržinek na tribini Hrvatskog novinarskog društva uoči izbora, kad je govorila o potrebi preinake zakonskog okvira u medijskoj politici. Ne samo o prednostima tržišta, nego i regulaciji koja će udio političkog nad medijskim sektorom gurnuti u sjenu, ako ćemo pravo, tamo odakle se na plasman sa držaja utječe neopazice. A zakoni, ne samo državna medijska strategija koja također izostaje, bili su od ministrice itekako traživani. Najmanje tri: Zakon o medijima, Zakon o elektroničkim medijima, Zakon o Hrvatskoj radioteleviziji. Jer nužan nam je njihov remont, o čemu se generalno slažu svi u sektoru i oko njega.

Sve je to Ministarstvo kulture u protekle četiri godine uglavnom opstruiralo, a sama ministrica se postarala za popratni *fake news*, tvrdeći da u HND-u nalazi partnera čije narcitno-zakonske sugestije pretežno uvažava. HND je već bio napustio suradnju na izradi Zakona o elektroničkim medijima, među-

tim, iako je to samo jedan iz niza sličnih primjera. Na koncu se HND jedva izborio za kriznu pomoć ministarstva oštećenim honorarcima u medijima za vrijeme epidemije, dok su drugi zahtjevi ostali na ledu do daljnjeg. Za početak, traži se raspodjela preostalih 15 milijuna kuna od ESF-a, onih koji nas čekaju još od 2015. godine i vlade lijevog centra. No pitanje je ima li svrhe priželjkivati nastavak priče kojoj okosnicu predstavlja Priznajem.hr. Prije bi se reklo da više smisla ima zahtijevati instantni prekid s takvom praksom i pravilničkim okvirom, te reviziju skandaloznog natječaja. Crta se negdje ipak mora povući, nije dovoljno usputno rogo-borenje kontra lupeški nastrojenih manipulatora. Jasno je pritom da nam nimalo na ruku ne ide ubrzani porast krize i besparice.

Štoviše, to stavlja iste vinovnike problema u još povlašteniji položaj. Sredstva iz ESF-a su bila samo lateralna, u času njihova privlačenja, te u kontekstu subvencioniranja neprofitnih medija, e da bi potom s HDZ-ovim vladama postala središnji izvor financiranja. Ili uskrate financija, ovisno o gledištu, ali svakako ne računajući nikad dokinute baze potpore za komercijalne medije. Zato ove godine sve desperatnije prizivamo i osnivanje javnog fonda za novinarstvo, i kratkoročnog fonda za pomoć novinarstvu.

Naglašavali smo i prije dolaska Nine Obuljen Koržinek na ministarsku dužnost, jer je problem stariji od nje: profitni iliti komercijalni privatni mediji dobivaju godišnje preko 160 milijuna kuna u vidu raznih olakšica i potpora, a neprofitnima je već godinama uskraćeno baš sve. Ne računajući pritom javnu radioteleviziju koju ionako HDZ drži kao svoj stranački relex. Umjesno je stoga postaviti upit o novoj sudbini javne medijske funkcije primjerenog informiranja i edukacije u interesu najširih društvenih sfera, primarno onih najugroženijih. Ili je možda ipak neumjesno, ako premiju iz fonda za poticanje socijalne inkluzivnosti dobiva medij koji politički upravo isključuje određene manjinske skupine društva. To je istodobno jedini pouzdan podatak iz opisanog spornog natječaja s očito neutvrdivim kriterijima. I zato na nj ne treba nipošto pristati, niti se s tim pomiriti, nego ministrici treba dati na znanje da je ovaj put definitivno prekaradašila.

UPROTIVNOM, ona će nastaviti u istom fonu, a sad i s novim institucionalnim nazivljem i političkim obzorjem. Upozoravali smo već da je Obuljen Koržinek zaglavljena, ne samo što se medija tiče, u nerazumijevanju razlike između medijske javne funkcije i javne usluge. Najdramatičnije je to pokazala na kraju intervjua za portal Hnd.hr prije tri godine. Po njoj, javna funkcija kakvu ima npr. HRT, isto je što i javna usluga koju pružaju i komercijalni mediji. Svi su tako pozvani za sve i na sve, pa do sveopćeg blaženstva ostaje samo da udesimo poneke detalje oko profesionalizma i medijske pismenosti.

Nažalost, ministrica kulture i sad još medija, beznačajno je medijsko-politički nepismena te proporcionalno opasna. S takvom regulacijskom zapuštenošću sektora, nije se čuditi ni tome što nam HRT već djeluje kao hipertrofirani Priznajem.hr. Ako se nitko toj antipolitičar ne usprotivi valjano, ostatak novca iz ESF-a bit će među ostalim u velikoj mjeri podijeljen istim folklornim desničarima koje treba donekle primiriti, a veći tržišni igrači će ionako dobiti redovnu tranšu. I tako se baš i nismo nešto usrećili činjenicom da je izvršna vlast konačno obratila pažnju na svoje ovlasti. Hvala joj na časti s novim imenom ministarstva, ali gesta je više nego preskupa. ■

TV RAŠETANJE

Ni u smrti
nema pravde

PIŠE Boris Rašeta

Rajka Dujmića, Mozarta naših lakih nota, na onaj je svijet ispratila skromna skupina poklonika i bilo je nemoguće ne sjetiti se one masovne žalosti kad je umro Oliver, kojega je ispratila cijela Hrvatska, kopnena i morska. I Zdenko Runjić imao je skroman ispraćaj, ni Arsenov nije bio osobit, a o nekim velikanima pisma da i ne govorimo...

O prijetnjama crvenim listama, RTL Danas, 17. kolovoza, 18:30

STOŽER se cijelo vrijeme brani da ne donosi političke odluke, a onda KRUNOSLAV CAPAK jednom jedinom rečenicom bjelodano pokaže kako to ipak nije tako: nakon što su Austrija i Slovenija pozvale svoje državljane na povlačenje iz Hrvatske, Capak je zaprijetio reciprocitetom. A zdravstvene statistike, broj zaraženih, takozvani stručni kriteriji? To ništa, kriterij je vendeta. 'Njima je problem uvoz zaraženih, mladi ljudi koji su bili u raznim noćnim klubovima na našoj obali i vratili se pozitivni', rekao je Capak. 'Podsjetio bih da smo na početku epidemije mi imali veliki uvoz iz skijališta u Austriji i Italiji i podsjećam da ljeta brzo prolazi i skijanje će opet pa će oni zvati ljude da dođu, a mi ćemo imati situaciju da propišemo mjere', dodao je, zaboravivši logiku, politički oprez, a i činjenicu da je udio naših skijaša u Austriji manji od jedan posto.

Ispraćaj Rajka Dujmića, RTL Danas, 17. kolovoza, 18:30

NAJVAŽNIJI akteri naše kulture sve češće se vide na – posljednjim ispraćajima! Hoće li itko ostati? Sve više naš javni život podsjeća na trajni nekrolog; stari i ne tako stari velikan nas napuštaju, novi ne dolaze, a oni koji su na sceni ne obećavaju prerasti postojeće dimenzije. RAJKO DUJMIĆ već je kao mladić imao opus kojim je postao besmrtni. Ni u smrti, naravno, nema pravde. Jednog od najvećih hitmejkera, MOZARTA naših lakih nota, čija veličina daleko nadmašuje ne samo hrvatski već i jugoslavenski prostor (Novi fosili, kojima je ARSEN dao ime, na turnejama po inozemstvu znali su ostajati mjesecima), na onaj je svijet ispratila skromna skupina poklonika i bilo je nemoguće

ne sjetiti se one masovne žalosti kad je umro OLIVER, kojega je ispratila cijela Hrvatska, kopnena i morska. Je li to bilo tako veličanstveno samo zbog vremena i zato što nije bilo korone? Kad je umro ZDENKO RUNJIĆ, koji je dalmatinsku i hrvatsku glazbu digao na jugoslavenski pijedestal, imao je također skroman ispraćaj. Ni Arsenov nije bio osobit, a o velikanima pisma da i ne govorimo: MILJENKA SMOJU u Žrnovnici je ispratilo par prijatelja, smrt STANKA LASIĆA, giganta europskih razmjera, prošla je sasvim nezapaženo, dok se kultura kojoj je SLAVKO GOLDSTEIN dao strahovito velik doprinos, kao možda najvažniji naš nakladnik druge polovice dvadesetog stoljeća, pokojniku re- vanširala tišinom, uz izuzetak glasnih prizvuka antisemitizma i sramežljive izraze sućuti državnika koje je netko pristojan ipak podsjetio tko je bio Goldstein. Popravnoga neće biti, ovo je kultura na umoru. Iz manjeg bazena neće iskočiti veće ribe. Sve slabije napućena zemlja ne može iznjedrati sve jaču kulturu, to se protivi zakonima prirode, a do kulture nam je sve manje i stalo. U reportaži RTL-a šaku u oko predstavljao je pak detalj kad novinarka ljude pod maskama, koji odbijaju govoriti, uporno ispituje o razlozima njihove šutnje pred kamerama. Neprirodno i nepotrebno. Možda su u žalosti pa im nije do izjava?

Lice stranca – u sjećanje na Arsena Dedića, HRT, 17. kolovoza, 20:58

DOBRO pripremljena BARBARA KOLAR odlično je vodila emisiju prisjećanja na Arsena, 'Lice stranca', prisjetivši se nekoliko dojmljivih aforizama ovog oporog i tankočutnog Šibenčanina. Izdvajamo onaj u kojemu Arsen kaže kako mase nepogrešivo prepoznaju talent, koji odmah po prepoznavanju kreću uništavati. Iz biografije koju je ZLATKO GALL objavio ovoga tjedna vidi se da su skoro sve antologijske njegove pjesme bile odbijene na festivalima. ANTUN VRDOLJAK, onako

kako samo on to zna, ispričao je sjajnu anegdodu o tome kako mu je Arsen radio odjavnu špicu za 'Kiklopa'. Arsen mu je, kaže Vrdoljak, jedne nedjelje pustio muziku koja je bila užasna. Nakon toga su se posvađali – Arsen je insistirao na toj muzici, a Vrdoljak na tome da je on režiser i da to neće ići u njegov film kao odjava. Nakon par dana Arsen ga je nazvao s viješću da ima novu odjavnu glazbu. 'Bila je to najbolja odjavna glazba koju je hrvatski film ikada imao', rekao je Vrdoljak. Elem, evo jedne prikladne Dedićeve pjesme:

*Mali narodi trebaju
velike pjesnike
Mali glumci rasipaju
velike geste
Mali supruzi trebaju
veće supruge
Mala kazališta igraju
historijske drame
Mali ljudi uplaćuju
velike automobile
Male pjesme zahtijevaju
najveće glasove
Mali narodi trebaju
samo velike pjesnike
Pobijedeni pjevaju
junačke pjesme a
Pobjednici kroz to vrijeme
Diskretno šute...*

Karneval, andeo i prah, Klasik TV, 20. kolovoza, 17:05

U ova histerična, teška, sebična vremena, u kojima izobilje nije smanjilo nego uvećalo pohlepu, čovjek se sve radije sklanja u prošlost, koja nam se nije činila tako lijepom dok smo je živjeli. *Takvim sjajem može sjati / Ono što je prošlost sad / Što ne može da se vrati / Što je bilo ko zna kad...* Sada se sve bivše doima idiličnim, pa je vaš kritičar u napadu eskapizma – koji se javlja sve češće i sve melanholičnije – odlučio prvi put pogledati zadnji mirnodopski film Tončija Vrdoljaka 'Karneval, andeo i prah', rađen prema pričama RANKA MARINKOVIĆA. Film djeluje dobro! Dobar, na trenutke razvučen scenarij (naravno u drugoj i trećoj priči) nadograđen je odličnom glumom (BORIS DVORNIK i IVICA VIDOVIĆ glume dva sirota prekarna radnika u gradiću gdje dvije makijavelističke stranke sve dijele po bandičevskim obrascima). Ta prva priča je daleko najuspjelija jer pokazuje – danas to jasno vidimo – nepromjenjivo predatorsku narav naše politike (radnja se odvija u Kraljevini Jugoslaviji, sve drugo je isto kao danas, hvala na pitanju). U drugoj priči vidimo starog kipara kojemu mladi pomoćnik, andeo, zabije nož u leđa, a u trećoj razočaranog ljubavnika kojega bivša poziva na krštenje djeteta, a on joj se želi 'odužiti' vješanjem... Sjajna, na momente briljantna filmska muzika, odlična kamera, lijepi eksterijeri i interijeri, jamče ovom filmu dugo trajanje, svakako ne uz masovnu publiku, ali to ionako nije presudno. ■

Posljednji ispraćaj Rajka Dujmića na zagrebačkom Krematoriju (Foto: Marko Lukunić/PIXSELL)

Mare (r: Andrea Štaka), 2020.

Marija Škaričić u ulozi naslovne junakinje

PIŠE Damir Radić

Čežnja za iskorakom

Centralni lik je sredovječna supruga i majka, željna iskoraka iz rutine obiteljskog života

NAKON premijere u programu Panorama Berlinskog festivala, film 'Mare', švicarsko-hrvatska koprodukcija švicarske sineastice hrvatsko-bosanskohercegovačkog porijekla ANDREE Štaka, prikazan je u aktualnom *online* izdanju Sarajevo Film Festivala. To je treći Štakin film, nakon debitantske 'Gospođice' kojim je još 2006. pobijedila na uglednom festivalu u Locarnu, i znatno slabijeg 'Cure: Život druge' iz 2014. koji je izazvao opće razočaranje. U sva tri filma autorica se bavi protagonisticama s područja bivše Jugoslavije, u prvom kao emigrantima u Zürichu, u drugom se radnja događa u Dubrovniku u doba Domovinskog rata, a u središtu je tinejdžerica koja se vraća u 'staru' domovinu iz Švicarske gdje je rođena, dok je u ovogodišnjem, smještenom u okružje dubrovačkog aerodroma Čilipi u Konavlima, centralni lik sredovječna supruga i majka troje djece, željna iskoraka iz rutine obiteljskog života.

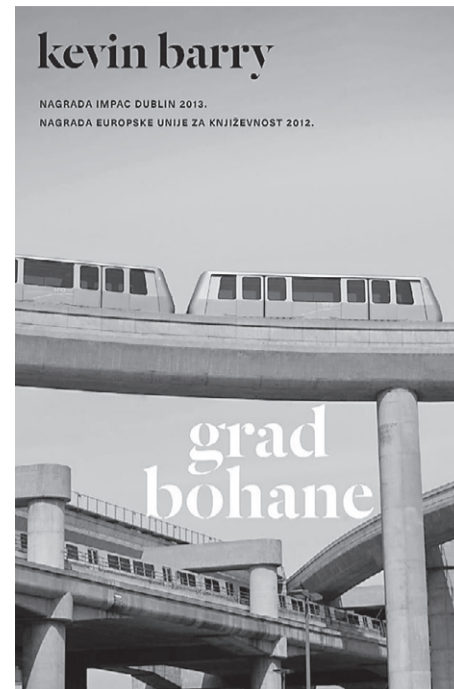
Naslovna protagonistica Mare (MARIJA Škaričić) živi u tzv. tipičnoj dalmatinskoj obitelji, na granici topline međusobne privrženosti i dosadne rutine koja odvodi u emocionalnu tupost. Familija je konzervativna na 'normalan' način, muž radi, žena je nezaposlena i brine se o djeci, nema tu obiteljskog nasilja ili bilo čega ekscitiranog osim povremenih, neagresivnih simptoma PTSP-a u Marina supruga Đure (GORAN NAVOJEC), djelatnika aerodromskog osiguranja, dobroćudnog patrijarhalca koji svoju suprugu evidentno voli. I ona voli njega, ali nekog erotskog žara s njezine strane više nema (scena njihova seksualnog snošaja svjedoči rutini koja uključuje prestanak odnosa po njegovom svršavanju, bez njezina orgazma). S jedne strane, Mare se doima zadovoljnom – ima 'normalnu' obitelj s 'normalnim' problemima (sin srednjoškolac problematična je ponašanja), s druge osjeća da nešto u životu

propušta. Jer u njoj još ima tragova mladosti i modernosti, pa kad slučajno upozna poljskog, čini se, poslovođu s obližnjeg gradilišta (MATEUSZ KOSCIUKIEWICZ), muškarca u znatno boljem tjelesnom stanju i svježijeg duha od njezina supruga, u njoj se probudi čežnja za iskorakom, promjenom, pri čemu ni sama ne zna želi li da to bude nešto trajnije, ili da sve ostane samo avantura.

Andrea Štaka prvu polovicu filma dobro gradi – prikazuje svakodnevicu tzv. prosječne obitelji niže srednje klase na način koji se čini istovremeno autentičnim i stereotipnim, naprosto stoga što autentičan odraz zbilje, a ovaj film tome teži, takoreći nužno mora uključiti i neke klišeje. Međutim oko sredine narativa, kad je temeljna situacija definitivno postavljena i učvršćena te kad treba napraviti prijelaz prema sljedećoj fazi, tj. uvesti ključnu problemsku situaciju, autorica radi ishitreni skok – bez dostatne psihološke pripreme, misleći da je temeljit prikaz rutinske egzistencije dovoljna motivacija, ona *out of blue* baca svoju protagonisticu u ruke poljskom gastarbajteru, i to u njezinoj vlastitoj kući, što u kontekstu patrijarhalne sredine djeluje još neuvjerljivije. Uopće, njihovi preljubnički susreti, kod nje ili njega, u konzervativnoj, prostorno skućenoj sredini gdje su takoreći na pladnju izloženi pogledima susjeda i obližnjih radnika, imaju vrlo malo veze s realnošću, a ponavljam, riječ je o filmu naglašeno realističkog prosedeja. Uz to, lik Poljaka izrazito je tanak, postoji tek kao dramaturška funkcija. Znatan balast je i povremeno tvrd, 'crtajući' feministički angažman, dok je bolji dio filma režija u užem smislu, uključujući odličan rad kamerom (iz ruke) i fotografiju uglednog EROLA ZUBČEVIĆA, kao i vrlo siguran nastup Škaričić i Navojca u glavnim ulogama. Sve u svemu, 'Mare' je imala dobrih potencijala, ali naposljetku je završila kao vrlo prosječno ostvarenje ■

Kevin Barry:
Grad Bohane

(s engleskoga preveo Saša Stančin, Vuković & Runjić, Zagreb 2020.)

PIŠE Dragan Jurač

Barryjev tekst nadilazi ograničenja žanra

Bande Bohanea

Irski pisac otišao je u budućnost da bi tamo podigao savršeni gangsterski grad

GANT Broderick, ostarjeli šef Bohanea, vraća se u rodni grad da ispita svoje opcije: romantične, profesionalne i egzistencijalne. 'U svako doba dana vodio je žestoku debatu, s mnoštvom verzija samog sebe', piše KEVIN BARRY. 'Patio je od vjetrova, imao podočnjake do koljena, promukao od svih tih emocija. I eto ga sad, usprkos svemu, kako se nudi ljubavi.' Tu je i njegov nasljednik, Logan Hartnett, Dugi, gospodin H., vođa 'šminkeraja'. Tu je prijeteći rat bandi Bohanea. I tu je Macu (od Imaculata), zajednički romantični interes Ganta i Hartnetta.

Malo toga možemo saznati o 2053. godini u koju je smješten roman Kevina Barryja 'Grad Bohane', malo je reći i malo. O povijesnom, političkom, tehnološkom kontekstu bliske budućnosti nema ni riječi. Zapravo, gotovo jedino što saznajemo o budućnosti 2053. jest da stanovnici zapadnoirskog grada Bohanea štiju Milog Malog Isu (MMI), a lokalni gangsteri vole nositi smeđe čizme vritnjače s visokim petama, 'uvezene ravno iz dalekog Zagreba'. Bohane je propali grad korumpiranih vlasti, derutnih kuća, premrežen ilegalnim pecarama, drogerašnicama, kurverašnicama, kladionicama i granicama teritorija lokalnih bandi. Jedina ekonomija je, čini se, ekonomija prostitucije, kocke, pubova, krađe i reketa. A jedini simbol napretka nadzemna, podignuta željeznica. Lokalna kultura više-manje je svedena na kulturu piratske luke petkom navečer. A u noći 'kolovoskog sajma' stanovnici bi stavili jarca, simbol i duh grada, na podij s visokim nogarima i tako ga nosili gradom, dok bi Bohane po tradiciji polako mahao šibama lijeske, proizvođači sablasnu, šuštavu glazbu. 'Tanak je sloj civilizacije kojim smo

u Bohaneu premazani', zaključuje narator Kevina Barryja.

Svijet budućnosti 2053. žanrovski je svijet. Irski pisac (1969.) s romanom objavljenim 2011. otišao je četrdeset i dvije godine u budućnost da bi tamo podigao savršeni gangsterski grad, koji kao takav u Irskoj ne postoji, niti je vjerojatno ikada postojao. I eto nas umah do koljena u žanru. U žanrovskoj konstrukciji određenoj bezakonjem i nasiljem, živopisnim bandama i osebnim gangsterima.

Povijest je tek povijest bandi. Kultura je ritualna organizacija bandi, i pijanka u noći kolovoskog sajma. A budućnost je kopija SCORSESEJEVIH 'Bandi New Yorka'. Ali ništa nećemo uzeti za zlo Barryju. Tamo gdje staje žanr, nastavlja rečenica; s oprostjenjem na patetičnosti. Barryjev tekst nadilazi ograničenja žanra. Konvencija prelazi u humor, u užas, u poeziju, pa opet u konvenciju; i tako ukруг, nekoliko puta zaredom, okrećući na vašarskom vrtuljku neobični ljubavni trokut, a s njime i čitavu gradsku skalameriju.

'Grad Bohane' dobitnik je ugledne međunarodne nagrade International IMPAC Dublin. To nešto govori; trebalo bi. No roman najbolje govori sam za sebe. Dovoljno je palcem pritisnuti stranice, pustiti ih da polete, pa ih nasumice na nekom mjestu zaustaviti. Evo, 237. stranica: derači koza pričaju da se nekada bolje plaćalo za kozju kožu – 'ali nema toga više'.

'Nema, nema.'

'Puno toga više nema.'

'Da, puno.'

'Ah, svi smo sad već ostarili.'

'Ostarili, da.'

'Ma, ostarili.'

'Ostarili!'

Šaka riječi, a u njima – literatura. ■

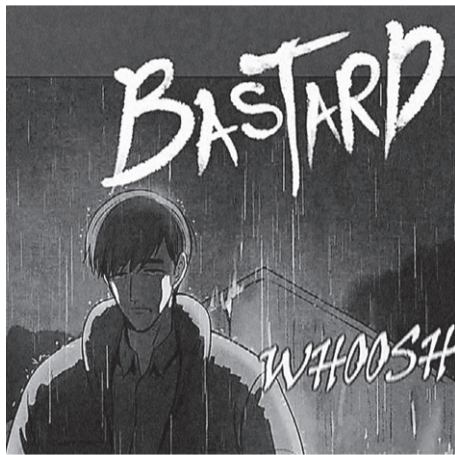
PREPORUKE: MANGE I ANIME

Carnby Kim
i YoungchanHwang: *Bastard*

(Hulejasig; Naver, 2014–2016)

Serijal kojim otvaramo ovaj blok ustvari je *manhwa* – južnokorejska varijanta *mange*. Ipak, s obzirom na međusobno blisko srodstvo (narativnih i vizualnih) kodova *mangi* i *manhwi*, kao i činjenicu njihove mahom zajedničke publike, posrijedi je tek minorno odstupanje. Kao i brojni *manhwa* serijali, i 'Bastard' je nastao u formi *webtoona* – elektronskog stripa crtanog i pisanog 'vertikalno', za čitanje na tabletima i telefonima.

Protagonist 'Bastarda' bolešljivi je introvertni tinejdžer Jin Seon. Jin je u djetinjstvu pretrpio nesreću koja mu je, pored djelomičnog gubitka pamćenja, donijela i brojne zdravstvene probleme, pa ipak: oni su posve minorni u usporedbi s užasnom tajnom koja ga razdire. Naime, Jinov otac, šarmantni i

uspješni biznismen Dongsoo Seon, potajno je psihopatski ubojica, dok je on sâm od malih nogu prisiljen da mu bude pomagač i suučesnik. Barem dok se u njemu ne počne kuhati bunt – i tu počinje 'Bastardova' uvrnuta varijacija na temu adolescentske pobune. Pritom, scenarist KIM i crtač HWANG s gotovo sadističkim impulsom eksploatiraju pripovjedne potencijale forme *webtoona*, i stvaraju štivo čijih stotinjak poglavlja riskira da bude proskrolano u dahu.

Paru Itagaki:
Beastars

(Akita, 2016-; Orange, 2019)

Jedna od najrasprostranjenijih asocijacija na crtiće, vjerojatno i u svjetskim razmjerima, zacijelo su životinje koje govore. Antropomorfne životinje različitih vrsta protagonisti su i serijala 'Beastars', koji pritom po-

stavlja i misaoni eksperiment: kako bi zaista izgledala suvremena civilizacija nastanjena takvim bićima? Rezultat je svijet suštinski određen kulturnim razdorom između biljojeda i mesojeda. Konzumacija mesa u svijetu 'Beastarsa' predstavlja vrhovni tabu: pojesti drugo živo biće smatra se najstrašnijim zločinom.

Kad mladi jaganjac Ten, popularni član školske dramske sekcije, završi masakriran, mukom građeno povjerenje među dvjema zajednicama ozbiljno je poljuljano. Ovaj zaplet, čija je sastavna, ali ne i središnja komponenta zagonetka ubojičinog identiteta, pratimo iz očista introvertnoga vulka Legoshija – Tenova kolege i prijatelja, koji se i sam bori s vlastitim mesožderskim nasljedem.

Crtačica i scenaristkinja 'Beastarsa' ITAGAKI bizarna je figura čak i za standarde manga industrije: u javnosti se ne pojavljuje bez maske kokoši, a svoj privatni život opsesivno krije od medija. S druge strane, zasad jedinu sezonu animiranog 'Beastarsa' izvan Japana je lansirao Netflix, potvrdivši ambiciju da stavi šapu i na tržište animea. Između ova dva pola događa se jedan od najoriginalnijih serijala aktualne dekade.

Sekina Aoi, Saboten
i Yamucha: *Gamers!*

(Fujimi Shobo, 2015–2019; Kadokawa, 2016-; Pine Jam, 2017)

Treći serijal kojeg ćemo se dotaći donosi neusporedivo svjetlije tonove. Komedijski 'Gamers!' prati srednjoškolu po imenu Keita Amana, opsesivnog gejmera kojeg Karen Tendō, najpopularnija cura u školi, poziva

da se pridruži školskome Klubu za videoigre. Samotnjak Keita isprva je oduševljen ovom idejom, ali se ne pronalazi u hiperkompetitivnoj atmosferi Kluba pa odlučuje ponudu odbiti. Serijal u prvom redu istražuje odnos između Keite, koji neprestance propituje svoju odluku da ostane usamljeni *geek*, te Karen, za koju on predstavlja vrhunsku enigmu. Osim karizmatičnih likova, nepretencioznog humora i inteligentne satire na japansko školstvo i opsesivnu kompetitivnost na kojoj je izgrađeno, serijal je protkan i urnebesnim referencama iz povijesti igara.

'Gamers!' postoji u čak tri forme: *light novel* (zabavni roman feljtoniziran u časopisu, što je enormno popularna forma u Istočnoj Aziji), zatim manga adaptacija, te ona animirana. Svaka od tri verzije donosi svjež pristup priči, utoliko što izvlači maksimum iz mogućnosti datoga medija; budući da su sve tri dostupne i na europskim jezicima, nema razloga da ih ne preporučimo skupno.

■ Dinko Kreho

Direktor Festivala alternative
i ljevice ŠibenikEMIR IMAMOVIĆ PIRKE
Tema Fališa je povijest
kao mučiteljica života

Na ovogodišnjem Fališu, kako stoji u pozivu, bit će najviše povjesničarki i povjesničara, koji se bave činjenicama za razliku od nacionalnih mitova i konstrukcija. Koja je tema ovogodišnjeg festivala?

Iako se od početka trudimo više suočavati sa budućnošću umjesto sa prošlošću, od živahne povijesti se ama baš nikako pobjeći ne može. Nakon što je potpredsjednik Vlade BORIS MILOŠEVIĆ otišao na obilježavanje 'Oluje', u srbijanskom tabloidu Informer – 'neslužbenom službenom listu' ALEKSANDRA VUČIĆA – opet je navedeno kako je u ustaškom logoru Jasenovac ubijeno 700.000 Srba. Nešto ranije, za vrijeme takozvane blajburške mise u Sarajevu, revizionisti su lupetali o pola milijuna Hrvata koje je, valjda, TITO ubio osobno, svojom nježnom ručicom. Da nema više niti jedne manipulacije prošlošću, a ima ih, hvala na pitanju, za šleper napuniti, imali bismo razloga pozvati ozbiljne, temeljite, neostrašćene znanstvenike da govore o tome zašto je ovdje, u pokornoj SFRJ, povijest mučiteljica, a ne učiteljica života. Upravo je to, povijest kao mučiteljica, a ne učiteljica života, centralna tema osmog Fališa na kojem ćemo, vjerujem, ojačati obrambenu liniju činjenica nasuprot kojih su sumanuti konstrukti u kojima se manipulira žrtvama, brane zločinci i zločinačke tvorevine, pa se na toj kulturi laži bildaju mitovi i legende koje djeca nerijetko uče u školama, institucijama što su sve manje, kako bi rekao SLOTERDIJK, hramovi isprazne mudrosti, a sve više mjesta likvidacije povijesnih činjenica.

Što biste izdvojili od programa?

Ništa ili sve, kako vam drago. Mi smo mali, programski zgusnuti festival i nikada nam nije bila cilj kvantiteta, već kvaliteta. Prvo naime uspješno guši drugo, pa smo koncipirani tako da ne trajemo dugo, ali da ono što se u program dešava od prve do zadnje minute zadovoljava visoke intelektualne

Foto: Duško Jaramaz/
PIXSELL

kriterije. Mene veseli što na neki način u Šibenik vraćamo dr. STIPU GRGASA koji je tu rođen, ali su ga karijera i znanstveni rad odveli u Zagreb preko Zadra. Također, raduje me što dr. DUBRAVKA STOJANOVIĆ sve više postaje suradnica, a ne samo sudionica, jer je Šibenik ionako desetljećima njeno ljetno mjesto stanovanja. Mislim da je važno što održavamo kontinuitet teološkog programa pokazujući da ljevica, za razliku od desnice, uključuje a ne isključuje druge zbog njihovog identiteta.

Koliko će se ove godine festival razlikovati s obzirom na epidemiju?

Zbog posljedica pandemije trajemo tri umjesto četiri dana: neki naši važni sponzori su financijski uzdrmani pa smo se susreli sa zbilja nenadoknadivim manjkom sredstava. Osim toga, imat ćemo manje publike jer ćemo gledalište postaviti u skladu s epidemiološkim mjerama. Sve drugo je isto: mali proračun, višak entuzijazma, silna pomoć prijatelja i, naravno, mjesto radnje. Ne mislim samo na Trg Ivana Pavla II., već na Šibenik, na to, kako bi Funcuti rekli, drugo lice Dalmacije. Ono ljepše, da ne bude zabune.

■ Mašenjka Bačić

KVADRAT

Lažljivi život odraslih', novi roman talijanske spisateljice Elene Ferrante, izlazi 1. rujna paralelno u više od 25 zemalja svijeta, tako i u Hrvatskoj, u izdanju nakladničke kuće Profil. Radnja je ponovno, kao i u tetralogiji 'Genijalna prijateljica', situirana u Napulj...
■ A. R.

Foto: Wikipedija

DOVRE STA- DOBRE CIA- RE NOVINE RE NOVINE

Poštovani čitatelji,
pozivamo Vas da se pretplatite
na Novosti.

Pretplata za Hrvatsku za mjesec dana
iznosi 32 kune, za 2 mjeseca 64, za 3
mjeseca 96 kuna, a za 6 mjeseci 192
kune. Za godinu dana pretplata iznosi
384 kune.

Molimo da uplatu obavite na:
IBAN HR8423600001101506511
U rubriku Poziv na broj upišite svoj OIB.

Pretplata za inozemstvo iznosi za
mjesec dana 64 kn, za dva mjeseca 128,
za tri 192, za 6 mjeseci 384, a za godinu
dana 768 kuna po važećem srednjem
tečaju Hrvatske narodne banke.

Molimo da uplatu obavite na:
IBAN HR8423600001101506511
SWIFT: ZABAHR2X

Molimo da uplatnicu ili fotokopiju uplatnice obavezno
pošaljete na adresu NOVOSTI, Gajeva 7, 10000 Zagreb,
ili na tel/fax: 01 4811-281

ili na e-mail: info@portalnovosti.com

NOVOSTI
НОВОСТИ